

- ♦ نظام موضوعات سخنرانی های عمومی حرم مطهر در دهه کرامت و ذی القعدة ۱۴۴۶ قمری
- ♦ تدوین: واحد هیئت اندیشه ورز معاونت تبلیغات اسلامی آستان قدس رضوی
- ♦ پدیدآورندگان: دکتر عبدالرضا آتشین صدف، حجت الاسلام سیدمحمد ضیائی، حجت الاسلام سیدهادی ضیائی، دکتر امیر قربانی
- ♦ ویراستار ادبی: سید علی آقایی
- ♦ گرافیک: احمد خان بابایی
- ♦ سال چاپ: ۱۴۰۴
- ♦ تعداد صفحات: ۱۰۶ صفحه
- ♦ مشخصات ظاهری: قطع رقعی

نظام موضوعات سخنرانی های عمومی حرم مطهر
در دهه کرامت و ذی القعدة ۱۴۴۶ قمری

امام خمینی:

عتبه بوسی مولا علی بن موسی از آرزوهای من است.

مقام معظم رهبری:

راجع به زندگی ائمه علیهم السلام از سه بُعد باید کار بشود: یکی از آن بُعد معنوی و الهی، یعنی آن قداست؛ جنبه‌ی قداست ائمه علیهم السلام؛ از این نمی‌شود صرف‌نظر کرد؛ درباره‌ی این باید صحبت بشود، منتها متقن صحبت بشود ...

جنبه‌ی دوم، جنبه‌ی کلمات و درس‌های اینها است در زمینه‌های مختلف؛ در زمینه مسائل زندگی، مسائل گوناگون مورد نیاز انسان: اخلاقیات، معاشرت، دین، احکام؛ ائمه‌ی ما حرف دارند، مکتب دارند [که باید] بیان بشود.

بخش سوم، مسئله‌ی سیاست است؛ این همان چیزی است که بنده در آن [بررسی] سال‌های زندگی ائمه، عمدتاً این را دنبال می‌کردم که ائمه چه کار می‌کردند و چه کار می‌خواستند بکنند.

تولیت معزز آستان قدس رضوی:

در دهه کرامت به برکت وجود مقدس حضرت رضا علیه السلام و حضرت معصومه علیه السلام باید معرفت‌افزایی توأم با ایجاد نشاط و شادابی در میان مردم و به ویژه نسل جوان رقم بخورد و نسل جوان به عنوان نسل مستعد و آینده‌ساز جامعه نیازمند معرفت‌افزایی است.

رئیس مکتب ۱۳

- ۱۳ حقیقت و روح نماز در کلام امام صادق علیه السلام
- ۱۵ جهاد تبیین در سیره عملی امام صادق علیه السلام
- ۱۷ امام صادق علیه السلام؛ احیاکننده تعالیم اسلام و مذهب شیعه
- ۲۰ خوش رفتاری با خانواده در کلام امام صادق علیه السلام

دهه کرامت ۲۲

- ۲۲ نقش مادر در تربیت دینی دختران
- ۲۵ اعتقاد به مهدویت در نظام معرفتی شیعه
- ۲۷ امام رضا علیه السلام و تربیت نسل منتظر
- ۳۰ نقش شهید مطهری رحمته الله علیه در ترویج اندیشه انقلاب اسلامی
- ۳۳ فلسفه حجاب از دیدگاه شهید مطهری رحمته الله علیه
- ۳۶ تدبیر در قرآن از منظر امام رضا علیه السلام
- ۳۸ امام رضا علیه السلام؛ الگوی رأفت در زندگی
- ۴۱ آثار و برکات حضور امام زادگان در ایران
- ۴۴ منزلت و جایگاه قرآن در سیره و سبک زندگی رضوی
- ۴۶ سیره حضرت رضا علیه السلام در تعامل با محرومان
- ۴۹ سبک رفتاری امام رضا علیه السلام در مواجهه با فقرا
- ۵۱ مکارم اخلاق در کلام امام رضا علیه السلام
- ۵۳ کرامت و گره‌گشایی امام رضا علیه السلام
- ۵۵ نقش امام رضا علیه السلام در ترویج گفتمان سیاسی شیعه
- ۵۸ خدمت کریمانه از منظر امام رضا علیه السلام
- ۶۱ جایگاه و اهمیت نماز در کلام امام رضا علیه السلام
- ۶۴ سیره امام رضا علیه السلام در رفتار با خانواده
- ۶۶ بهترین بندگان از منظر امام رضا علیه السلام
- ۶۸ نقش امام رضا علیه السلام در حفظ سنت نبوی
- ۷۱ سیره امام رضا علیه السلام در رفتار با مخالفان
- ۷۳ زیارت مطلوب از نگاه اهل بیت علیهم السلام
- ۷۶ شخصیت‌شناسی یاران امام رضا علیه السلام

۸۰	 سبک رفتاری حضرت رضا علیه السلام در رفتار با مردم
۸۳	 آثار و برکات ظهور در کلام امام رضا علیه السلام
۸۶	 سیره اخلاقی و اجتماعی امام رضا علیه السلام
۸۹	 مقام علمی حضرت رضا علیه السلام
۹۲	 صبر و رضا در آموزه‌های رضوی علیه السلام
۹۵	 فرازهایی از تاریخ زندگی امام رضا علیه السلام
۹۷	 پایداری در مسیر حق از منظر نهج البلاغه
۹۸	 فتح خرمشهر و روز مقاومت
۹۹	 سیره و سبک زندگی شهدای دفاع مقدس
۱۰۱	 مواسات و همدلی با مؤمنان در سیره امام جواد علیه السلام
۱۰۲	 دردانه امام رضا علیه السلام
۱۰۳	 حیات سیاسی امام جواد علیه السلام

مقدمه

در آستانه دهه پریکت کرامت که تقارن ولادت دو نور مقدس آسمانی، حضرت فاطمه معصومه علیها السلام و امام رئوف علی بن موسی الرضا علیه السلام است، بر ما لازم است تا معارف ناب خاندان وحی را در قالبی نظام‌مند و کاربردی به زائران مشتاق عرضه کنیم. این مجموعه، با الهام از رهنمودهای مقام معظم رهبری علیه السلام در دیدار اعضای هیئت علمی پنجمین کنگره جهانی حضرت رضا علیه السلام، تلاش نموده تا سیره و سبک زندگی اهل بیته را در سه بُعد «معنوی»، «تعلیمی» و «سیاسی» به گونه‌ای تنظیم کند که هم نیازهای روحی زائران را پاسخ گوید و هم چراغ راه زندگی عملی آنان باشد.

سخنرانان دانشور حرم مطهر امام علی ابن موسی الرضا علیه السلام که رسالت انتقال معارف قرآن و محاسن کلام اهل بیت علیهم السلام را بر عهده دارند، نیک می‌دانند که سخن گفتن از اهل بیت علیهم السلام تنها بازگو کردن روایات تاریخی نیست؛ بلکه هنر تبدیل «کلام معصوم» به «نسخه زندگی» است. در این راستا، کتاب نظام موضوعات دهه کرامت، با دسته‌بندی موضوعات در سه محور «قداست»، «تعلیم» و «سیاست»، ابزاری کارآمد برای سخنرانان ارجمند حرم مطهر است تا مخاطبان زائر از سطح شناخت ظاهری به عمق ایمان و عمل رهنمون گردند. در بُعد نخست یعنی «قداست»، بر منزلت، فضیلت و جایگاه زیارت و مقام ملکوتی امام رضا علیه السلام و حضرت معصومه علیها السلام تأکید شده تا دل‌های زائران مشتاق با عطر قدسی این حضرات آشنا شود. در بُعد دوم، درس‌های عملی زندگی سراسر کریمانه امام رضا علیه السلام و حضرت معصومه علیها السلام در عرصه‌های اخلاق معاشرت با خانواده و مردم، کرامت، بخشش و رسیدگی به محرومان، حجاب، تربیت دختران و به‌طور کلی، بُعد هنجاری و رفتاری سبک زندگی اسلامی به گونه‌ای ارائه شده تا پاسخگوی نیازها و پرسش‌های زندگی روزمره زائران باشد. در بُعد سوم نیز، نقش انقلابی امام رضا علیه السلام در ترویج گفتمان سیاسی شیعه و وحدت امت اسلامی و نیز آثار و برکات ظهور ارائه شده تا معرفت‌بخش اذهان مخاطبان در جهت آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی باشد.

این مجموعه، با زبانی ساده و گویا، می‌کوشد تا سخنرانان اندیشه‌ور حرم ولایت را در انتقال سه پیام اساسی یاری رساند: نخست آن‌که اهل بیت علیهم السلام تنها «مزارهای مقدس» نیستند، بلکه «مدارس زنده»‌اند که در هر عصر، پاسخگوی نیازهای بشرند. دوم آنکه دین اسلام، دین جامعی است که از «راز و نیاز شبانه» تا «سیاست‌ورزی روزانه» را در برمی‌گیرد. سوم آنکه زیارت واقعی، آن است که زائر را از «حرم» به «خانه» و از «خانه» به «جامعه» بکشد و او را به «سرباز منتظر مهدی عجل الله تعالی فرجه الیه» تبدیل کند. لازم به ذکر است که شعار دهه کرامت سال ۱۴۴۶ قمری توسط ستاد مناسبت‌های

آستان قدس رضوی با عنوان «ایران امام رضا (علیه السلام)» تعیین شده است. بر همین اساس، اداره برنامه ریزی معاونت تبلیغات اسلامی، با توجه به مفاد محتوایی نظام‌واره موضوعی ارائه شده و تأکیدات راهبردی قائم مقام آستان قدس رضوی بر اهمیت ترویج سبک زندگی رضوی، پیام محوری این اثر را «گسترش حریم مهربانی» انتخاب کرده است.

شما سخنرانان گران قدر حرم که حلقه وصل این خورشیدهای هدایت با مردم هستید، بهتر از هر کس می‌دانید که سخن شما باید همچون بارانی باشد که هم «قلب» را طراوت بخشد و هم «ذهن» را روشنایی و آگاهی دهد. این مجموعه، همچون نظام‌واره‌های موضوعی پیشین، محتوای موضوعات دهه کرامت و ماه ذی القعدة را با تکیه بر ساختاری منسجم و مبتنی بر پیام محوری، به پرسش‌ها و دغدغه‌های ذهنی مخاطبان پرداخته و در سه بُعد اصلی تبیین موضوع، بهره‌گیری از آیات نورانی قرآن کریم و گنجینه احادیث اهل بیت (علیهم السلام) ارائه نموده است. هدف این تلاش، الهام بخشی به مبلغان ارجمند آستان مقدس امام رئوف (علیه السلام) در مسیر تبلیغ معارف ناب دین مبین اسلام است تا بتوانند رسالت خطیر خود را با عمق بیشتری به انجام رسانند.

والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

حقیقت و روح نماز در کلام امام صادق علیه السلام

پیام: نماز، پله‌ای برای قرب الهی

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چرا باوجود تأکید بر اهمیت نماز و نقش آن در تطهیر روح، برخی از نمازگزاران پس از نماز نیز به اعمال ناپسند روی می‌آورند؟
- چرا نمازهای ما، به‌گونه‌ای نیست که ما را از منکرات بازدارد و به فضایل اخلاقی سوق دهد؟

تبیین موضوع و پیام:

حقیقت نماز در کلام امام صادق علیه السلام به عنوان یک عمل عبادی و معنوی توصیف می‌شود که نه تنها انسان را به خدا نزدیک می‌کند، بلکه روح او را نیز تطهیر می‌کند. نماز به عنوان معراج مؤمن، وسیله‌ای برای سیر و سلوک معنوی است که انسان را از آلودگی‌ها پاک می‌کند و او را به آرامش می‌رساند. امام صادق علیه السلام در روایات خود بر اهمیت نماز و نقش آن در قبول سایر اعمال تأکید کرده است. اگر نماز انسان قبول شود، سایر اعمال او نیز پذیرفته می‌شود و در غیر این صورت، سایر اعمال نیز مردود خواهند بود.

نماز در دیدگاه امام صادق علیه السلام نه تنها یک عمل ظاهری است، بلکه دارای روح و حقیقتی است که با انسان سخن می‌گوید و او را مژده می‌دهد. این حقیقت زمانی آشکار می‌شود که نمازگزار با حضور قلب و اخلاص

به نماز می ایستند. در این حالت، نماز به عنوان یک چشمه زلال عمل می کند که انسان را از رذائل اخلاقی و آلودگی ها پاک می کند و او را به خدا نزدیک تر می سازد.

مستندات:

♦ سوره مبارکه عنکبوت / ۴۵: إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

♦ سوره مبارکه طه / ۱۴: ... وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي

♦ سوره مبارکه مومنون / ۳: الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ

♦ امام صادق (ع): أَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ الصَّلَاةُ فَإِنْ قُبِلَتْ قُبِلَ سَائِرُ عَمَلِهِ

وَإِذَا رُدَّتْ رُدَّ عَلَيْهِ سَائِرُ عَمَلِهِ (وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۲۲)؛

• نخستین چیزی که از بنده حسابرسی می شود نماز است، پس اگر نماز پذیرفته شد، اعمال دیگرش نیز پذیرفته می شود، چنانچه نمازش رد شود بقیه اعمال او هم قبول نخواهد شد.

♦ امام صادق (ع): أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ إِذَا دَعَا رَبَّهُ وَهُوَ سَاجِدٌ

(الکافی، ج ۳، ص ۳۳۳)؛

• نزدیک ترین حال بنده به پروردگارش، حالی است که پروردگارش را در سجده می خواند.

♦ امام صادق (ع): نَحْنُ الصَّلَاةُ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ (البرهان، جلد ۲، ص ۵۲)؛

• مقصود از نماز در کتاب خدا، ما هستیم.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. اسکندری، حسین، نماز پیشوای سرنوشت، تهران: مدرسه علمیه دارالسلام، ۵۹۳۱.

پیام: تلاش برای همبستگی اسلامی مقابل طاغوت‌ها، مهم‌ترین درس عملی از جهاد تبیین صادقی

سؤالات اساسی و چالش‌های ذهنی مخاطب:

- چرا امامان علیهم السلام مخصوصاً امام صادق علیه السلام از یک طرف در عصر غیبت ما را دعوت به تقیه کرده‌اند و از طرف دیگر تشویق به مبارزه با دشمنان، مستکبران و طاغوت‌ها؟
- شیعه و اهل سنت در مهم‌ترین مسئله اسلام (اصل ولایت) اتحاد ندارند، چگونه می‌توان برای مقابله با دشمنان اسلام با سنی‌ها متحد شد؟

تبیین موضوع و پیام:

حضرت ابی عبدالله جعفر بن محمد الصادق علیه السلام گسترده‌ترین تلاش‌ها را برای توسعه - مفاهیم اسلامی و تحقق تعالیم پیامبر صلی الله علیه و آله متحمل شد. (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان بیست و هشتمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی، ۱۳۹۳/۱۰/۱۹) مسئله امامت همانی است که امام صادق علیه السلام در تبیین آن در منی در حضور جمعیت‌های مردم فریاد کشید: **إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ كَانَ الْإِمَامَ**. (مقام معظم رهبری، سخنرانی تلویزیونی خطاب به ملت ایران، ۱۴۰۰/۲/۱۲)

جهاد تبیین امام صادق علیه السلام در مسائل سیاسی - اجتماعی مرتبط با جامعه اسلامی زمانه خویش را می‌شود در محورهای مختلف بررسی کرد که البته آگاهی بخش برای مسیریابی درست آیندگان نیز هست؛ مهم‌ترین آن محورها بدین شرح است:

- تبیین لزوم اجتماع مسلمین و وحدت اسلامی؛
- دشمن‌شناسی و مبارزه با ظالمان، مستکبران و طواغیت؛
- تزریق امید به آینده روشن جهان اسلام و جامعه مهدوی؛
- مبارزه با افکار و جریان‌های انحرافی در دین مثل مناظرات متعدد با بزرگان فرق و مذاهب.

مستندات:

• ضرورت اتحاد مسلمین؛

♦ امام صادق علیه السلام: مَنْ فَارَقَ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ قِيدَ شِبْرٍ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَةَ الْإِسْلَامِ مِنْ عُنُقِهِ (الكافي، ج ۱، ص ۴۰۵)؛

• کسی که به فاصله یک وجب از جماعت مسلمین دوری گزیند، رشته اسلام را از گردن خود جدا کرده است.

• دشمن شناسی و مبارزه با طاغوت؛

♦ امام صادق علیه السلام: مَنْ مَدَحَ سُلْطَانًا جَائِرًا وَتَخَفَفَ وَتَضَعَّعَ لَهُ ظَمْعًا فِيهِ كَانَ قَرِينَهُ فِي النَّارِ (وسائل الشیعه، ج ۱۲، ص ۱۳۳)؛

• کسی که سلطان ستمگری را ستایش کند و در برابر او تواضع و فروتنی نماید تا در کنار او به نوایی برسد، چنین کسی هم‌نشین آن سلطان در آتش دوزخ خواهد بود.

• امید به آینده روشن و آماده‌سازی برای حکومت مهدوی؛

♦ امام صادق علیه السلام: ... يُحْيِي اللَّهُ بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَيُظْهِرُ بِهِ دِينَ الْحَقِّ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ لَهُ غَيْبَةٌ يَزِيدُ فِيهَا قَوْمٌ وَيَنْبُتُ عَلَى الدِّينِ فِيهَا آخَرُونَ فَيُؤَدُّونَ وَيُقَالُ لَهُمْ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ أَمَا إِنَّ الصَّابِرِينَ فِي غَيْبَتِهِ عَلَى الْأَذَى وَالتَّكْذِيبِ عَمَلُهُ الْمُجَاهِدُ بِالسَّيْفِ بَيْنَ يَدَيِ رَسُولِ اللَّهِ

(معجم احادیث امام مهدی عجل الله تعالی فرجه، ج ۵، ص ۲۵۸)؛

• خداوند به واسطه او [امام عصر عجل الله تعالی فرجه] زمین مرده را زنده می‌گرداند و دین حق بر همه ادیان باطل چیره می‌شود، گرچه خوشایند مشرکان نباشد. برای ایشان غیبتی طولانی است. گروهی در آن دچار تردید می‌شوند و گروهی ثابت‌قدم بر دین خویش باقی می‌مانند. دیگران این‌ها را با گفتارشان اذیت می‌کنند که چه زمانی این وعده سر خواهد رسید اگر راست می‌گویید؟! ولی کسی که در زمان غیبت در مقابل اذیت، آزار و تکذیب آنها صبور باشد، مجاهدی است که با شمشیر در کنار رسول خدا جهاد کرده است.

پیام: ایجاد تحول فکری و علمی در جهان اسلام

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چرا برخی امام صادق علیه السلام را بنیان‌گذار مکتب شیعه می‌دانند و آیا این باعث فاصله گرفتن تشیع از اسلام راستین نمی‌شود؟

تبیین موضوع و پیام:

در دوره‌ای که خلافت بنی‌امیه رو به ضعف گذاشت، امام باقر علیه السلام و پس از ایشان امام صادق علیه السلام، از این فرصت برای بازسازی فکری و تربیتی جامعه شیعه بهره‌گرفتند. امام باقر علیه السلام با دورا هبرد اساسی، تبیین معارف اسلام از زبان پیامبر صلی الله علیه و آله و ساماندهی جریان فکری و تشکیلاتی شیعه، مقدمه‌ای برای حرکت بزرگ امام صادق علیه السلام فراهم نمود تا در ادامه، امام صادق علیه السلام در بستر پرآشوب سیاسی و در مقابله با بنی‌عباس، مأموریت احیای ریشه‌ای دین و هدایت تشیع را با شیوه‌ای عمیق‌تر و دقیق‌تر دنبال نماید.

امام صادق علیه السلام، در شرایطی که مردم دچار فریب سیاسی شده و تبلیغات ضد اهل‌بیت علیهم السلام شدت یافته بود، ابتکار مهمی در پیش گرفت: تربیت فکری یاران، نوسازی اندیشه دینی، ترویج فرهنگ ولایت و تشکیل هسته‌های ارتباطی مردمی. احیای امر اهل‌بیت علیهم السلام که به فرمان ایشان در قالب جلسات خانگی، حلقه‌های علمی و مجالس عزاداری صورت می‌گرفت، نه صرفاً یک مراسم عاطفی، بلکه جهادی روشنگرانه و مستمر برای بازگرداندن اسلام به مسیر اصلی خود بود.

این نهضت احیای امر که از سوی امام صادق علیه السلام به عنوان جهاد تبیین و دعوت به یاری برای تحقق دین الهی معرفی شد، محدود به زمان ایشان نبود، بلکه وظیفه‌ای ماندگار برای تمام شیعیان در طول تاریخ است؛ چه در مواجهه با دشمنان بیرونی و شبهات فکری و چه در تصحیح باورهای درونی و پالایش ذهن‌ها. احیای امر، یعنی زنده نگه

داشتن اسلام ناب با محوریت ولایت اهل بیت علیهم السلام، رسالتی مستمر است که امروز نیز باید در قالب هیئت، گفت وگوها، نشر معارف و بصیرت افزایی دنبال شود. (مقام معظم رهبری، خلاصه از بیانات در دیدار مداحان اهل بیت علیهم السلام، ۱۴۰۰/۱/۰۳)

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه آل عمران / ۱۶۴: ... يَتْلُوا عَلَيْهِمْ ءَايَتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ
- ♦ سوره مبارکه بقره / ۱۲۹: ... يَتْلُوا عَلَيْهِمْ ءَايَتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ
- ♦ سوره مبارکه توبه / ۱۲۲: ... فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ

- ♦ امام صادق علیه السلام: مَنْ تَعَلَّمَ لِلَّهِ وَ عَمِلَ لِلَّهِ وَ عَلَّمَ لِلَّهِ دُعِيَ فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ عَظِيمًا قَبِيلَ تَعَلَّمَ لِلَّهِ وَ عَمِلَ لِلَّهِ وَ عَلَّمَ لِلَّهِ (امالی طوسی، ص ۱۶۸، ح ۲۸۰)؛
- ♦ هر که برای خدا علم بیاموزد و برای خدا [به آن] عمل کند و برای خدا آن را به دیگران آموزش دهد، در ملکوت آسمان‌ها از او به بزرگی یاد شود و گفته شود: برای خدا آموخت، برای خدا عمل کرد و برای خدا آموزش داد.
- ♦ امام صادق علیه السلام: أَكْتُبُ وَ بُتَّ عِلْمَكَ فِي إِخْوَانِكَ فَإِنْ مِتَّ فَوَرِّثَ كُتُبَكَ بَيْنَكَ فَإِنَّهُ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ هَرَجَ مَا يَأْتُسُونَ فِيهِ إِلَّا بِكُتُبِهِمْ (کافی، ج ۱، ص ۶۷)؛

- مفضل بن عمر می‌گوید که امام صادق علیه السلام به من فرمود: متصدی نگارش باش و علم و آگاهی خود را میان برادران ایمانی خود منتشر ساز؛ و چون از دنیا بروی، برای فرزندان این نوشتارها را به ارث گذار؛ زیرا روزگاری پر آشوب در پیش است که مردم جز با نوشته‌ها و کتب خود نمی‌توانند خویشتن را با چیز دیگری مأنوس و سرگرم سازند.
- ♦ امام رضا علیه السلام: رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَخِيَا أَمَرْنَا فَقُلْتُ لَهُ فَكَيْفَ يُحْيِي أَمْرَكُمْ قَالَ يَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَيُعَلِّمُهَا النَّاسَ فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عِلِمُوا مُحَاسِنَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا (میزان الحکمه، ج ۸، ح ۱۳۷۹۷)؛ «خداوند، رحمت کند آن بنده‌ای را که امر ما را

زنده کند!». گفتم: «چگونه امر شما را زنده کند؟»، فرمود: «علوم ما را فراگیرد و به مردم پیاموزد که اگر مردم زیبایی‌های گفتار ما را می‌دانستند، از ما پیروی می‌کردند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. عقیقی بخشایشی، مصنف، امام جعفر صادق (ع): پیشوا و رئیس مذهب، قم: انتشارات سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۴.
۲. خامنه‌ای، سیدعلی، پیشوای صادق، قم: انتشارات سید جمال، ۱۳۶۱.

پیام: خوش رفتاری با خانواده؛ کلید محبت و برکت در زندگی

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چگونه می‌توان بین مسئولیت‌های اقتصادی و رفتار نیکو با خانواده تعادل ایجاد کرد؟

تبیین موضوع و پیام:

خوش رفتاری با خانواده در نگاه امام صادق علیه السلام به عنوان یکی از ارکان اصلی زندگی اسلامی، دارای ابعاد گسترده‌ای است که از نیازهای مادی و عاطفی فراتر رفته و به حوزه‌های تربیتی، اخلاقی و حتی عبادی وارد می‌شود. امام صادق علیه السلام خانواده را نه تنها نهادی اجتماعی، بلکه «مکتبی الهی» می‌دانند که در آن، انسان‌ها می‌آموزند چگونه با محبت، مسئولیت‌پذیری و احترام متقابل، زندگی خود را با معیارهای دینی همسو کنند. علاوه بر اینکه رفتار نیکو با همسر، فرزندان و والدین، نه تنها آرامش و استحکام خانواده را تضمین می‌کند، بلکه عبادتی است که پاداش آن هم‌تراز جهاد در راه خدا محسوب می‌شود.

امام صادق علیه السلام خوش رفتاری را شامل تأمین معیشت حلال، آموزش ادب و دانش دینی، پرهیز از آزار کلامی و رفتاری و ایجاد محیطی سرشار از مهرورزی می‌دانند. حضرت علیه السلام در بیانات خود، مردان را به تلاش برای رفاه خانواده تشویق کرده و این تلاش مجاهدانه را ستوده است؛ چراکه خانواده‌ای که نیازهای مادی و معنوی آن به درستی تأمین شود، به محیطی تبدیل می‌شود که نسل‌های آینده در آن به ارزش‌های اخلاقی و دینی پایبند می‌مانند. امام صادق علیه السلام در این زمینه، نرم‌خویی و خوش‌رویی را سبب برکت عمر و افزایش روزی معرفی فرموده است.

مستندات:

♦ سوره مبارکه اسراء / ۲۳-۲۴: وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا

إِنَّمَا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا * وَأَخْفِصْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلْدِلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْتَانِي صَغِيرًا

♦ سوره مبارکه نساء / ۳۶: وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ...

♦ سوره مبارکه روم / ۲۱: وَمَنْ آتَيْنَاهُ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ...

♦ امام صادق (علیه السلام): الكاذب على عياله كالجاهد في سبيل الله (وسائل الشيعه، ج ۱۲، ص ۴۳)؛

• کسی که برای تأمین معیشت خانواده خود تلاش کند، مانند مجاهد در راه خداست.

♦ امام صادق (علیه السلام): إِذَا كَانَ الرَّجُلُ مُعْسِرًا فَيَعْمَلُ بِقَدْرِ مَا يَقُوتُ بِهِ نَفْسَهُ وَاهْلَهُ وَلَا يَظْلُبُ حَرَامًا فَهُوَ كَالْجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ (وسائل الشيعه، ج ۱۲، ص ۴۳)؛

• گرمردی نیازمند باشد و به اندازه‌ای کار کند که خود و خانواده‌اش را تأمین کند، بدون آنکه به حرام روی آورد، مانند مجاهد در راه خداست.

♦ امام صادق (علیه السلام): مَنْ حَسَنَ بِرُّهُ بِأَهْلِ بَيْتِهِ مَدَّ لَهُ فِي عُمْرِهِ (الكافي، ج ۲، ص ۱۰۵)؛

• هر که با خانواده خود نیکی کند، عمرش طولانی و پربرکت می‌شود.

♦ امام صادق (علیه السلام): لَا يَزَالُ الْمُؤْمِنُ يُورِثُ أَهْلَ بَيْتِهِ الْعِلْمَ وَالْأَدَبَ الصَّالِحَ حَتَّى يُدْخِلَهُمُ الْجَنَّةَ جَمِيعًا (دعائم الإسلام، ج ۱، ص ۸۳)؛

• مؤمن همواره دانش و ادب نیکو را به خانواده خود منتقل می‌کند تا همگی را به بهشت درآورد.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. حسین خانی، هادی، طعم خوش اخلاق در خانواده، قم: کانون اندیشه جوان، ۱۳۹۸.

نقش مادر در تربیت دینی دختران

پیام: مادر، نخستین معلم و الگوی اخلاقی و دینی برای فرزند خود

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- آیا ممکن است برخی از مشکلات اخلاقی و دینی دختران ناشی از ضعف تربیتی مادران باشد؟

تبیین موضوع و پیام:

مادر به عنوان نخستین الگوی عملی دین‌داری، محور اصلی انتقال ارزش‌های اسلامی به دختران است. این نقش از پیش از تولد آغاز می‌شود و تا دوران بلوغ و پس‌از آن تداوم می‌یابد. بر اساس آموزه‌های دینی، شخصیت مادر، ایمان و تقوای او حتی در دوران پیش از بارداری بر روحیات فرزند اثر می‌گذارد. به گونه‌ای که انتخاب همسر باتقوا و پایبند به احکام، نخستین گام در تربیت نسل صالح است. در دوران بارداری نیز عبادات و اخلاق مادر، به ویژه حالت‌های روحی او، بر جنین تأثیر مستقیم دارد؛ چنانکه سفارش شده حتی در زمان نزدیکی، ذکر خدا فراموش نشود تا آرامشی ناشی از آن به فرزند منتقل گردد.

پس از تولد، مادر با ایجاد محیطی آکنده از محبت و دین‌داری، نخستین مفاهیم توحیدی را از طریق رفتارهای ساده مانند خواندن اذان در گوش نوزاد، آموزش غیرمستقیم نماز و بیان داستان‌های قرآنی به زبان کودکان در ضمیر فرزندش نهادینه می‌کند. در سنین بالاتر، مادران

موظفانند با پاسخگویی منطقی به پرسش‌های دینی و همراهی در فعالیت‌های مذهبی، دختران را به سمت انتخاب آگاهانه سبک زندگی اسلامی هدایت کنند. بی‌تردید دخترانی که با محبت‌ورزی آمیخته با تعالیم دینی تربیت می‌شوند، در مواجهه با چالش‌های دنیای مدرن، توانایی بیشتری برای حفظ هویت اسلامی خود دارند.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه طه / ۱۳۳: وَأَمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ...
- ♦ سوره مبارکه نساء / ۱۱: يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ ...
- ♦ سوره مبارکه فرقان / ۷۴: وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ ...

♦ امام سجاد (ع): وَأَمَّا حَقُّ وَلَدِكَ فَتَعَلَّمْ أَنَّهُ مِنْكَ وَمُضَافُ إِلَيْكَ فِي عَاجِلِ الدُّنْيَا مَخْجِرُهُ وَشَرُّهُ وَأَنَّكَ مَسْئُولٌ عَمَّا وُلِّيتَهُ مِنْ حُسْنِ الْأَدَبِ وَالذَّلَالَةِ عَلَى رَبِّهِ وَالْمَعُونَةِ لَهُ عَلَى طَاعَتِهِ فِيكَ وَفِي نَفْسِهِ فَتَثَابَ عَلَى ذَلِكَ وَمُعَاقِبٌ فَأَعْمَلْ فِي أَمْرِهِ عَمَلِ الْمُتَزَيِّنِ مُحْسِنِ أَثَرِهِ عَلَيْهِ فِي عَاجِلِ الدُّنْيَا الْمُتَعَذِّرِ إِلَى رَبِّهِ فِيمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ مُحْسِنِ الْقِيَامِ عَلَيْهِ وَالْأَخْذِ لَهُ مِنْهُ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ (تحف العقول، ص ۲۶۳)؛

• و اما حق فرزندان این است که بدانی او در زندگی دنیا، از تو و وابسته به تو است و خیر و شرش با تو گره خورده است و تو مسئولیت سرپرستی او را در اموری مانند حسن تربیت و راهنمایی او به خدای عزوجل و کمک او بر طاعت و فرمان برداری خدا در مورد تو و در مورد خودش، به عهده داری، سپس در صورت انجام این مسئولیت، پاداش می‌بری و در صورت کوتاهی، کیفر می‌شوی. کار فرزندان را بسان کسی که در زندگی زودگذر به خوبی انجام می‌دهد، تو نیز انجام ده و از این طریق به خاطر حسن تربیت نزد پروردگار معذور باشی.

♦ پیامبر گرامی اسلام (ص): أَلَا كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، فَالْأُمِيرُ الَّذِي عَلَى النَّاسِ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُمْ وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَّةٌ عَلَى بَيْتِ بَعْلِهَا وَوَلَدِهِ وَهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْهُمْ (صحیح

مسلم، ج ۳، ص ۱۴۵۹)؛

• بدانید که همه شما سرپرست هستید و همه شما درباره زیردستانتان بازخواست می‌شوید. آن امیری که بر مردم فرمان می‌راند، سرپرست است و نسبت به رعیتش بازخواست می‌شود، مرد، سرپرست خانواده خویش است و درباره آن‌ها باید پاسخگو باشد و زن، سرپرست خانه و فرزندان شوهر خود است و درباره آن‌ها باید پاسخ دهد.

♦ پیامبر گرامی اسلام ﷺ: **الْوَلَدُ الصَّالِحُ رِيْحَانَةٌ مِنْ رِيَاحِينَ الْجَنَّةِ** (الکافی، ج ۶،

ص ۳)؛

• فرزند صالح گلی از گل‌های بهشت است.

♦ پیامبر گرامی اسلام ﷺ: **عَلِّمُوا أَوْلَادَكُمْ الصَّلَاةَ إِذَا بَلَغُوا سَبْعًا** (کنز العمال، ح ۴۵۳۳۰)؛

• وقتی فرزندان‌تان به هفت‌سالگی رسیدند، نماز را به آنان بیاموزید.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. قائمی، علی، اسلام و تربیت دختران، تهران: امیری، ۱۳۸۷.

اعتقاد به مهدویت در نظام معرفتی شیعه

پیام: مهدویت، امید جامعه منتظر

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چگونه باور به مهدویت می‌تواند منبع امید و انگیزه برای تغییرات مثبت در جامعه باشد؟

تبیین موضوع و پیام:

اعتقاد به مهدویت در نظام معرفتی شیعه، یک باور بنیادین است که بر ظهور امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به عنوان آخرین امام معصوم برای برپایی عدالت جهانی و هدایت بشر تأکید دارد. این باور نه تنها یک امید برای آینده، بلکه انگیزه‌ای برای اصلاح فردی و اجتماعی است. در مکتب تشیع، انتظار برای ظهور امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف باید همراه با عمل صالح و اخلاق نیکو باشد. به این معنا که منتظران باید در مسیر پرهیزکاری و فضائل اخلاقی گام بردارند تا در صورت درک نکردن زمان ظهور، از اجر یاران حضرت ع برخوردار شوند.

همچنین اعتقاد به مهدویت بر ضرورت وجود حجت الهی در زمین تأکید دارد و نشان می‌دهد که زمین هرگز از حجت خدا خالی نخواهد بود. اعتقاد به مهدویت در باورهای شیعی، همواره به عنوان یک نیروی محرک برای تلاش در جهت ایجاد یک جامعه عادلانه عمل کرده است.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه قصص / ۵: وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ
- ♦ سوره مبارکه توبه / ۳۳: هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظَاهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ
- ♦ سوره مبارکه نور / ۵۵: وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ...

♦ پیامبر اکرم ﷺ: لَوْ لَمْ يَبْقَ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا يَوْمٌ وَاحِدٌ، لَطَوَّلَ اللَّهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ حَتَّى يَبْعَثَ اللَّهُ رَجُلًا مِنْ وَلَدِي يُوَاطِئُ اسْمُهُ اسْمِي يَنَالُ الْأَرْضَ قِسْطًا وَعَدْلًا كَمَا مِلْتُمْ ظُلْمًا وَجَوْرًا (بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۷۱)؛

• اگر از عمر دنیا جز یک روز باقی نمانده باشد، خداوند آن روز را طولانی می‌کند تا مردی از اهل بیت من ظهور کند که زمین را پر از عدل و داد کند، همان‌گونه که از ظلم و جور پر شده باشد.

♦ امام صادق (علیه السلام): مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ الْقَائِمِ فَلْيَنْتَظِرْ وَلْيَعْمَلْ بِالْوَرَعِ وَمَحَاسِنِ الْأَخْلَاقِ وَهُوَ مُنْتَظَرٌ فَإِنْ مَاتَ وَقَامَ الْقَائِمُ بَعْدَهُ كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ أَدْرَكَهُ (بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۱۴۰)؛

• هر کس دوست دارد که از یاران قائم باشد، باید در حال انتظار به سر ببرد و به ورع (پرهیزکاری) و اخلاق نیکو عمل کند، درحالی‌که منتظر است. پس اگر پیش از قیام قائم از دنیا برود و قائم پس از او قیام کند، برای او اجرایی مانند اجر کسی خواهد بود که زمان قیام را درک کرده است.

♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): لَا تَخْلُوا الْأَرْضَ مِنْ قَائِمٍ لِلَّهِ حُجَّةٌ إِمَّا ظَاهِرًا مَشْهُورًا أَوْ خَائِفًا مَعْمُورًا لِنَلَّا تَبْطُلَ حُجَجُ اللَّهِ وَبَيِّنَاتُهُ (نهج البلاغه، حکمت ۱۴۷)؛

• زمین هرگز از حجت خدا خالی نمی‌ماند؛ یا ظاهر و آشکار است یا غایب و پنهان.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. حکیمی، محمدرضا، خورشید مغرب، تهران: انتشارات غدیر، ۱۳۶۲.

پیام: پرورش امید به آینده و ترویج عدالت خواهی

سوالات اساسی و چالش های فکری مخاطب:

- آیا منتظران امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف فقط باید دعا کنند و منتظر باشند، یا باید برای ساختن دنیای بهتر و برقراری عدالت هم تلاش کنند؟

تبیین موضوع و پیام:

هیچ انقلابی بدون زمینه سازی به پیروزی نمی رسد و انقلاب جهانی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز از این قاعده مستثنا نیست. تربیت نسل منتظر به عنوان یکی از مهم ترین زمینه سازان این نهضت عظیم، نیازمند دو شاخصه اصلی «مهدی باوری» و «مهدی یآوری» است.

تربیت دینی نسل منتظر، نیازمند شناخت شاخص هایی مانند ایمان به آینده، آمادگی برای ظهور، تفکر جهانی، زیستن با یاد امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف، خدامحوری، دین مداری و عدالت خواهی است. امام رضا علیه السلام در روایات متعددی بر اهمیت انتظار فرج تأکید فرموده و ویژگی های یاران امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف را برشمرده اند.

برای تربیت نسل منتظر، هم خانواده و هم جامعه نقش اساسی دارند. خانواده با انتخاب همسر شایسته، توجه به تربیت پیش و پس از تولد، تحکیم بنیان خانواده و تشویق جوانان به ازدواج اسلامی می تواند بستری مناسب فراهم کند. جامعه نیز با شناساندن امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف، ترویج فرهنگ خداگرایی، عدالت خواهی و دین مداری، ایجاد فضای مساعد تربیتی و گسترش مراسم عبادی، می تواند در این مسیر گام بردارد. ترکیب این دو رویکرد، زمینه ساز ظهور نسلی است که آماده تحقق عدالت جهانی تحت رهبری امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف خواهد بود.

مستندات:

♦ سوره مبارکه نور / ۵۵: وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

لَيْسَتْ خَلْقَتَهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِيَارَهُمُ الَّذِي آزَنُوا فِيهَا وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

♦ سوره مبارکه انبياء / ۱۰۵: وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ

♦ سوره مبارکه قصص / ۵: وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ

♦ امام رضا (ع): مَا أَحْسَنَ الصَّبْرَ وَانْتِظَارَ الْفَرَجِ أَمَا سَمِعْتَ قَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى «فَارْتَبِعُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ» حَدِيثَ وَقَوْلَهُ عَزَّوَجَلَّ «فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظَرِينَ» فَعَلَيْكُمْ بِالصَّبْرِ فَإِنَّهُ أَمَّا يَجِيئُ الْفَرَجُ عَلَى الْيَأْسِ فَقَدْ كَانَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ أَصْبَرَ مِنْكُمْ (بحار الأنوار، ج ۵۲، ص ۶۲۹)؛

• شبکیایی و انتظار فرج چقدر نیکو است، آیا گفته خدا را شنیدید که فرمود: «شما منتظر باشید که من هم با شما منتظرم» و همچنین فرمود: «انتظار بکشید که من هم با شما از انتظار کشندگانم»، بنابراین صبور باشید، چون فرج بعد از زمان یأس و ناامیدی می‌رسد و افراد قبل از شما صبورتر بودند.

♦ امام رضا (ع): أَمَّا يَرْضَى أَحَدُكُمْ أَنْ يَكُونَ فِي بَيْتِهِ يَنْفُقُ عَلَى عِيَالِهِ يَنْتَظِرُ أَمْرًا فَإِنْ أَذْرَكَ كَانَ كَمَنْ شَهِدَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ بُدْرًا وَإِنْ لَمْ يَدْرِكْهُ كَانَ كَمَنْ كَانَ مَعَ قَائِمًا فِي فُسْطَاطِهِ (کافی، ج ۴، ص ۳۶۰، ح ۳۴)؛

• آیا هیچ‌یک از شما خوش ندارد که در خانه خود بماند، نفقه خانواده‌اش را بپردازد و چشم‌به‌راه امر ما باشد؟ پس اگر در چنین حالی از دنیا برود مانند کسی است که به همراه رسول خدا در (نبرد) بدر به شهادت رسیده است؛ و اگر هم مرگ به سراغ او نیاید مانند کسی است که به همراه قائم ما و در خیمه او باشد.

♦ امیرالمؤمنین علی (ع): انْتَظِرُوا الْفَرَجَ وَلَا تَيَأْسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ فَإِنَّ أَحَبَّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ انْتَظَارُ الْفَرَجِ... وَ الْمُنْتَظَرُ لِأَمْرِنَا كَالْمُسْحَطِ بِدَمِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ (بحار الأنوار، ج ۵۲، ص ۱۲۳)؛

• انتظار فرج بکشید و از رحمت خدا ناامید نگردید، زیرا محبوب‌ترین اعمال نزد خدای عزوجل، انتظار فرج است؛ و همانا منتظران فرج مانند

شهیدانی هستند که در راه خدا، در خون خود می‌غلتنند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. طبسی، نجم‌الدین، آموزه‌های مهدوی در آیین کلام رضوی، قم: انتشارات دلیل ما، ۱۳۹۷.
۲. اخوی، رضا، رواق‌های انتظار، قم: انتشارات موسسه بنیاد فرهنگی مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف، ۱۳۹۹.

پیام: مطهری؛ معلم جهاد تبیین

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چرا سخنان و آثار شهید مطهری رحمته الله علیه هنوز هم در تبیین انقلاب اسلامی اهمیت دارند؟
- چگونه می‌توان از سخنان و آثار شهید مطهری رحمته الله علیه در شرایط امروز بهره برد؟

تبیین موضوع و پیام:

حقیقتاً رفتار و منش آن مرد بزرگ، نشان‌دهنده و نمایشگر یک معلم کامل و با احساس مسئولیت بود. در هیچ عرصه‌ای از عرصه‌هایی که حضور یک متفکر اسلامی مورد نیاز بود، ایشان از ورود در آن عرصه خودداری نکرد؛ ملاحظات و مصالح نتوانست جلوی او را بگیرد که وارد این عرصه نشود؛ چه در زمینه‌های سیاسی، چه در زمینه‌های فکری. در زمینه پاسخ به سؤال‌های گوناگونی که در آن دوره ذهن جوان‌های ما را به خود مشغول کرده بود، شهید مطهری سخنان و آثار شهید مطهری رحمته الله علیه مثل برخی از مدعیان روشنفکری دینی نبود که مطالب اجنبی از منطق دین و محتوای دین را با لعاب دینی و قالب دینی عرضه کند؛ بلکه درست نقطه مقابل، مفاهیم حقیقی دینی را در بسته‌بندی‌های متناسب روز و متناسب با سؤال و نیاز و استفهام مخاطبین عرضه می‌کرد. (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار جمعی از معلمان سراسر کشور، ۱۳۸۹/۰۲/۱۵)

شهید مطهری رحمته الله علیه از معدود متفکرانی بود که در دهه‌های منتهی به انقلاب اسلامی، سدی عقلانی و عالمانه در برابر موج‌های سنگین اندیشه‌های مادی‌گرایانه و التقاطی ساخت. در زمانی که کتاب‌ها و جلسات روشنفکران سکولار و مارکسیست، ذهن بسیاری از جوانان را پر کرده بود، آثار او همچون «علل گرایش به مادی‌گری»، «انسان و سرنوشت» و مناظراتش با شاگردان مکتب ارانی یا امثال دکتر سبحانی،

عملاً خط مقدم جبهه فکری انقلاب را شکل داد.

او از جمله کسانی بود که با ورود شجاعانه به نقد داروینیسیم در فضای روشنفکری تهران، نشان داد که اسلام نه تنها از علم نمی ترسد، بلکه عقلانیت آن را به خدمت می گیرد تا پایه های فکری انسان را محکم تر کند. همین نگاه در حماسه نگاری اش از عاشورا در کتاب «حماسه حسینی» نیز دیده می شود؛ جایی که عزاداری را از ورطه تحجر نجات داد و آن را به سلاح آگاهی و حرکت اجتماعی تبدیل کرد.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه زمر / ۹: ... هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ...
- ♦ سوره مبارکه مجادله / ۱۱: ... يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ ...

- ♦ سوره مبارکه احزاب / ۳۹: الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ ...
- ♦ امیرالمؤمنین علی (ع): وَاللَّهِ اللَّهُ فِي الْجِهَادِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَالسِّتِئِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ (نهج البلاغه، نامه ۴۷)؛

- خدا را خدا را درباره جهاد با اموال و جان و زبانتان در راه خدا.
- ♦ امام صادق (ع): تَجْلِسُونَ وَتُحَدِّثُونَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ تِلْكَ الْمَجَالِسُ أَحِبُّهَا فَأَخْبِئُوا أَمْرَنَا رَحِمَ اللَّهُ مَنْ أَخْبَا أَمْرَنَا يَا فَضِيلُ (وسائل الشیعه، ج ۱۳، ص ۲۰)؛
- آیا (شما دوستان و شیعیان) با یکدیگر هم نشینی و گفتگو دارید؟ عرض کردم: بلی، فرمود: این مجلس ها را دوست می دارم، پس فضایل و سخنان ما را (در مورد احکام دین یا مصائب ما) زنده نگه دارید.
- ♦ امام رضا (ع): رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَحْيَا أَمْرَنَا فَقُلْتُ لَهُ وَكَيْفَ يُحْيِي أَمْرَكُمْ قَالَ يَتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَيُعَلِّمُهَا النَّاسَ فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مُحَاسِنَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا (عیون اخبارالرضا (ع)، ج ۱، ص ۳۰۷)

- رحمت خدا بر آن بنده ای که قضیه ما را زنده گرداند. عرض کردم: چگونه قضیه شما را زنده می کند؟ فرمود: تعالیم ما را فرامی گیرد و آن ها را به مردم می آموزد؛ زیرا مردم اگر زیبایی های سخن ما را بدانند، بی گمان از ما پیروی می کنند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. سیری در زندگانی استاد مطهری، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۸۶.
۲. مطهری، مرتضی، انسان کامل، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۹۹.

فلسفه حجاب از دیدگاه شهید مطهری؟ ره؟

پیام: حفظ کرامت انسان، پیشگیری از فساد اجتماعی و تحقق هویت مستقل زن در جامعه

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

• آیا فلسفه حجاب از نظر شهید مطهری رحمته الله علیه هنوز هم در دنیای امروز قابل درک و قابل اجرا است؟

تبیین موضوع و پیام:

شهید مطهری رحمته الله علیه حجاب را مانند دارویی می‌داند که هم از بیماری‌های اخلاقی پیشگیری می‌کند و هم سلامت جامعه را تضمین می‌نماید. این حکم الهی، نه یک محدودیت که راهکاری برای رهایی از بحران‌هایی است که دنیای مدرن با آزادی‌های بی‌قانون به وجود آورده است.

چهار دلیل اصلی حجاب از نگاه شهید مطهری رحمته الله علیه:

۱. آرامش روانی: وقتی زنان و مردان در اجتماع حریم‌ها را رعایت کنند، هیجانات کاذب و نگاه‌های وسوسه‌انگیز کاهش می‌یابد. این کار مانند این است که جامعه را از «آشوب دائمی چشم‌ها» نجات می‌دهیم.
 ۲. حفظ کرامت زن: حجاب مانع می‌شود زن به یک «کالای جنسی» تبدیل شود. شهید مطهری رحمته الله علیه می‌گوید: «وقتی زن خود را نمی‌پوشاند، ناخواسته به مردان می‌گوید مرا فقط به چشم یک شی نگاه کن».
 ۳. استحکام خانواده: وقتی فقط همسر یک مرد اجازه دیدن زیبایی‌های همسرش را داشته باشد، عشق آن‌ها عمیق‌تر می‌شود. مثل این می‌ماند که یک گنج را فقط در خانه خودت نگه داری.
 ۴. ثبات جامعه: جامعه‌ای که حریم‌ها در آن رعایت شود، نیروی جوانانش به جای شهوت، صرف کارهای مفید می‌شود. این‌گونه استعدادها شکوفا می‌شود.
- شهید مطهری رحمته الله علیه با نقد لیبرالیسم جنسی، هشدار می‌دهد آزادی

بی ضابطه، جامعه را به «جنگل شهوت» تبدیل می‌کند. آمارهای تاریخی مانند فروپاشی تمدن روم به دلیل بی بندوباری، مؤید این دیدگاه است. در مقابل، حجاب با ایجاد حریم امن، زمینه رشد استعداد های واقعی زنان را فراهم می‌آورد، همان‌گونه که بانوان محجبه‌ای مانند مریم میرزاخانی (نابغه ریاضی) یا ملاله یوسف زی (برنده صلح نوبل) در عرصه‌های جهانی درخشیدند.

مستندات:

♦ سوره مبارکه نور / ۳۱-۳۰: قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَرِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ * وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَرِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا ...

♦ سوره مبارکه احزاب / ۵۹: يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ ذَلِكُ الْأُذْنِ أَنْ يُعْرِفْنَ فَلَا يُؤْذِينَ وَكَانَ اللَّهُ عَفُورًا رَحِيمًا

♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): يَظْهَرُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ وَافْتِرَابِ السَّاعَةِ وَهُوَ سَرُّ الْأَزْمَنِ نِسْوَةٌ كَاشِفَاتٌ عَارِيَّاتٍ مُتَبَرِّجَاتٍ مِنَ الدِّينِ دَاخِلَاتٍ فِي الْفِتَنِ مَائِلَاتٍ إِلَى الشَّهَوَاتِ مُسْرِعَاتٍ إِلَى اللَّذَاتِ مُسْتَحِلَّاتٍ لِلْمَحْرَمَاتِ فِي جَهَنَّمَ خَالِدَاتٍ (وسائل الشيعه، ج ۲۰، ص ۳۵)؛

• در آخرالزمان که بدترین زمان‌هاست، زنانی هستند که پوشیده اما برهنه‌اند و از خانه با خودآرایی بیرون می‌آیند. اینان از دین بیرون رفته‌اند و در فتنه‌ها وارد شده و به شهوات تمایل پیدا کرده‌اند و به کوی لذات نفسانی در شتابند و حرام‌ها را حلال می‌دانند و در دوزخ به عذاب ابدی گرفتارند.

• بر اساس اعلام مسئولان در سال ۱۴۰۲، میانگین بی‌حجابی کامل (نداشتن پوشش سر) در ایران حدود ۶.۴ درصد است، اما این رقم در کلان‌شهرهایی مانند تهران به ۹.۳ درصد می‌رسد. (https://www.jamaran.news/ کدخبر:

۱۶۰۰۹۱۵)

• مسئولان معاونت زنان ریاست جمهوری اعلام کرده‌اند بین بی‌حجابی

و افزایش آسیب‌هایی مانند «کاهش اعتماد اجتماعی» و «تشدید جنگ شناختی» ارتباط مستقیم وجود دارد. آنان اشاره می‌کنند در سال ۱۴۰۱، ۱۵۰ برابر بودجه سالانه ایران صرف جنگ رسانه‌ای علیه هنجارهای اجتماعی از جمله حجاب شده است. (<https://www.jamاران.news>: کد خبر: ۱۶۰۰۹۱۵)

• ۴۶.۶ درصد زنان بی‌حجاب مجرد، ۴۲.۸ درصد متأهل و ۸.۷ درصد مطلقه هستند. (<https://www.jamاران.news>: کد خبر: ۱۶۰۰۹۱۵)

• برخلاف ادعای برخی جریان‌ها، ۷۹ درصد بانوان هیچ‌گونه اجبار قانونی در پوشش خود احساس نمی‌کنند و تنها ۴.۶ درصد اعلام کرده‌اند در صورت رفع اجبار، تمایل به بی‌حجابی دارند. (روزنامه اطلاعات، ۱۴۰۲/۰۶/۲۲) این آمار نشان می‌دهد مسئله اصلی نه «اجبار»، بلکه فقدان درک صحیح از کارکردهای اجتماعی حجاب است.

• برخی آمارها حاکی از آن است که مردم میزان بی‌حجابی را تا ۵ برابر واقعیت (۳۰ درصد) تخمین می‌زنند. این شکاف عمدتاً ناشی از جنگ رسانه‌ای و بزرگ‌نمایی جریان‌های معارض است که با تحریف واقعیت‌ها، ذهنیت جامعه را تحت تأثیر قرار داده‌اند.

شعر

گنج‌ها با زحمت بسیار می‌گردد عیان
گرد هر گنجینه ماری خفته، بهرش پاسبان
بهر مخفی بودن از چشم بدانیش حریص
جنس باارزش درون سینه خاک است نهان
آدم باارزش از چشمان افراد مریض
حفظ گردد با حجاب و پوشش کامل، جوان!
چشم بیمار هوس‌بازان نامرد و دغل
می‌رود دنبال افرادی به سبک آن چنان!

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. مطهری، مرتضی، مسئله حجاب، قم: صدرا، ۱۳۸۶.

پیام: تدبر در قرآن؛ کلید فهم عمیق دین

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

• تأمل و تدبر در قرآن چه فایده‌ای دارد؟

تبیین موضوع و پیام:

امام رضا علیه السلام، تدبر در قرآن را یک عمل معنوی و فکری مهم معرفی فرموده است که انسان را به درک عمیق‌تری از معارف الهی می‌رساند. تدبر در قرآن یعنی تفکر عمیق در آیات آن تا انسان بتواند از حکمت و معارف آن بهره‌بردار و زندگی خود را با آن هماهنگ کند. از منظر امام رضا علیه السلام، قرآن فقط یک کتاب آسمانی نیست، بلکه راهنمای زندگی و منبع هدایت انسان‌هاست. ایشان تأکید فرموده‌اند که قرآن ریسمان محکمی است که انسان را به سمت بهشت سوق داده و از جهنم نجات می‌دهد. این کتاب در طول زمان قدیمی نمی‌شود و برای هر زمان و مکانی، حجت و دلیل الهی است.

امام رضا علیه السلام در طول زندگی خود به خواندن مداوم و مکرر قرآن و تفکر در آن اهمیت می‌دادند به گونه‌ای که آن حضرت علیه السلام هر سه روز یک بار قرآن را تمام کرده و در هر آیه نیز تأمل و اندیشه‌ای عمیق می‌نمودند.

مستندات:

♦ سوره مبارکه بقره / ۱۲۱: الَّذِينَ ءَاتَيْنَهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

♦ سوره مبارکه فصلت ۲-۳: تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * كِتَابٌ فُصِّلَتْ ءَايَتُهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

♦ سوره مبارکه محمد / ۲۴: أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْءَانَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا

♦ قُلْتُ لِلرَّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا تَقُولُ فِي الْقُرْآنِ فَقَالَ كَلَامُ اللَّهِ لَا تَتَجَاوَزُهُ وَلَا تَطْلُبُوا أَهْدَىٰ فِي غَيْرِهِ فَتَضِلُّوا (عیون أخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۵۶)؛

• ریان بن صلت می‌گوید پرسشی را مطرح کردم در مورد قرآن و حضرت رضا علیه السلام فرمود: قرآن کلام خداوند است. از قرآن فراتر نروید و در غیر قرآن هدایت خود را سراغ نگیرید که سرگردان می‌شوید.

♦ امام رضا علیه السلام در وصف قرآن: **هُوَ حَبْلُ اللَّهِ الْمُتَيْنِ وَ عُرْوَةُ الْوَثْقِ وَ طَرِيقَتُهُ الْمَثَلِي الْمُوْدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَ الْمُتَنَجِي مِنَ النَّارِ لَا يَخْلُقُ عَلَى الْأَزْمَنَةِ وَ لَا يَغْتُ عَلَى الْأَلْسَنَةِ لِأَنَّهُ لَمْ يُجْعَلْ لَزْمَانٍ دُونَ زَمَانٍ بَلْ جُعِلَ دَلِيلُ الْبُرْهَانِ وَ الْحُجَّةَ عَلَى كُلِّ إِنْسَانٍ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ لَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ** (عیون أخبار الرضا، ج ۳، ص ۱۳۰)؛

• قرآن ریسمان محکم خدا و دستگیره استوارتر او و راه برتر اوست که به بهشت می‌کشاند و از آتش می‌رهاند و با گذر زمان‌ها کهنه نمی‌شود و زبان‌های گوناگون، آن را به انحطاط و تباهی نمی‌کشاند؛ چراکه قرآن برای زمان خاصی قرار داده نشد؛ بلکه به‌عنوان راهنمای به‌سوی برهان و حجت بر هر انسانی در نظر گرفته شده است. نه از پیش رو و نه از پشت سرش. باطل به آن راه نیابد چراکه از سوی حکیمی ستوده فرود آمده است.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. جوادی آملی، عبدالله، قرآن حکیم از منظر امام رضا علیه السلام، قم، اسراء، ۱۳۹۱.

امام رضا علیه السلام؛ الگوی رأفت در زندگی

پیام: الگویی برای تعامل با تمام انسان‌ها

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چگونه رفتار امام رضا علیه السلام می‌تواند به عنوان الگوی رأفت و مهربانی در زندگی روزمره ما مورد استفاده قرار گیرد؟

تبیین موضوع و پیام:

امام رضا علیه السلام به دلیل شدت مهر و رأفت خود، به لقب «رئوف» مشهور شده‌اند که در زیارت‌نامه ایشان نیز به آن اشاره شده است. رأفت در مقایسه با رحمت، لطافتی عمیق‌تر و خالص‌تر دارد که حتی تحمل سختی برای مصلحت فرد را نیز نمی‌پذیرد. به همین دلیل، این صفت در وجود امام هشتم علیه السلام بیش از دیگران جلوه کرده است. علامه طباطبایی رحمته الله علیه نیز به این ویژگی اشاره کرده و فضای حرم مطهر امام علیه السلام را آکنده از رأفت دانسته است.

یکی از مصادیق رأفت امام رضا علیه السلام عنایت ویژه ایشان به زائران است، چنان‌که وعده فرموده‌اند در قیامت در سه توقف‌گاه مهم یعنی لحظه پخش شدن نامه‌های اعمال، عبور از صراط و هنگام سنجش اعمال در میزان، به زائران خود کمک خواهد کرد. در سیره و سبک زندگی روزمره نیز رأفت و مهربانی امام در رفتار با مردم به روشنی دیده می‌شد. از جمله اینکه هیچ‌گاه کسی را با سخن خود نمی‌آزردند، اجازه می‌دادند افراد صحبتشان را کامل کنند و هرگز خدمتکاران خود را تحقیر نمی‌کردند. رفتار ساده و بی‌تکلف امام رضا علیه السلام در برخورد با مردم، درس بزرگی برای انسان‌ها، به‌ویژه افراد صاحب‌مقام و ثروتمندان است. ایشان در سفره غذای خود، بدون تبعیض، تمام خادمان و غلامان را همراه خود می‌نشاندند و بر برابری انسان‌ها تأکید می‌کردند. این شیوه رفتاری، الگویی برای جامعه امروزی است که در آن، توجه به کرامت انسانی نباید تحت تأثیر تفاوت‌های ظاهری و مادی قرار گیرد.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه بقره / ۲۰۸: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ
- ♦ سوره مبارکه آل عمران / ۱۵۹: فِيمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لَنتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَأَنَّفَضُوا مِنْ حَوْلِكَ ...
- ♦ سوره مبارکه انفال / ۶۳: ... لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَّا أَلْفَتْ بِئِنَّ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ أَلْفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ
- ♦ رسول خدا ﷺ: سَتُدْفَنُ بَضْعَةً مِّتًى بِأَرْضِ خُرَاسَانَ مَا زَارَهَا مَكْرُوبٌ إِلَّا نَفَسَ اللَّهُ كُرْبَتَهُ وَلَا مُدْنِبٌ إِلَّا غَفَرَ اللَّهُ ذُنُوبَهُ (عیون اخبار الرضا، ج ۲، ص ۲۵۷)؛
- پاره تن من در خراسان دفن خواهد شد، هیچ گرفتار و گنه کاری او را زیارت نکند جز این که خداوند گرفتاری او را برطرف سازد و گناهانش را ببخشد.

♦ امام هادی علیه السلام: مَنْ كَانَتْ لَهُ إِلَى اللَّهِ حَاجَةٌ فَلْيُزِرْ قَبْرَ جَدِّي الرَّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ بِطُوسَ وَهُوَ عَلَى غُسْلٍ وَلْيُصَلِّ عِنْدَ رَأْسِهِ رُكْعَتَيْنِ وَلْيَسْأَلِ اللَّهَ تَعَالَى حَاجَتَهُ فِي قُنُوتِهِ فَإِنَّهُ يَسْتَجِيبُ لَهُ مَا لَمْ يَسْأَلْ مَأْمَأً أَوْ قَطِيعَةً رَحِمَ (بحار الانوار، ج ۴۴، ص ۱)؛

- هرکس حاجتی دارد، باید به زیارت قبر جدم، علی بن موسی الرضا در طوس بشتابد. او باید با غسل به زیارت رود و دو رکعت نماز نزد سر آن حضرت (بالای سر) بخواند و در قنوت حاجت خود را بخواهد. همانا دعایش مستجاب خواهد شد، اگر خواسته او گناه یا قطع رحم نباشد.
- ♦ قال الرضا علیه السلام: إِنِّي سَأَقْتُلُ بِالسَّيْفِ مَظْلُومًا وَأَقْبِرُ إِلَى جَنْبِ هَازُونَ الرَّشِيدِ، وَ يَجْعَلُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ تُرْبَتِي مُخْتَلَفَ شِيعَتِي وَأَهْلِ مَحَبَّتِي فَسَنُ زَارِنِي فِي غُرْبَتِي وَجَبَتْ لَهُ زِيَارَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَالَّذِي أَكْرَمَ مُحَمَّدًا بِالنَّبِوَةِ وَاضْطَفَاهُ عَلَى جَمِيعِ الْخَلْقِ لَا يُصَلِّي أَحَدٌ مِنْكُمْ عِنْدَ قَبْرِي إِلَّا اسْتَحَقَّ الْمَغْفِرَةَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ يَوْمَ يَلْقَاهُ وَالَّذِي أَكْرَمَنَا بَعْدَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ بِالْإِمَامَةِ وَخَصَّنَا بِالْوَصِيَّةِ إِنَّ زُؤَارَ قَبْرِي أَكْرَمُ الْوُفُودِ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَمَا مِنْ مُؤْمِنٍ يَزُورُنِي فَتُصِيبَ وَجْهَهُ قَطْرَةٌ مِنَ الْمَاءِ إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ جَسَدَهُ عَلَى النَّارِ (وسائل الشيعة، ج ۲، ص ۴۳۹)؛

• من به زودی مظلومانه با زهر کشته می‌شوم و کنار قبر هارون دفن می‌گردم و خداوند خاک (قبر) مرا جایگاه رفت و آمد (و زیارتگاه) شیعیان و دوستدارانم می‌گرداند. پس کسی که در غربتم مرا زیارت کند، روز قیامت زیارت او بر من واجب می‌شود؛ قسم به آن‌که محمد را به پیامبری گرامی داشت و او را بر تمامی مردم برگزید، کسی که از شما نزد قبرم نماز نمی‌گذارد، جز آن‌که روزی که خدای صاحب عزت و جلال را ملاقات می‌کند، شایسته آمرزش می‌شود و قسم به آن‌که بعد از محمد ما را به امامت گرامی داشت و به وصایت (و جانشینی آن حضرت) اختصاص داد، گرامی‌ترین گروه‌ها خواهند بود که روز قیامت بر خدای صاحب عزت و جلال وارد می‌شوند؛ و هیچ مؤمنی نیست که مرا زیارت نماید و قطره‌ای آب (باران) به صورت او بخورد، جز آن‌که خداوند پیکرش را بر آتش (دوزخ) حرام می‌کند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. شکوریان فرد، نرجس، امام رئوف، قم: انتشارات عهد ما، ۱۳۹۸.
۲. رجبی، محسن، آیینه مهر: نگاهی به القاب امام علی بن موسی‌الرضا (علیه السلام)، مشهد: انتشارات بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۸۷.

پیام: تقویت معنویت و گسترش فرهنگ اسلامی

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چقدر امامزاده واقعی در ایران وجود دارد؟
- آیا اکثر این امامزادگان خرافات و محلی برای کسب درآمد نیست؟

تبیین موضوع و پیام:

ما کسانی بودیم که اهل بیت علیهم‌السلام را زودتر از خیلی‌های دیگر شناختیم؛ ما کسانی بودیم که در راه گسترش اسلام این همه تلاش کردیم؛ ما کسانی بودیم که مظلومان اهل بیت علیهم‌السلام را که در خانه‌های خود - یعنی مدینه و مکه و کوفه - امان نداشتند، در آغوش خود پذیرفتیم. شما ببینید چقدر امامزاده در ایران هستند! این امامزاده‌ها کی هستند؟ این‌ها که ایرانی نبودند. این‌ها کسانی‌اند که به ایران آمدند و ایرانی‌ها با آغوش باز این‌ها را پذیرفتند؛ حتی گاهی برای این‌ها جنگیدند و در راه این‌ها تلاش کردند. (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار جمعی از مهندسان، ۱۳۸۳/۱۲/۰۵)

حضور امامزادگان در ایران یکی از مهم‌ترین عوامل تاریخی در تقویت ریشه‌های معنویت و دین‌داری در کشور است. هجرت نسل‌های اهل بیت علیهم‌السلام به ایران، نه فقط به دلیل ظلم و ناامنی در سرزمین‌های تحت سلطه عباسیان، بلکه به خاطر عشق و دل‌بستگی دیرینه مردم ایران به خاندان پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم بود. این پیوند عاطفی، از همان ابتدا بستری برای شکل‌گیری دین‌داری عمیق، مردمی و دل‌بسته به فضیلت شد.

امامزادگان در هر منطقه‌ای که ساکن یا مدفون شدند، تبدیل به قطب‌هایی از معنویت، فرهنگ و هویت دینی شدند. بارگاه‌های ایشان، مراکز رجوع مردم، تبادل اندیشه‌ها، تبلیغ معارف اسلامی و پیوند اجتماعی شدند. این مراکز به تدریج به نهادهایی در دل جامعه تبدیل شدند که نه تنها مناسک دینی را زنده نگه داشتند، بلکه باعث رشد تدریجی

فرهنگ تشیع، اخلاق اسلامی و ارتباط نسل‌ها با معارف اهل بیت علیهم‌السلام شدند. نمونه روشن آن، تبدیل شهرهایی مثل قم، مشهد، شیراز و... به مراکز تمدن اسلامی و شیعی است.

فراتر از بُعد فرهنگی و اعتقادی، حضور امام‌زادگان برکات عینی و ماندگاری نیز داشته است. در اطراف حرم‌ها، شهرها شکل گرفتند، اقتصادها رونق گرفتند و زندگی‌ها سامان یافتند به گونه‌ای که حتی در مناطق دورافتاده نیز، وجود یک امام‌زاده به تنهایی موجب آبادانی و اجتماع شده است. این حضور، نه فقط حافظ دین در دل مردم، بلکه حافظ هویت و انسجام اجتماعی و حتی سبب وحدت بین فرقه‌ها شده است.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه طور / ۳۱: وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ
- ♦ سوره مبارکه نحل / ۴۱: وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لَنَنْبُوْنَهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً ...

• [این آیه به خوبی با هجرت امام‌زادگان به ایران و تأثیر مثبت حضورشان در این سرزمین هم‌خوانی دارد.]

- ♦ سوره مبارکه شوری / ۲۳: ... قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى ...
- [این آیه ریشه قرآنی علاقه ایرانیان به اهل بیت علیهم‌السلام و پذیرش هجرت امام‌زادگان به ایران را نشان می‌دهد.]

♦ پیامبر گرامی اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم: يَا أَبَا الْحَسَنِ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَعَلَ قَبْرَكَ وَقَبْرَ وَلَدِكَ بِقَاعًا مِنْ بَقَاعِ الْجَنَّةِ وَ عَرَصَةً مِنْ عَرَصَاتِهَا وَإِنَّ اللَّهَ جَعَلَ قُلُوبَ حُجَّاءٍ مِنْ خَلْقِهِ وَ صَفْوَةً مِنْ عِبَادِهِ نَحْنُ إِلَيْكُمْ وَ تَحْتَمِلُ الْمَذَلَّةَ وَالْأَذَى فَيُعْمِرُونَ قُبُورَكُمْ وَ يُكْثِرُونَ زِيَارَتَهَا (بخاراالنوار، ج ۹۷، ص ۱۳۱)؛

• ای اباالحسن! خدای متعال، قبر تو و فرزندان را بقعه‌ای از بقعه‌های بهشت و آستانه‌ای از آستانه‌های آن قرار داده است و همانا خداوند، دل‌های بندگان نجیب و برگزیده خویش را شیفته شما قرار داده است که در راه زیارت شما خواری و اذیت‌ها را به جان می‌خرند و قبرهای شما

- را آباد می‌کنند و بسیار به زیارت آن‌ها می‌آیند.
- ♦ پیامبر گرامی اسلام ﷺ: مَنْ زَارَنِي أَوْ زَارَ أَحَدًا مِنْ ذُرِّيَّتِي زُرْتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَنْقَذْتُهُ مِنْ أَهْوَالِهِ (وسائل الشيعة، ج ۱۴، ص ۳۳۲)؛
- کسی که من یا یکی از فرزندانم را زیارت کند، روز قیامت به زیارت و دیدار او خواهم رفت و از هراس‌ها و وحشت‌های آن نجاتش خواهم داد.
- ♦ امام رضا علیه السلام: النَّظَرُ إِلَى ذُرِّيَّتِنَا عِبَادَةٌ بَلِ النَّظَرُ إِلَى جَمِيعِ ذُرِّيَّةِ النَّبِيِّ عِبَادَةٌ مَا لَمْ يُفَارِقُوا مِنْهَا جَهْ وَلَمْ يَتَلَوُّوا بِالْعَصَا (عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۵۱)؛
- نگاه کردن به فرزندان ما عبادت است. بلکه نگاه کردن به همه فرزندان پیغمبر عبادت است تا جایی که از روش رسول الله جدا نشده و خویشتن را به گناهان آلوده نکرده‌اند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. نجاری سهل آبادی، محمد، امام زادگان ایران و بقاع متبرکه، قم: انتشارات خاتم، ۱۳۹۰.
۲. منتظرالقائم، اصغر و دیگران، امام زادگان تجلی‌گاه هنر قدسی: بررسی تزیینات و آرایه‌ها در بقاع متبرکه، تهران: انتشارات سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (طبع و نشر)، ۱۳۹۳.

منزلت و جایگاه قرآن در سیره و سبک زندگی رضوی

پیام: قرآن، محور زندگی و راهنمای عمل در سیره رضوی

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چطور می‌توان از قرآن در زندگی روزمره به شیوه‌ای مثل امام رضا علیه السلام بهره برد؟

تبیین موضوع و پیام:

امام رضا علیه السلام قرآن را محور اصلی حیات فردی و اجتماعی خویش قرار داده بودند، به گونه‌ای که تلاوت، تدبر و عمل به آیات الهی، شالوده سبک زندگی ایشان را تشکیل می‌داد. در سیره رضوی، قرآن به عنوان «نور هدایت‌گر» و «منشور عزت بخش» تجلی یافته است؛ آن حضرت همواره بر تلاوت مستمر قرآن تأکید می‌کردند و معتقد بودند تدبر در آیات، شرط اساسی بهره‌مندی از برکت‌های آن است.

امام هشتم علیه السلام در تعاملات اجتماعی، آیات قرآن را مبنای رفتار خویش قرار می‌دادند و از آن به عنوان سندی برای احقاق حقوق محرومان و نیازمندان بهره می‌بردند. حتی در مناظرات علمی نیز استدلال‌های قرآنی، سلاح اصلی ایشان برای اثبات حقانیت مکتب اهل بیت علیهم السلام بود.

سبک زندگی امام رضا علیه السلام نشان می‌دهد که قرآن کتابی زنده و کاربردی است که از کوچک‌ترین جزئیات زندگی شخصی تا کلان‌ترین مسائل اجتماعی را پوشش می‌دهد. در سیره و سبک زندگی رضوی، قرآن نه مجموعه‌ای از الفاظ، بلکه نقشه راهی برای رسیدن به قرب الهی و سعادت دنیوی و اخروی محسوب می‌شود.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه اسراء / ۹: إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ...
- ♦ سوره مبارکه نحل / ۸۹: ... وَتَرْزُقُنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيِينًا لِّكُلِّ شَيْءٍ...
- ♦ سوره مبارکه اسراء / ۸۲: وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا

يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا

♦ قُلْتُ لِلرِّضَا مَا تَقُولُ فِي الْقُرْآنِ فَقَالَ كَلَامُ اللَّهِ لَا تَتَجَاوَزُوهُ وَلَا تَطْلُبُوا الْهُدَى فِي غَيْرِهِ فَتَضِلُّوا (عيون أخبار الرضا عليه السلام، ج ۲، ص ۵۶)؛

• ریان بن صلت می‌گوید پرسشی را مطرح کردم در مورد قرآن و حضرت رضا فرمود: قرآن کلام خداوند است. از قرآن فراتر نروید و در غیر قرآن هدایت خود را سراغ نگیرید که سرگردان می‌شوید.

♦ امام رضا علیه السلام في صفة القرآن: هُوَ حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِينُ وَ عُرْوَةُ الْوَثْقِ وَ طَرِيقَتُهُ الْمِثْلِي الْمُوَدِّي إِلَى الْجَنَّةِ وَ الْمُنْجِي مِنَ النَّارِ لَا يَخْلُقُ عَلَى الْأَزْمَنَةِ وَ لَا يَغُتُّ عَلَى الْأَلْسِنَةِ، لِأَنَّهُ لَمْ يُجْعَلْ لَزْمَانٍ دُونَ زَمَانٍ بَلْ جُعِلَ دَلِيلَ الْبَرْهَانِ وَ الْحُجَّةِ عَلَى كُلِّ إِنْسَانٍ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ لَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ (عيون أخبار الرضا عليه السلام، ج ۲، ص ۱۳۰)؛

• قرآن ریسمان محکم خدا و دستگیره استوارتر او و راه برتر اوست که به بهشت می‌کشاند و از آتش می‌رهاند و با گذر زمان‌ها کهنه نمی‌شود و زبان‌های گوناگون، آن را به انحطاط و تباهی نمی‌کشاند؛ چراکه قرآن برای زمان خاصی قرار داده نشد؛ بلکه به عنوان راهنمای به‌سوی برهان و حجت بر هر انسانی در نظر گرفته شده است. نه از پیش رو و نه از پشت سرش باطل به آن راه نیابد، فرود آمده از سوی حکیمی ستوده است.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. جوادی آملی، عبدالله، قرآن حکیم از منظر امام رضا علیه السلام، قم، اسراء، ۱۳۹۱.

پیام: همدلی، تواضع و مسئولیت پذیری

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چرا امام رضا علیه السلام علاوه بر هدایت معنوی، به کمک‌های مالی و اجتماعی به محرومان پرداخت و آیا امروز دولت‌ها مسئول رسیدگی به مشکلات مردم نیستند؟

تبیین موضوع و پیام:

امام رضا علیه السلام در سیره معیشتی خود، همیشه پیشتاز در کمک به دیگران بود. یکی از نمونه‌های روشن این رفتار زمانی بود که در روز عرفه تمام دارایی خود را میان نیازمندان تقسیم کردند. وقتی وزیر مأمون این عمل را زبان بار دانست، امام فرمود: آنچه بخشیدم غنیمت بود. ایشان به محض درخواست کمک از سوی نیازمند، فوراً کمک می‌کرد. ویژگی دیگر حضرت علاوه بر توجه به بهترین دارایی‌ها، به‌طور پنهانی بود تا فرد نیازمند احساس شرمندگی نکند.

حضرت رضا علیه السلام بر ضرورت تسریع در کمک به دیگران و رفع به موقع نیاز مردم تأکید نموده است؛ از این رو به فرزند خود امام جواد علیه السلام توصیه فرمود که به‌طور مستقیم و با دستان خود به مردم کمک کند.

مستندات:

- سوره مبارکه بقره / ۲۷۴: لَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلاَنِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
- سوره مبارکه انسان / ۸-۹: وَيُطْعَمُونَ أَلْطَعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا * إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكْرًا
- سوره مبارکه طلاق / ۷: لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يَكْلَفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَاءً آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا

♦ امام رضا علیه السلام: تَصَدَّقْ... الشَّيْءَ وَإِنْ قَلَّ فَإِنَّ كُلَّ شَيْءٍ يُرَادُّ بِهِ اللَّهُ وَإِنْ قَلَّ بَعْدَ أَنْ تَصَدَّقَ النَّيَّةُ فِيهِ عَظِيمٌ (وسائل الشيعة، ج ۱، ص ۸۷)؛

• صدقه بده، هرچند کم باشد، زیرا هر کار کوچکی که صادقانه برای خدا انجام شود، بزرگ است.

♦ كَانَ أَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا إِذَا أَكَلَ أُنِي بِصَحْفَةٍ فَوَضَعَ قُرْبَ مَائِدَتِهِ فَيَعْمِدُ إِلَى أَطْيَبِ الطَّعَامِ مِمَّا يُؤْتَى بِهِ فَيَأْخُذُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ شَيْنًا فَيُوضَعُ فِي تِلْكَ الصَّحْفَةِ ثُمَّ يَأْمُرُ بِهَا لِلْمَسَاكِينِ ثُمَّ يَتْلُو هَذِهِ آيَةَ فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ثُمَّ يَقُولُ عَلِمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ لَيْسَ كُلُّ إِنْسَانٍ يَقْدِرُ عَلَى عِتْقِ رَقَبَةٍ فَجَعَلَ لَهُمُ السَّبِيلَ إِلَى الْجَنَّةِ (وسائل الشيعة، ج ۶، ص ۳۳۹)؛

• هنگامی که حضرت رضا می خواست غذا بخورد، دستور می داد سینی بزرگی را می آوردند و نزدیک سفره اش می نهادند. آن حضرت دست می برد، از هر کدام بهترین غذایی که در سفره بود، مقداری برمی داشت و در آن سینی بزرگ می نهاد، بعد دستور می داد آن غذا را برای مستمندان ببرند. آن حضرت در آن حال، این آیات را تلاوت می فرمود: این انسان (ناسپاس) از آن گردنه بزرگ بالا نرفت، تو نمی دانی آن گردنه چیست؟ آزاد کردن برده است، یا اطعام کردن در روز گرسنگی است یتیمی از خویشاوندان را یا مستمندی به خاک افتاده را.

♦ امام رضا علیه السلام: ظَهَرَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ قَحْطٌ شَدِيدٌ سِنِينَ مُتَوَاتِرَةً وَكَانَ عِنْدَ امْرَأَةٍ لُقْمَةٌ مِنْ خُبْزٍ فَوَضَعَهَا فِي فَهْهَا لِتَأْكُلَهَا فَنَادَى السَّائِلُ يَا أُمَّةَ اللَّهِ الْجُوعُ فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ أَتَصَدَّقُ فِي مِثْلِ هَذَا الزَّمَانِ فَأَخْرَجَتْهَا مِنْ فِيهَا وَدَفَعَتْهُ إِلَى السَّائِلِ وَكَانَ لَهَا وَلَدٌ صَغِيرٌ يَحْتَطِبُ فِي الصَّخَرَاءِ فَجَاءَهُ الذَّنْبُ فَحَمَلَهُ فَوَقَعَتِ الصَّيْحَةُ فَعَدَّتِ الْأُمُّ فِي أَثَرِ الذَّنْبِ فَبَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ جَبْرِئِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَأَخْرَجَ الْغُلَامَ مِنْ فَمِ الذَّنْبِ فَدَفَعَهُ إِلَى أُمِّهِ وَقَالَ لَهَا جَبْرِئِيلُ يَا أُمَّةَ اللَّهِ أَرْضِيَتْ لُقْمَةً بِلُقْمَةٍ (ثواب الاعمال، ص ۱۶۷)؛

• زمانی در بنی اسرائیل خشک سالی سخت پدید آمد و مردم دچار قحطی شدیدی بودند، در میان این گروه، زنی در منزل خود لقمه نانی داشت و آماده خوردن آن بود که ناگاه صدای فقیری از درب منزل خود به گوشش رسید که می گفت: اگر خوراکی در منزل دارید، به من کمک کنید؛ زیرا من گرسنه ام. آن زن با خود اندیشید که در این حال

بهتر است لقمه را بدین سائل صدقه دهم و آن لقمه نان را به سائل داد. نتیجه صدقه این شد که پسر خردسال زن که به صحرا رفته بود تا هیزم بیاورد، گرگی آمد و او را ربود. مادر که متوجه ماجرا شد، پشت سر گرگ می‌دوید و فریاد می‌زد و کمک می‌طلبید. خداوند تبارک و تعالی به جبرئیل وحی نمود که برو آن پسر را از دهان گرگ بگیر و به مادرش برگردان. جبرئیل پسر را از گرگ گرفت و نزد مادرش آورد و گفت: آیا راضی هستی عوض آن لقمه نانی که صدقه دادی؟ خداوند این لقمه (پسرت) را به تو برگرداند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. فرجی، مجتبی، زندگی بر ساحل حدیث رضوی، مشهد: انتشارات موسسه بوستان کتاب، ۱۳۹۴.
۲. زارع، محبوبه، سلطان مهر، مشهد: انتشارات موسسه بوستان کتاب، ۱۳۹۵.

پیام: حفظ عزت و کرامت نیازمندان

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- آیا بخشش پنهانی، مانع فرهنگ سازی رسیدگی و دستگیری از فقرا نیست؟
- آیا بهتر نیست برای ترویج انفاق، صدقه‌ها را به صورت آشکارا به نیازمندان برسانیم؟

تبیین موضوع و پیام:

امام رضا (ع) در برخورد با فقرا و نیازمندان، الگوی کامل مهربانی، کرامت و بخشش بود. آن حضرت نیازهای فقرا را بدون خدشه به عزت نفس آنان، برطرف می‌فرمود. یکی از ویژگی‌های بارز امام رضا (ع)، کمک‌های مخفیانه به فقرا بر اساس نگرش قرآنی بود تا شأن و آبروی نیازمندان حفظ شود. به عنوان مثال، زمانی که فردی نیازمند از ایشان درخواست کمک کرد، امام پول را از پشت در به او دادند تا احساس شرمندگی در چهره او دیده نشود.

امام رضا (ع) همچنین در روز عرفه تمامی اموال خود را بین فقرا تقسیم کردند، عملی که موجب تعجب اطرافیان شد. ایشان در پاسخ به انتقاد وزیر مأمون عباسی فرمود: «کاری که اجر و پاداش دارد، هرگز زیاد به حساب نمی‌آید».

از دیگر ویژگی‌های امام هشتم (ع) در مواجهه با فقرا، برحذر داشتن مردم را از رفتار تبعیض آمیز با فقرا و ثروتمندان بوده است و تأکید می‌کردند که احترام به فقرا باید همانند احترام به ثروتمندان باشد. خود ایشان بر سر یک سفره با غلامان غذا می‌خوردند و ملاک برتری را تنها تقوا می‌دانستند.

مستندات:

♦ سوره مبارکه بقره / ۲۷۱: **إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ**

- ♦ سوره مبارکه انسان / ۸: وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا
- ♦ سوره مبارکه بقره / ۲۷۴: الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
- ♦ وَفَرَّقَ عَلَيْهِ إِجْرَاسَانِ مَالَهُ كُلَّهُ فِي يَوْمٍ عَرَفَةَ فَقَالَ لَهُ الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ إِنَّ هَذَا الْمَعْرَمُ فَقَالَ بَلْ هُوَ الْمَعْرَمُ لَا تَعُدَنَّ مَعْرَمًا مَا ابْتِغَيْتَ بِهِ أَجْرًا وَكِرْمًا (مناقب ابن شهر آشوب، ج ۴، ص ۳۶۱)؛

• امام رضا علیه السلام آن زمان که در خراسان بود، در یک روز عرفه هرچه داشت را به بینوایان داد. «فضل بن سهل» این کار امام علیه السلام را بر او خرده گرفته، گفت: این کار تو خسارت و زیان است. امام علیه السلام فرمود: نه بلکه این، سود است. مبادا کاری را که به منظور نیل به پاداش الهی انجام داده‌ای، زیان و خسارت بدانی.

- ♦ امام رضا علیه السلام: عَنْ عَلِيِّ بْنِ شُعَيْبٍ دَخَلْتُ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا فَقَالَ لِي يَا عَلِيُّ مَنْ أَحْسَنُ النَّاسِ مَعَاشًا قُلْتُ أَنْتَ يَا سَيِّدِي أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي فَقَالَ يَا عَلِيُّ مَنْ حَسُنَ مَعَاشٌ غَيْرِهِ فِي مَعَاشِهِ يَا عَلِيُّ مَنْ أَسْوَأُ النَّاسِ مَعَاشًا قُلْتُ أَنْتَ أَعْلَمُ قَالَ مَنْ لَمْ يَعْشَ غَيْرُهُ فِي مَعَاشِهِ (تحف العقول، ص ۴۴۸)؛

• به نقل از علی بن شعیب: خدمت امام رضا مشرف شدم. حضرت به من فرمود: ای علی! بهترین زندگی را چه کسی دارد؟ عرض کردم: سرورم! شما بهتر از من می‌دانید. حضرت فرمود: ای علی! کسی که زندگی دیگری در زندگی او خوش و خرم باشد. ای علی! بدترین زندگی را چه کسی دارد؟ عرض کردم: شما بهتر می‌دانید. فرمود: کسی که دیگری در زندگی او [خوش و خرم] نباشد.

- ♦ قَالَ رَجُلٌ لِلْإِمَامِ الرِّضَا علیه السلام أُعْطِنِي عَلَى قَدْرِ مُرُوتِكَ قَالَ لَا يَسْعَى ذَلِكَ فَقَالَ عَلَى قَدْرِ مُرُوتِي قَالَ علیه السلام أَمَا إِذَا فَتَعَمَّ فَأَعْطَاهُ مِائَتِي دِينَارٍ (سفينة البحار، ج ۲، ص ۳۶۴)؛
- مردی خدمت امام رضا علیه السلام رسید و عرض کرد: به من به قدر جوانمردی تان بخشش و عنایتی کنید. حضرت فرمود: در توانم نیست. آن مرد عرضه داشت: پس به مقدار مروت خودم چیزی به من بدهید. امام فرمود: اکنون می‌توانم و ۲۰۰ دینار به وی عطا کرد.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. فعالی، محمدتقی، بخشش، تهران: دارالصادقین، ۱۳۹۴.

پیام: اخلاق نیکو، زینت ایمان

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- رابطه اخلاق و ایمان چیست؟
- چگونه می‌توان به اخلاق نیکو دست یافت؟

تبیین موضوع و پیام:

امام رضا علیه السلام الگوی کامل مکارم اخلاق بود و در رفتار و گفتار خود، اصول اخلاقی دین مبین اسلام را به بهترین شکل به نمایش می‌گذاشت. آن حضرت علیه السلام با رفتارهای کریمانه، صبر، تواضع و احترام به دیگران، درس‌هایی عملی از اخلاق اسلامی ارائه می‌داد. از جمله ویژگی‌های برجسته اخلاقی امام هشتم علیه السلام این بود که هرگز کسی را با سخنان خود نمی‌آزد، حتی با خادمان و زبردستان خویش نیز با نهایت احترام رفتار می‌کرد. ایشان در تعاملات اجتماعی خود، عدالت، گذشت و مهربانی را سرلوحه قرار می‌داد و همواره بر اهمیت تقوا و عمل صالح تأکید می‌ورزید. رفتار علی بن موسی الرضا علیه السلام نشان‌دهنده تعهد عمیق ایشان به ارزش‌های انسانی و اسلامی بود. ایشان با نشستن بر سر سفره با خادمان، تفاوت‌های طبقاتی را نفی و بر برابری انسان‌ها تأکید می‌ورزید. همچنین سخنان ایشان در مورد برتری تقوا بر نسب و مقام دنیوی، نشان‌دهنده نگاه ژرف ایشان به ارزش‌های الهی است. این رفتارها نه تنها پیروان ایشان را به سوی فضایل اخلاقی رهنمون می‌کرد، بلکه الگویی برای جامعه اسلامی در تمامی دوران ارائه می‌دهد.

مستندات:

- ♦ قلم / ۴: وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ
- ♦ اعراف / ۱۹۹: خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ
- ♦ نحل / ۹۰: إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ

الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ

♦ امام رضا علیه السلام از پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله: عَلَيْكُمْ مُحْسِنُ الْخُلُقِ فَإِنَّ حُسْنَ الْخُلُقِ فِي الْجَنَّةِ لَا مَحَالَةَ وَإِيَّاكُمْ وَسُوءُ الْخُلُقِ فَإِنَّ سُوءَ الْخُلُقِ فِي النَّارِ لَا مَحَالَةَ (عیون اخبارالرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۳۱)؛

• بر شما باد به حسن خلق (اخلاق پسندیده)؛ زیرا حسن خلق بدون چون و چرا در بهشت است و بهره‌یزید از تند خوئی که آن نیز بی‌تردید در دوزخ خواهد بود.

♦ امام رضا علیه السلام: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ أَقْرَبُكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحْسَنُكُمْ خُلُقًا وَخَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ. (عیون اخبارالرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۳۸)؛

• در قیامت نزدیک‌ترین شما به من از نظر مقام و جایگاه، خوش‌خوترین شما است و خوب‌ترین شما [بهترین شما] آن‌کس است که با خانواده خود به نیکی و مهربانی رفتار نماید.

♦ پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله: عَلَيْكُمْ بِكَارِمِ الْأَخْلَاقِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بَعَثَنِي بِهَا وَإِنَّ مِنْ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ أَنْ يَعْفُوَ الرَّجُلُ عَمَّنْ ظَلَمَهُ وَيُعْطِيَ مَنْ حَرَمَهُ وَيَصِلَ مَنْ قَطَعَهُ وَأَنْ يَعُودَ مَنْ لَا يَعُودُهُ (امالی طوسی، ص ۴۷۸)؛

• بر شما باد تحصیل مکارم اخلاق؛ زیرا که خداوند عزوجل مرا برای آن‌ها برانگیخت. از مکارم اخلاق است که آدمی، از کسی که به وی ستم کرده است درگذرد و به کسی عطا کند که چیزی را از او دریغ داشته است و با آن کسی که از وی بُریده است، پیوند برقرار سازد و عیادت کند از آن‌که به عیادتش نرفته است.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. طبرسی، حسن بن فضل، مکارم اخلاق، مترجم: محمدحسین رحیمیان، قم: مؤمنین، ۱۳۸۷.

پیام: امام رضا علیه السلام تجلی رحمت الهی

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- علت این‌که بعضی‌ها از امام رضا علیه السلام زودتر حاجت می‌گیرند و بعضی خیلی دیرتر چیست؟

تبیین موضوع و پیام:

وقتی صحبت از کرامت‌های امام رضا علیه السلام می‌شود، بیشتر نگاه‌ها به شفا دادن بیماران یا حل شدن گرفتاری‌های ظاهری است؛ چون این اتفاق‌ها بسیار دیده شده و مردم آن را از نزدیک تجربه کرده‌اند. اما حقیقت کرامت امام علیه السلام، خیلی فراتر از این‌هاست. او امامی است که نه فقط مشکلات زندگی مردم را برطرف می‌کند، بلکه دل‌ها را آرام می‌سازد و فکرها را از سردرگمی نجات می‌دهد. در سایه‌ی کرامت او، انسان‌های حیران، راه آرامش، شناخت و اطمینان را پیدا می‌کنند.

امام هشتم علیه السلام با باز کردن درهای عقل و فهم، انسان را از دام نادانی و خرافه نجات می‌دهد. از نگاه او، دین‌داری بدون عقل، فایده‌ای ندارد. به همین دلیل، یکی از بزرگ‌ترین کرامت‌هایش این است که پیروانش را اهل فکر، فهم و اخلاق تربیت می‌کند. او به ما یاد می‌دهد چطور با دیگران رفتار کنیم، در جامعه مفید باشیم، از تندرستی و سستی دوری کنیم و دین را در همه بخش‌های زندگی مان زنده نگه داریم. این نوع تربیت، زمینه‌ساز رسیدن به بالاترین درجه کرامت است: نزدیکی به خدا.

پس اگر کسی به امام رضا علیه السلام رو می‌آورد، ولی فقط دنبال برآورده شدن حاجتش است، بخش بزرگی از لطف امام علیه السلام را از دست داده اما اگر دلش را در مسیر رشد و تغییر قرار دهد، هم در زندگی‌اش گره‌گشایی می‌شود و هم درونش دگرگونی به وجود می‌آید. آن وقت زیارت امام علیه السلام، فقط یک سفر و دیدار نیست؛ بلکه شروع یک راه تازه برای ساختن دل و جان است.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه اسراء / ۷۰: وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا
- ♦ سوره مبارکه بقره / ۲۷۳: لِلْفَقَرَاءِ الَّذِينَ أَحْصَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ
- ♦ سوره مبارکه طلاق / ۷: لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُئْتِنِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا
- ♦ امام رضا (علیه السلام): مَنْ فَرَّجَ عَنْ مُؤْمِنٍ فَرَّجَ اللَّهُ عَنْ قَلْبِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ (کافی، ج ۲، ص ۳۰۰)؛

- هر کس گره از کار مؤمنی بگشاید (و غمی را از او بزداید)، خداوند هم در قیامت، کار بسته او را می گشاید (و اندوهش را می زداید).
- ♦ امام کاظم (علیه السلام): إِنَّ خَوَاتِمَ أَعْمَالِكُمْ قَضَاءُ حَوَائِجِ إِخْوَانِكُمْ وَالْأَحْسَانُ إِلَيْهِمْ مَا قَدَرْتُمْ وَالْأَلَمُ يُقْبَلُ مِنْكُمْ عَمَلٌ حَثُوا عَلَى إِخْوَانِكُمْ وَأَرْمَوْهُمْ تَلَحُّقًا
- (مستدرک، ج ۲، ص ۴۰۶)؛

- همانا مهر اعتبار کارهای شما، برآورده نمودن حاجت های برادرانتان و احسان به آن هاست تا آن جا که توان دارید و اگر که این گونه عمل ننمایید، عمل و کرداری از شما قبول نمی گردد. نسبت به برادران خویش مهربانی کنید و با آنان مدارا و سازش کنید تا به ما ملحق شوند.
- ♦ پیامبر گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله): الْخَلْقُ عِيَالُ اللَّهِ فَأَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ مَنْ نَفَعَ عِيَالَ اللَّهِ وَأَدْخَلَ عَلَى أَهْلِ بَيْتِ سُورَا (کافی، ج ۶، ص ۱۶۴)؛
- مردم عائله خدا هستند؛ پس محبوب ترین کس نزد خدا، آن است که به عائله او سود رساند و خانواده ای را خوشحال کند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. حکیمی، محمد، امام رضا (علیه السلام) و کرامت انسانی، مشهد: انتشارات به نشر، ۱۳۹۸.
۲. شمس، لیل، به شرط آفتاب، قم: انتشارات شهید کاظمی، ۱۴۰۱.

پیام: کارآمدی مناظرات در تقویت گفتمان سیاسی شیعه

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چرا بالاینکه امام رضا (ع) می‌دانست مناظره‌های علمی سبب افزایش دشمنی مأمون با او خواهد شد، همچنان این کار را انجام می‌داد؟

تبیین موضوع و پیام:

در انتقال معارف دین به روش‌های مختلف می‌توان عمل کرد؛ نخست، روش آگاهی دادن است و در آن، پاسخ به سه سؤال «چیستی، چرایی و چگونگی» را باید مدنظر داشت. دومین و بهترین روش انتقال معارف دین بخصوص در حوزه باورها و عقاید، تصویرسازی است و بهترین راه برای ایجاد تصویر در ذهن مخاطب نقل داستان است. در اینجا نقل داستان‌های مناظرات امام رضا (ع) و سایر ائمه (ع) در حوزه معارف اعتقادی بسیار مناسب خواهد بود. روش سوم گفتمان آزاد و کرسی‌های آزاداندیشی یا در اصطلاح متون روائی، مناظره است. این روش یکی از مهم‌ترین روش‌های ائمه اطهار (ع) بخصوص در عصر امام رضا و امام جواد (ع) برای ارتقای سیاسی جامعه اسلامی آن دوران بوده که در عصر حاضر نیز به عنوان روشی مؤثر به شمار می‌رود.

نباید از «آزادی» ترسید و از «مناظره» گریخت و «نقد و انتقاد» را به کالای قاچاق و یا امری تشریفاتی، تبدیل کرد چنانچه نباید بجای مناظره، به «جدال و مراء»، گرفتار آمد و بجای آزادی، به دام هتاکی و مسئولیت‌گریزی لغزید. آن روز که سهم «آزادی»، سهم «اخلاق» و سهم «منطق»، همه یکجا و در کنار یکدیگر ادا شود، آغاز روند خلاقیت علمی و تفکر بالنده دینی در این جامعه است و کلید جنبش «تولید نرم‌افزار علمی و دینی» در کلیه علوم و معارف دانشگاهی و حوزوی زده شده است. (مقام معظم رهبری، پاسخ به نامه جمعی از دانش‌آموختگان و پژوهشگران حوزه علمیه، ۱۶

• گفتمان آزاد (مناظره)، روش صاحبان خرد در قرآن و روایات؛

♦ سورة مبارکه زمر / ۱۸: الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ.

♦ امیرالمؤمنین علی علیه السلام: اضربوا بعض الرأى ببعض يتولد منه الصواب (عیون الحكم و المواعظ (للیثی)، ص ۹۱)؛

• به تضارب آرا بپردازید، رأی حق و استوار از آن زاییده می شود.

♦ امیرالمؤمنین علی علیه السلام: اَمْحُضُوا الرَّأْيَ مَحْضُ السَّقَاءِ يُنْتِجُ سَدِيدَ الْأَرَاءِ (عیون الحكم و المواعظ (للیثی)، ص ۹۱)؛

• آرا و نظرات را به حرکت درآورید بسان حرکت دادن مشک دوغ برای گرفتن کره تا رأی استوار به دست آید.

• مناظره سیاسی امام رضا علیه السلام با مأمون؛

♦ إِنَّ الْمَأْمُونَ قَالَ لِلرِّضَا يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ قَدْ عَرَفْتُ فَضْلَكَ وَعِلْمَكَ وَزُهْدَكَ وَوَرَعَكَ وَعِبَادَتَكَ وَأَرَأَاكَ أَحَقَّ بِالْخِلَافَةِ مِنِّي فَقَالَ الرِّضَا بِالْعُبُودِيَّةِ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَفْتَخِرُ وَبِالزُّهْدِ فِي الدُّنْيَا أَرْجُو النَّجَاةَ مِنَ شَرِّ الدُّنْيَا وَبِالْوَرَعِ عَنِ الْمَحَارِمِ أَرْجُو الْقَوْرَ بِالْمَغْنَمِ وَبِالتَّوَّاضُعِ فِي الدُّنْيَا أَرْجُو الرِّفْعَةَ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَقَالَ لَهُ الْمَأْمُونُ إِنِّي قَدْ رَأَيْتُ أَنْ أَعْزِلَ نَفْسِي عَنِ الْخِلَافَةِ وَأَجْعَلَهَا لَكَ وَأُبَايِعَكَ فَقَالَ لَهُ الرِّضَا إِنْ كَانَتْ هَذِهِ الْخِلَافَةُ لَكَ وَجَعَلَهَا اللَّهُ لَكَ فَلَا يَجُوزُ أَنْ تَخْلَعَ لِبَاسَا الْبَسْكَهُ اللَّهُ وَتَجْعَلَهُ لِعَيْرِكَ وَإِنْ كَانَتْ الْخِلَافَةُ لَيْسَتْ لَكَ فَلَا يَجُوزُ لَكَ أَنْ تَجْعَلَ لِي مَا لَيْسَ لَكَ! ... (عیون أخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۱۳۹)؛

• مأمون به امام رضا گفت: ای پسر پیامبر خدا! من از فضل و دانش و زهد و پارسایی و عبادت تو آگاهم و تو را به خلافت، سزاوارتر از خودم می دانم. امام رضا فرمود: به بندگی خدای عزوجل افتخار می کنم و با زهد به دنیا، امید رهایی از شر دنیا را دارم و با پارسایی از حرام ها، در رسیدن به سودها [ای اخروی] امید بسته ام و با فروتنی در دنیا، به بلندی مقام در نزد خداوند عزوجل چشم دارم. مأمون گفت: من در نظر دارم

خودم را از خلافت عزل کنم و آن را به تو واگذارم و با تو بیعت کنم. امام رضا به او فرمود: اگر این خلافت، خَ توسست و خداوند، آن را برایت قرار داده است، پس جایز نیست جامه‌ای را که خداوند بر تو پوشانده است، درآوری و بر دیگری بپوشانی و اگر خلافت، حق تو نیست، تو حق نداری چیزی را که متعلق به تو نیست، به من واگذاری! ...

• یک نمونه از مناظرات علمی امام رضا علیه السلام برای تبیین باور شیعه و تولید مبلغ؛

مأمون عالمان و متکلمان ادیان مختلف، از جمله جاثلیق (بزرگ مسیحیان)، رأس الجالوت (بزرگ یهودیان)، بزرگان صابئان و هریذ (بزرگ زرتشتیان) را جمع کرد و از آنان خواست با امام رضا علیه السلام مناظره کنند. امام رضا علیه السلام در این مناظره پس از بحث با آنان و محکوم کردنشان، رو به جمع می‌گوید: اگر کسی مخالف اسلام است، سؤالاتش را مطرح کند. ... عمران صابی سؤالات بسیاری از امام رضا علیه السلام درباره خدا می‌پرسد. به گفته حسن بن محمد نوفلی، گزارشگر این مناظره، پس از آنکه امام رضا علیه السلام پاسخ همه پرسش‌های عمران صابی را می‌دهد، او قانع می‌شود و می‌گوید خدا همان‌گونه است که موسی‌الرضا توصیف می‌کند. آنگاه شهادتین می‌گوید و مسلمان می‌شود. امام رضا علیه السلام، عمران را برای صرف شام به خانه‌اش دعوت کرد و لباس، مرکب و ده هزار درهم به او هدیه داد. بر پایه این روایت تا مدتی پس از این مناظره، متکلمان مختلفی نزد عمران صابی می‌رفتند و با او بحث می‌کردند و او در بحث، بر همه آن‌ها چیره می‌شد. امام علیه السلام در نهایت او را وکیل خود در بلخ کرد. (عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، صص ۱۵۴، ۱۷۸)

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. مکارم شیرازی، ناصر، مناظرات تاریخی امام رضا علیه السلام با پیروان مذاهب و مکاتب دیگر، مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس، ۱۳۸۸.
۲. ابراهیم، علیرضا، مناظرات امام رضا علیه السلام با علمای یهود، مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۴۰۰.
۳. ارگانی حائری، محمود، مناظرات امام رضا علیه السلام با علمای ادیان مختلف، قم: دار المودة، ۱۳۹۰.

پیام: بخشش مستمر و پنهانی

سوالات اساسی و چالش‌های ذهنی مخاطب:

• نشانه‌های کرامت و خدمت کریمانه چیست؟

تبیین موضوع و پیام:

اهل بیت علیهم السلام منبع کرامت هستند چنانکه در زیارت جامعه کبیره می‌خوانیم «و اصول الکرّم؛ یعنی شما ریشه و اساس کرامت هستید.» همچنین در همین زیارت آمده است «و عادتکم الاحسان و سجتکم الکرّم؛ عادت شما احسان و نیکی و ذات شما کرامت و بزرگواری است.» امام رضا علیه السلام با رفتار و گفتار خود، الگویی عینی از کرامت انسانی و خدمت خالصانه ارائه فرموده است. برخی از مهم‌ترین ویژگی‌ها و شاخصه‌های رفتار و خدمت کریمانه آن حضرت علیه السلام عبارت‌اند از:

• تکریم عملی: امام رضا علیه السلام حتی در مواجهه با افراد ناشناس، کرامت آنان را رعایت می‌کردند. نمونه بارز آن، کیسه کشیدن برای مردی در حمام بود که

ایشان را نمی‌شناخت؛

• عدم تحقیر نیازمندان؛

• تساوی در برخورد با فقیر و غنی؛

• رفع نیازهای مادی فقرا؛

• حمایت معنوی و همراهی عاطفی با محرومان؛

• خدمت و صدقه پنهانی؛

• خالص بودن خدمت برای رضای خداوند؛

• تداوم و استمرار خدمت؛

• کرامت در رفتار و گفتار (پرهیز از هرگونه سخن تند و قطع نکردن صحبت دیگران).

♦ سوره مبارکه بقره / ۳۶۱: مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

♦ سوره مبارکه بقره / ۲۷۴: الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

♦ سوره مبارکه بقره / ۳: الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

امام رضا (علیه السلام) در مجلسی با یاران خود مشغول صحبت بودند، جمعیت زیادی در آن مجلس حضور داشتند که ناگهان مردی بلندقامت و گندمگون وارد مجلس شد و به حضرت سلام کرد و گفت: من مردی از دوستان پدران و نیاکان شما هستم. از حج برمی‌گشتم که خرجی خود را گم کردم، اگر شما به من کمک نمایید تا به وطنم برسم، پولی که شما به من می‌دهی، از طرفتان صدقه خواهم داد. حضرت فرمودند: بنشین. بعد از مدتی که جمعیت پراکنده شدند و جز عده کمی باقی نماندند، امام به اتاقشان می‌روند و بعد از مدت کمی بازگشتند و دستشان را از بالای در بیرون آوردند و پرسیدند آن مرد کجاست؟ مرد جواب داد من در حضور شما هستم. ایشان فرمودند: این دویست اشرفی را بگیر و خرج کن، لزومی ندارد که از طرف من صدقه بدهی از نزد من خارج شو تا ترا نبینم و تو نیز مرا نبینی. بعد از رفتن آن مرد، فردی که در آنجا حضور داشت به امام رضا (علیه السلام) عرض کرد: شما نسبت به این شخص احسان و بخشش نمودید. علت این که فرمودید شما او را نبینید و او شما را نبیند چیست؟ ایشان فرمودند: «از ترس این که مبدا شرمندگی در صورت او ببینم. آیا از رسول خدا نشنیده‌اید که فرمودند: حسنه مخفیانه با هزار حج برابر است.»

♦ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ بَلَخٍ قَالَ: كُنْتُ مَعَ الرِّضَا فِي سَفَرِهِ إِلَى خُرَاسَانَ فَدَعَا يَوْمًا بِمَائِدَةٍ لَهُ فَجَمَعَ عَلَيْهَا مَوَالِيَهُ مِنَ السُّودَانِ وَغَيْرِهِمْ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ لَوْ عَزَلْتَ هَؤُلَاءَ مَائِدَةً فَقَالَ مَهْ إِنَّ الرَّبَّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَاحِدٌ وَالْأُمُّ وَاحِدَةٌ وَالْأَبُّ وَاحِدٌ وَالْحِزَاءُ بِالْأَعْمَالِ (عوالم العلوم و المعارف و الأحوال من الآيات و الأخبار

والأقوال، ج ۲۲، ص ۲۰۲؛

• مردی اهل بلخ گوید: در سفر خراسان، امام رضا را دیدم که با غلامانش بر سر یک سفره نشسته بود. گفتم: فدایت شوم! برای آنان سفره‌ای جداگانه بیندازید. فرمود: «ساکت باش! پروردگار یکی است، پدر همه یکی است و پاداش بر اساس اعمال است».

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. فعالی، محمدتقی، بخشش، تهران: دارالصادقین، ۱۳۹۴.

پیام: نماز؛ ستون دین و پیوند با خدا

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

• چرا نماز ستون دین ما است؟

تبیین موضوع و پیام:

نماز یکی از ارکان اساسی عبادات در دین اسلام است که امام رضا علیه السلام آن را به عنوان بهترین وسیله برای نزدیکی به خداوند معرفی می‌فرمایند. ایشان بر اهمیت نماز اول وقت تأکید ویژه‌ای دارند و آن را عاملی برای جلب خشنودی الهی معرفی می‌کنند. در سیره امام رضا علیه السلام، نماز جماعت جایگاه خاصی دارد و ایشان همواره به ارزش آن در تقویت روابط اجتماعی و نزدیکی بیشتر مسلمانان به یکدیگر اشاره کرده‌اند.

امام رضا علیه السلام در بیانات خود، نماز را تنها یک عمل عبادی نمی‌دانند، بلکه آن را به عنوان یک فلسفه زندگی در نظر می‌گیرند. به عقیده ایشان، نماز موجب یادآوری دائمی خداوند است و انسان را از تعلقات دنیوی و معبودهای کاذب دور می‌سازد. این عمل عبادی نه تنها در راستای ارتباط فردی انسان با خدا، بلکه در قالب یک نگاه کلان‌تر به زندگی، به عنوان یک راهنمای اخلاقی و معنوی برای انسان عمل می‌کند.

علاوه بر این، امام رضا علیه السلام بر این نکته تأکید دارند که نماز باید با تمام شرایط و احکام خاص خود اقامه شود تا پذیرفته گردد. ایشان به درستی یادآوری می‌کنند که در کنار توجه به ظاهر نماز، رعایت شرایط قلبی و روحی نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. برای همین، در کلام ایشان مشاهده می‌کنیم که نماز را به عنوان یک عبادت جامع می‌بینند که شامل ایمان، خشوع و توجه به معنای عمیق آن است.

امام رضا علیه السلام همچنین به والدین سفارش می‌کنند که از همان ابتدا، یعنی از سنین هفت سالگی، فرزندان خود را به نماز خواندن تشویق کنند تا این عبادت در دل آن‌ها ریشه‌دار شده و به عنوان بخشی از زندگی روزمره

آن‌ها درآید. این سفارش‌ها نشان‌دهنده نگاه بلند ایشان به اهمیت تربیت معنوی از دوران کودکی است.

مستندات:

♦ سوره مبارکه بقره / ۱۵۳: أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

♦ سوره مبارکه مائده / ۶: ... إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ...

♦ سوره مبارکه عنکبوت / ۴۵: أَتُلُّ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

♦ امام رضا علیه السلام: الصَّلَاةُ قُرْبَانُ كُلِّ تَقِيٍّ (من لا يحضره الفقيه، ج ۱، ص ۲۱۰)؛ نماز وسیله هر پرهیزکاری برای نزدیکی به خداوند است.

♦ خَرَجَ الرَّضَا علیه السلام يَسْتَقْبِلُ بَعْضَ الطَّالِبِينَ وَ جَاءَ وَقْتُ الصَّلَاةِ فَقَالَ إِلَى قَصْرِ هُنَاكَ فَتَزَلْ تَحْتَ صَخْرَةٍ فَقَالَ أَذِنَ فَقُلْتُ نَنْتَظِرُ يَلْحَقُ بِنَا أَصْحَابُنَا فَقَالَ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ لَا تُؤَخِّرَنَّ صَلَاةَ عَنْ أَوَّلِ وَقْتِهَا إِلَى آخِرِ وَقْتِهَا مِنْ غَيْرِ عِلَّةٍ عَلَيْكَ أَبَدًا بِأَوَّلِ الْوَقْتِ فَأَذَنْتُ وَ صَلَّيْنَا (بحار الأنوار، ج ۸۰، ص ۲۱)؛

• حضرت رضا علیه السلام به پیشواز جمعی از طالبیان بیرون رفت که وقت نماز رسید؛ حضرت راه خود را به طرف کوشکی که در آن نزدیکی بود کج کرد و زیر صخره‌ای فرود آمد و فرمود: اذان بگو. عرض کردم: منتظر می‌مانیم تا دوستانمان هم به ما ملحق شوند. حضرت فرمود: خدا تو را بیامرزد، هرگز نمازت را، بی‌دلیل از اول وقت به تأخیر مینداز. همیشه رعایت اول وقت را بکن؛ پس من اذان گفتم و نماز خواندیم.

♦ امام رضا علیه السلام: سُئِلَ بَعْضُ الْعُلَمَاءِ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ فَقِيلَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا مَعْنَى الصَّلَاةِ فِي الْحَقِيقَةِ قَالَ صَلَاةُ اللَّهِ لِلْعَبْدِ بِالرَّحْمَةِ وَ طَلَبُ الْوَصَالِ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْعَبْدِ إِذَا كَانَ يَدْخُلُ بِالنِّيَّةِ وَيُكَبِّرُ بِالتَّعْظِيمِ وَالْإِجْلَالِ وَيَقْرَأُ بِالتَّزْوِيلِ وَيَرْكَعُ بِالْخُشُوعِ وَيَرْفَعُ بِالتَّوَّاضِعِ وَيَسْجُدُ بِالذَّلِّ وَالْخُضُوعِ وَيَتَشَهَّدُ بِالْإِخْلَاصِ مَعَ الْأَمَلِ وَيُسَلِّمُ بِالرَّحْمَةِ وَ الرَّغْبَةِ وَيَنْصَرِفُ بِالْخَوْفِ وَ الرَّجَاءِ فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ آذَاهَا بِالْحَقِيقَةِ ثُمَّ قِيلَ مَا آدَابُ الصَّلَاةِ قَالَ حُضُورُ الْقَلْبِ وَ

إِفْرَاجُ الْجَوَارِحِ وَذُلُّ الْمَقَامِ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَيَجْعَلُ الْجَنَّةَ عَنْ يَمِينِهِ وَ النَّارَ يَرَاهَا عَنْ يَسَارِهِ وَ الصِّرَاطَ بَيْنَ يَدَيْهِ وَ اللَّهَ أَمَامَهُ وَقِيلَ إِنَّ النَّاسَ مُتَّفَاقُونَ فِي أَمْرِ الصَّلَاةِ فَعَبْدٌ يَرَى قُرْبَ اللَّهِ مِنْهُ فِي الصَّلَاةِ وَ عَبْدٌ يَرَى قِيَامَ اللَّهِ عَلَيْهِ فِي الصَّلَاةِ وَ عَبْدٌ يَرَى شَهَادَةَ اللَّهِ فِي الصَّلَاةِ وَ هَذَا كُلُّهُ عَلَى مِقْدَارِ مَرَاتِبِ إِيْمَانِهِمْ وَقِيلَ إِنَّ الصَّلَاةَ أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ لِلَّهِ وَ هِيَ أَحْسَنُ صُورَةٍ خَلَقَهَا اللَّهُ فَتَنَ أَذَاهَا بِكَمَالِهَا وَ تَمَامِهَا فَقَدْ أَدَّى وَاجِبَ حَقِّهَا وَ مَنْ تَهَاوَنَ بِهَا ضُرِبَ بِهَا وَجْهُهُ (مستدرک، ج ۴، ص ۹۸)؛

• امام رضا علیه السلام سؤال یکی از علما از خاندان پیامبر علیهم السلام را پاسخ داد. به او گفته شد: «فدایت شوم، معنای واقعی نماز چیست؟» فرمود: «نماز، وسیله رحمت الهی برای بنده است و تلاش بنده برای رسیدن به خدا است، هنگامی که با نیت وارد می شود، با تعظیم و تجلیل تکبیر می گوید، با تلاوت آهسته قرآن می خواند، با خشوع رکوع می کند، با تواضع سر برمی دارد، با ذلت و خضوع سجده می کند، با اخلاص و امید تشهد می گوید، با رحمت و شوق سلام می دهد و با ترس و امید به زندگی بازمی گردد. اگر چنین کند، نماز را به معنای حقیقی اقامه کرده است. سپس از او پرسیده شد: «آداب نماز چیست؟» فرمود: «حضور قلب، آزاد گذاشتن اعضای بدن، خوار شمردن خود در پیشگاه خداوند، قرار دادن بهشت در سمت راست، آتش جهنم را در سمت چپ، صراط را در مقابل خود دیدن و خدا را در مقابل خود احساس کردن». همچنین گفته شد: «مردم در نماز متفاوت هستند؛ برخی قرب الهی را در نماز احساس می کنند، برخی قیام الهی را بر خود می بینند و برخی شهادت الهی را در نماز می بینند. همه این ها بر اساس مراتب ایمان آن ها است.» افزود: «نماز، برترین عبادت برای خداست و خداوند آن را به زیباترین شکل آفریده است. کسی که آن را به کمال و تمام اقامه کند، حق آن را ادا کرده است و کسی که در آن سهل انگاری کند، به وسیله آن مجازات می شود».

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. اکبری زبیدی، غلامرضا، اهمیت نماز در سیره امام رضا علیه السلام، مشهد: انتشارات آژانس، ۱۳۸۸.

سیره امام رضا علیه السلام در رفتار با خانواده

پیام: خوش خلقی و رسیدگی همه جانبه به خانواده؛ شاخصه سیره رضوی

سوالات اساسی و چالش های ذهنی مخاطب:

- آیا خوش رویی، نرمی و ملامت با همسر و فرزندان اقتدار مرد را از بین نمی برد؟
- اسلام از یک سو به قناعت امر فرموده و از سوی دیگر در احادیث رضوی به گشاده دستی و ولخرجی برای خانواده توصیه شده است! این دو چگونه با یکدیگر قابل جمع هستند؟

تبیین موضوع و پیام:

یکی از وجوه سبک زندگی اهل بیت علیهم السلام رفتار آنان با خانواده به معنای همسر و فرزندان و نوع تعامل آنان با اهل خانه است. از این منظر، سیره و سبک زندگی امام رضا علیه السلام الگویی شایسته و مناسب برای همسران، شوهران و فرزندان به شمار می رود. آن حضرت در سخنان ارزشمند خود، به برخی از عوامل مؤثر افزایش صفا و گرما بخشیدن به کانون خانواده اشاره فرموده است. از جمله اینکه در سخنی نورانی از قول رسول خدا صلی الله علیه و آله، هم به حسن رفتار در خانواده توصیه کرده و هم از نوع رفتار ایشان با همسرشان خبر داده و خوش رفتاری با خانواده و همسر را در پیوند با ایمان معرفی فرموده است.

علاوه بر این امام رضا علیه السلام با تبیین حقوق دوسویه همسران نسبت به یکدیگر، آراستگی شوهر را امری ضروری و سبب عفت ورزی زنان می دانستند.

همچنین در فرهنگ و سیره رضوی، رسیدگی به معاش و معیشت خانواده و تأمین مخارج آنان با گشاده دستی یکی از نشانه های مهرورزی اهل خانه برشمرده شده است.

- ♦ قلم / ۴: وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقِي عَظِيمٌ
- ♦ اعراف / ۱۹۹: خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ
- ♦ نحل / ۹۰: إِنَّ اللَّهَ يُأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَنِ وَإِيتَائِي ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ
- ♦ امام رضا علیه السلام: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ أَحْسَنُ النَّاسِ إِمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا وَ أَطْفُهُمْ بِأَهْلِهِ وَ أَنَا أَطْفُكُم بِأَهْلِي (عیون اخبارالرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۳۸)؛
- رسول خدا فرمودند: کسی که ایمانش برتر از دیگران است، اخلاقش نیکوتر و به خانواده‌اش مهربان‌تر است و من نسبت به خانواده خود، مهربان‌ترم.
- ♦ امام رضا علیه السلام: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ أَفْرَبُّكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحْسَنُكُمْ خُلُقًا وَ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ. (عیون اخبارالرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۳۸)؛
- در قیامت نزدیک‌ترین شما به من از نظر مقام و جایگاه، خوش‌خوترین شما است و خوب‌ترین شما [بهترین شما] آن‌کس است که با خانواده خود به نیک‌ی و مهربانی رفتار نماید.
- ♦ امام رضا علیه السلام: يَنْبَغِي لِلرَّجُلِ أَنْ يَوْسَعَ عَلَىٰ عِيَالِهِ لئَلَّا يَتَمَتَّوْا مَوْتَهُ (من لا يحضره الفقيه، ج ۲، ص ۶۸)؛
- شایسته است مرد بر اهل خانه (از لحاظ مخارج زندگی) گشاده‌دستی کند تا آنان مرگ او را از خداوند درخواست نکنند.
- ♦ حسن بن جهم می‌گوید: نزد امام رضا علیه السلام رفتم و او موهایش را رنگ سیاه زده بود. گفتم: فدایت شوم، با رنگ سیاه، موهایت را رنگ کردی؟ فرمود: در رنگ آمیزی مو، پاداش است. رنگ کردن مو و آمادگی (با آراستن ظاهر) از چیزهایی است که پاک‌دامنی زنان را افزون می‌سازد. زنان پاک‌دامنی‌ها را رها کردند، چون همسرانشان خود را برای ایشان آماده نکردند. (بحارالانوار، ج ۷۳، ص ۱۰۰)

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. طبرسی، حسن بن فضل، مکارم اخلاق، مترجم: محمدحسین رحیمیان، قم: مؤمنین، ۱۳۸۷.

پیام: بهترین بندگان؛ اهل تقوا و خدمت

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چه چیزی یک فرد را به جایگاهی برتر در میان بندگان الهی می‌رساند؟
- اگر نیکوکاران، شادمان از نیکوکاری خود هستند، آیا این شادمانی، نوعی خودستایی پنهان نیست و اخلاص عمل را خدشه دار نمی‌کند؟
- چگونه می‌توان بین شادی ناشی از عمل صالح و حفظ تواضع و فروتنی جمع کرد؟

تبیین موضوع و پیام:

از نگاه امام رضا علیه السلام، بهترین بندگان کسانی هستند که در زندگی خود به فضایل اخلاقی و معنوی دست یافته‌اند و رفتار و منش خود را در هر شرایطی بر اساس رضایت خداوند تنظیم می‌کنند. این بندگان نه تنها در برابر نعمت‌ها شکرگزارند، بلکه در سختی‌ها نیز صبور بوده و به حکمت الهی ایمان دارند. آنان از گناهان خود شرم‌منده شده و با توبه و استغفار به سوی خدا بازمی‌گردند. خوشحالی آنان در انجام کارهای نیک و خدمت به دیگران نمایان می‌شود و در برابر خطاهای دیگران، با گذشت و عفو رفتار می‌کنند. این ویژگی‌ها نشان‌دهنده روحیه‌ای متعالی است که انسان را از سطح عادی به مقام قرب الهی می‌رساند.

امام رضا علیه السلام با بیان این صفات، راهنمایی ارزشمندی برای دستیابی به کمال انسانی ارائه کرده‌اند. ایشان بر اهمیت صفاتی همچون شکرگزاری، صبر، توبه، انجام کارهای خیر و گذشت تأکید فرموده‌اند؛ صفاتی که هر کدام از آن‌ها، انسان را به مقام بندگی حقیقی نزدیک‌تر می‌کند. بهترین بندگان از منظر ایشان کسانی هستند که نه تنها در ارتباط با خداوند، بلکه در تعامل با دیگران نیز اخلاق نیکو را سرلوحه رفتار خود قرار می‌دهند. این بندگان با تواضع، بخشندگی و تلاش برای اصلاح امور، الگویی برای جامعه انسانی هستند و زندگی آنان سرشار از نور ایمان و

محبت الهی است.

مستندات:

- ♦ فرقان / ۶۳: وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا
- ♦ آل عمران / ۱۳۴: الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكُظُمِينِ الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ
- ♦ آل عمران / ۱۳۵: وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَحْشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرِ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ
- ♦ نور / ۲۲: ... وَلِيَعْفُوا وَلِيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ...
- ♦ امام رضا (علیه السلام): سُئِلَ عَنْ خِيَارِ الْعِبَادِ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ الَّذِينَ إِذَا أَحْسَنُوا اسْتَبْشَرُوا وَإِذَا أَسَاءُوا اسْتَغْفَرُوا وَإِذَا أُعْطُوا شَكَرُوا وَإِذَا أُبْتُلُوا صَبَرُوا وَإِذَا غَضِبُوا عَفَوْا (تحف العقول، جلد ۱، ص ۴۴۵)؛
- از آن حضرت (علیه السلام) پرسیدند: بهترین بندگان خدا چه کسانی هستند؟ فرمود: آنان که چون نیکی کنند، شاد و خرسند شوند و چون کار زشت از ایشان سر زند، استغفار و طلب آمرزش کنند و هرگاه عطا شوند، حق شناسی و شکرگزاری کنند و چون گرفتار شوند، پایداری نمایند و چون به خشم آیند، گذشت کنند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. شفیی، سیدعلی، عباد الرحمن: توصیف بندگان شایسته خداوند در قرآن کریم، اهواز: آوان جنوب، ۱۳۹۹.
۲. زاهدی، محمدهادی، یک قمقمه دریا، مشهد: بنیاد پژوهش‌های آستان قدس رضوی، ۱۳۹۶.

نقش امام رضا علیه السلام در حفظ سنت نبوی

پیام: پیروی از معصومین علیهم السلام، سبب تقویت ایمان و اخلاق در جامعه

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- آیا واقعاً پیروی از معصومین علیهم السلام می‌تواند ایمان و اخلاق مردم را تغییر بدهد یا فقط حرفی زیباست که در عمل چیزی تغییر نمی‌کند؟

تبیین موضوع و پیام:

در دوره‌ای که امام رضا علیه السلام به امامت رسیدند، اسلام از نظر ظاهری گسترش یافته بود، اما از درون دچار انحرافات و تحریف‌هایی شده بود که ریشه در سیاست‌های حکومت عباسی داشت. دستگاه خلافت تلاش می‌کرد با شعار دفاع از اسلام، چهره‌ای دینی از خود نشان دهد، درحالی‌که بسیاری از سنت‌های اصیل نبوی فراموش یا دگرگون شده بودند. در چنین شرایطی، امام هشتم علیه السلام بار مسئولیت سنگینی را بر دوش کشیدند؛ حفظ و احیای همان سنتی که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله برای هدایت انسان‌ها به جا گذاشته بود.

امام رضا علیه السلام با بهره‌گیری از جایگاه علمی بی‌نظیر خود، سنت پیامبر صلی الله علیه و آله را نه تنها در گفتار، بلکه در عمل زنده کردند. جلسات علمی حضرت علیه السلام، به‌ویژه مناظراتشان با پیروان ادیان و نحله‌های مختلف فکری، درواقع میدان‌هایی برای تبیین عقلانی سنت نبوی بود. در این جلسات، حضرت با صراحت از اصول دین، معارف وحیانی و مبانی اخلاق نبوی دفاع کردند و نشان دادند که سنت پیامبر صلی الله علیه و آله چیزی نیست که تنها در کتاب‌ها باقی بماند، بلکه باید در فکر و رفتار مسلمانان جاری باشد. همچنین، تأکید حضرت علیه السلام بر نماز، صداقت، کرامت انسانی، حسن خلق، توحید و دوری از دنیاپرستی، ترجمه‌ای زنده از آموزه‌های پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله بود. حتی نحوه برخورد حضرت علیه السلام با دوست و دشمن، با بردباری و بزرگ‌منشی، یادآور رفتار پیامبر صلی الله علیه و آله با مردم در مدینه بود. ازاین‌رو، می‌توان گفت امام رضا علیه السلام با روش علمی، معنوی و عملی خود،

یک نهضت آرام ولی عمیق در احیای سنت نبوی به راه انداختند.

مستندات:

♦ سوره مبارکه اعراف / ۱۵۷: الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ...

♦ سوره مبارکه حشر / ۷: ... وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

♦ سوره مبارکه نجم / ۳-۵: وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ * إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ * عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ

♦ امام رضا (ع): إِنَّا أَهْلَ بَيْتِ نَبِيِّكَ وَغَدْنَا عَلَيْنَا دَيْنًا كَمَا صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ (تحف العقول، ص ۴۴۶)؛

• ما اهل بیت، وعده های خود را برای خودمان، بدهی و دین حساب می کنیم، چنانکه رسول خدا چنین می کردند.

♦ امام رضا (ع): كَانَ رَسُولُ اللَّهِ فَخْمًا مُفَخَّمًا... يَتَكَلَّمُ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ فَضْلًا لَا فَضُولَ فِيهِ وَلَا تَقْصِيرَ دَمًا لَيْسَ بِالْجَافِي وَلَا بِالْمُهَيِّنِ تَعْظُمُ عِنْدَهُ الْبِعْمَةُ وَإِنْ دَقَّتْ لَا يَذُمُّ مِنْهَا شَيْئًا غَيْرَ أَنَّهُ كَانَ لَا يَذُمُّ ذَوَاقًا وَلَا يَمْدَحُهُ وَلَا تُغْضِبُهُ الدُّنْيَا وَمَا كَانَ لَهَا فَإِذَا تُعْطِيَ الْحَقُّ لَمْ يَعْرِفْهُ أَحَدٌ وَلَمْ يَقُمْ لِعَظِيمِهِ شَيْءٌ حَتَّى يُنْتَصَرَ لَهُ... (عيون اخبار الرضا (ع)، ج ۲، ص ۶۳۵، ح ۱)؛

• رسول خدا (در نظرها) باشکوه و بزرگوار بودند... سخنانی کوتاه، جامع و بی چون و چرا و بدون کم و زیاد می گفتند، نرم خو و مهربان بودند، در حق کسی ظلم نمی کردند، کسی را خوار نمی شمردند، نعمت را اگرچه کم بود، بزرگ می دانستند و چیزی از آن را نکوهش نمی کردند، از مزه غذا نه بد می گفتند و نه تعریف می کردند، دنیا و آنچه به آن مرتبط است ایشان را خشمگین نمی ساخت و هرگاه حقی ضایع می شد، احدی را ملاحظه نمی کردند و چیزی باعث رفع خشمشان نمی شد تا آن که حق را حاکم سازند.

♦ امام رضا (ع): قَالَ رَسُولُ اللَّهِ اللَّهُمَّ ارْحَمْ خُلَفَائِي ثَلَاثَ مَرَّاتٍ قِيلَ لَهُ وَمَنْ خُلَفَاؤُكَ قَالَ الَّذِينَ يَأْتُونَ مِنْ بَعْدِي وَيَرْوُونَ أَحَادِيثِي وَسَتِّي فَيَعْلَمُونَهَا

النَّاسُ مِنْ بَعْدِي (عیون اخبارالرضا علیه السلام، ج ۳، ص ۳۷)؛

• رسول خدا سه بار فرمود: پروردگارا جانشینان مرا مورد رحمت قرار ده.
اصحاب گفتند: ای رسول خدا! جانشینان شما کیانند؟ فرمود: آنان که
پس از من بیایند و احادیث مرا برای مردم روایت کنند و سنت مرا به
مردم بیاموزند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. حکیمی، محمد، سیره پیامبر صلی الله علیه و آله به روایت امام رضا علیه السلام، مشهد: انتشارات زائر
رضوی، ۱۳۹۵.

سیره امام رضا (ع) در رفتار با مخالفان

پیام: رعایت ادب و انصاف؛ راهکار جلب محبت مخالفان

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چگونه می‌توان با حفظ اصول و باورها، در مواجهه با کسانی که دیدگاه‌های متفاوت دارند، رفتار صحیح و مسالمت‌آمیز داشت؟

تبیین موضوع و پیام:

امام رضا (ع) در مواجهه با مخالفان، همواره اصل مدارا و احترام را رعایت می‌کرد. ایشان به سخنان مخالفان با دقت گوش می‌داد و سپس با استدلال و برهان، به رد نظرات آنان می‌پرداخت. امام (ع) از توهین و تحقیر مخالفان پرهیز می‌نمود و در مقابل، با زبانی نرم و مهربان، به تبیین دیدگاه‌های خود می‌پرداخت.

یکی از ویژگی‌های بارز سیره امام رضا (ع) در مواجهه با مخالفان، استفاده از روش مناظره و گفتگو بود. ایشان در مناظرات متعددی با علمای ادیان و مذاهب مختلف شرکت می‌کرد و با استدلال‌های قوی و منطقی، به اثبات حقانیت اسلام و تشیع می‌پرداخت. امام (ع) در این مناظرات، همواره اصل انصاف را رعایت می‌کرد و به مخالفان اجازه می‌داد تا دیدگاه‌های خود را به‌طور کامل بیان کنند.

امام رضا (ع) در برخورد با مخالفان، همواره به دنبال یافتن نقاط مشترک و ایجاد تفاهم بود. ایشان تلاش می‌کرد با تکیه بر اصول مشترک، زمینه را برای گفتگو و تعامل سازنده فراهم نماید. این سیره امام (ع) نشان می‌دهد که می‌توان با وجود اختلاف نظر، با یکدیگر به‌طور مسالمت‌آمیز زندگی کرد و در جهت حل مشکلات و اختلافات گام برداشت.

مستندات:

♦ سوره مبارکه نحل / ۱۳۵: اذْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالنُّوعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ

بِالْمُهْتَدِينَ

- ♦ سوره مبارکه عنكبوت / ۴۶: وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ...
- ♦ سوره مبارکه آل عمران / ۱۵۹: فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ...

• امام رضا علیه السلام به رأس الجالوت، پیشوای بزرگ یهودیان فرمود: «تَسْأَلَنِي أَوْ أَسْأَلُكَ فَقَالَ بَلْ أَسْأَلُكَ وَ لَسْتُ أَقْبَلُ مِنْكَ حَجَّةً إِلَّا مِنَ التَّوْرَةِ أَوْ مِنَ الْإِنْجِيلِ أَوْ مِنْ زُبُورِ دَاوُودَ أَوْ مَا فِي صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَ مُوسَى» از من می‌پرسی یا من از تو بپرسم؟ رأس الجالوت گفت: من از تو می‌پرسم ولی هیچ دلیلی را از تو نمی‌پذیرم مگر اینکه در تورات یا انجیل یا زبور داوود یا صحف ابراهیم و موسی باشد. حضرت فرمود: «لَا تَقْبَلُ مِنِّي حَجَّةً إِلَّا بِمَا تَنْطِقُ بِهِ التَّوْرَةُ عَلَى لِسَانِ مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ وَ الْإِنْجِيلُ عَلَى لِسَانِ عِيسَى بْنِ مَرْيَمَ وَ الزُّبُورُ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ»؛ دلیلی از من نپذیر مگر آنچه از تورات که بر زبان موسی بن عمران و آنچه از انجیل که بر زبان عیسی بن مریم و آنچه از زبور که بر زبان داوود آمده است. (عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، ص ۱۵۴)

• عمران صابی پس از اینکه امام هشتم علیه السلام اعلام کرد هر کس هر پرسشی دارد بپرسد، برخاست و گفت: ای عالم مردم! اگر شما مردم را دعوت به پرسش نکرده بودی، من اقدام به پرسش نمی‌کردم؛ حضرت فرمود: اگر در میان جمعیت، عمران صابی باشد، تو همانی؟ عرض کرد: آری، من همانم. سپس آن حضرت یکی از مهم‌ترین شرایط مناظره را بیان کرد و فرمود: «سَلْ يَا عُمَرَانُ وَ عَلَيْكَ بِالْعَمَةِ وَ إِيَّاكَ وَ الْخَطْلَ وَ الْجَوْرَ» ای عمران! بپرس و بر تو لازم است انصاف به خرج دهی و از مغلطه‌کاری و ستمگری پرهیز کنی. (عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، ص ۱۵۴)

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. مکارم شیرازی، ناصر، مناظرات تاریخی امام رضا علیه السلام با پیروان مذاهب و مکاتب دیگر، مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۹۴.

پیام: راه یابی به قرب الهی از طریق محبت اهل بیت علیهم السلام

سوالات اساسی و چالش های فکری مخاطب:

- چگونه می توان زیارت اهل بیت علیهم السلام را از یک عمل ظاهری، به تجربه ای معنوی و زندگی ساز تبدیل کرد؟

تبیین موضوع و پیام:

زیارت، در معنای راستین خود، فراتر از حضور جسمی در حریم مقدس امامان معصوم علیهم السلام است؛ این عمل، همانا دیدار قلبی و روحانی با آن بزرگواران محسوب می شود، حتی اگر چشم ظاهر نتواند ایشان را ببیند. پذیرفته شدن زیارت نیز در گرو این است که زائر از موهبت ملاقات با ولی خدا بهره برد و شرط اساسی این بهره مندی، توجه عمیق قلبی و گفت و گوی آگاهانه با امام علیه السلام است. در این نگاه، زیارت یعنی سخن گفتن صمیمانه با امام علیه السلام، سلام و ادب نثار او کردن، حتی اگر این گفت و گو با زبانی ساده و خودمانی انجام شود. اگر کسی نتواند مفاهیم بلند زیارت نامه های رسمی را درک کند، می تواند با زبان دل و کلامی خودجوش، قلبش را به امام علیه السلام عرضه کند.

استفاده از متون غنی و مأثوری مانند زیارت جامعه یا زیارت امین الله که سرشار از معانی ناب و شیوا هستند، راهی ایده آل برای این گفت و گوی معنوی است. با این حال، حتی خواندن بخشی از این متون یا درک ناقص معانی آن، در کنار نیت خالص و توجه به مخاطب زیارت (امام معصوم علیه السلام)، می تواند زائر را از برکات این دیدار بهره مند سازد. آنچه زیارت را تأثیرگذار و امید قبولی آن را فزونی می بخشد، همان اتصال قلبی و تمرکز بر حضور امام علیه السلام به عنوان محور اصلی این ملاقات روحانی است.

حرم امامان معصوم علیهم السلام، عرصه ای برای زنده کردن روح انسان با فیض الهی است. در این فضا، حتی اگر زائر در دورترین نقطه صحن یا رواق باشد، اما دلش به امام علیه السلام پیوسته باشد، حضور او اثری ژرف خواهد

داشت. در مقابل، اگر دل درگیر ظواهر مادی شود، نزدیکی فیزیکی به ضریح نیز سودی نخواهد بخشید. ذکرهای خالصانه، نمازهای پرشور، دعا‌های مخلصانه و دیگر اعمال عبادی در حریم مقدس امام علیه السلام، زمانی به اوج اثرگذاری می‌رسند که با توجه قلبی و تمرکز بر معنویت همراه باشند. شرط نهایی بهره‌گیری از این مواهب الهی، گشودن درهای دل به سوی امام علیه السلام و رها کردن هر آن چیزی است که انسان را از حقیقت این دیدار دور می‌سازد. (مقام معظم رهبری، خلاصه بیانات در دیدار جمعی از پاسداران سپاه حفاظت ولیّ امر و خانواده‌های آنان، ۱۳۸۲/۰۱/۰۶)

مستندات:

♦ سوره مبارکه کهف / ۲۱: وَكَذَلِكَ أَغْتَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيُغْلَبُوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا إِذْ يَتَنَزَّعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرُهُمْ فَقَالُوا ثَبِّتْنَا لَهُمْ بَنِيَانًا رَّبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمْ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَىٰ أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا

♦ سوره مبارکه بقره / ۱۵۴: وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتُلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنَّ لَا تَشْعُرُونَ

♦ سوره مبارکه توبه / ۸۴: وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰ أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ

♦ امام رضا علیه السلام: إِنَّ لِكُلِّ إِمَامٍ عَهْدًا فِي غُنْقِ أَوْلِيَائِهِ وَشَيْعَتِهِ وَإِنَّ مِنْ تَمَامِ الْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ وَحُسْنِ الْأَدَاءِ زِيَارَةَ قُبُورِهِمْ فَكُنْ زَارَهُمْ رَغْبَةً فِي زِيَارَتِهِمْ وَتَضَدِيقًا بِمَا رَغِبُوا فِيهِ كَانَ أَمْتَهُمْ شُفَعَاءَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ (کافی، ج ۴، ص ۵۶۷)؛

• برای هر امامی بر عهده اولیا و شیعیانش پیمانی است و از تمام و کامل بودن وفای به عهد و بهتر ادا نمودن آن زیارت قبور آن بزرگواران است. پس هرکس با میل و رغبت آن‌ها را زیارت نماید و مواردی را که آن‌ها رغبت دارند قبول نماید، ائمه ایشان در روز قیامت شفیعیانشان خواهند بود.

♦ پیامبر صلی الله علیه و آله: يَا أَبَا الْحَسَنِ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَعَلَ قَبْرَكَ وَ قَبْرَ وَلَدِكَ بَقَاعًا مِنْ بَقَاعِ الْجَنَّةِ وَ عَرْصَةً مِنْ عَرْصَاتِهَا وَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَعَلَ قُلُوبَ مُجَبَّاءٍ مِنْ خَلْقِهِ وَ صَفْوَةٍ مِنْ عِبَادِهِ تَحِنُّ إِلَيْكُمْ وَ تَتَحَمَّلُ الْمُدْلَّةَ وَ الْأَذَى فِيكُمْ فَيَعْمُرُونَ

قُبُورُكُمْ وَيُكْثِرُونَ زِيَارَتَهَا (بحار الانوار، ج ۹۷، ص ۱۳۱)؛

• ای ابا الحسن! خدای متعال، قبر تو و فرزندان را بقعه‌ای از بقعه‌های بهشت و آستانه‌ای از آستانه‌های آن قرار داده است و همانا خداوند، دل‌های بندگان نجیب و برگزیده خویش را شیفته شما قرار داده است که در راه زیارت شما، خواری و اذیت‌ها را به جان می‌خرند و قبرهای شما را آباد می‌کنند و بسیار به زیارت آن‌ها می‌آیند.

♦ امام کاظم علیه السلام: مَنْ زَارَ قَبْرَ وَلَدِي عَلِيٍّ وَ بَاتَ عِنْدَهُ لَيْلَةً كَانَ كَمَنْ زَارَ اللَّهَ فِي عَرْشِهِ قِيلَ كَمَنْ زَارَ اللَّهَ فِي عَرْشِهِ فَقَالَ نَعَمْ اِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَانَ عَلِيٌّ عَرْشُ الرَّحْمَنِ اَرْبَعَةً مِنَ الْاَوَّلِينَ وَ اَرْبَعَةً مِنَ الْاٰخِرِينَ فَاَمَّا الْاَرْبَعَةُ الَّذِيْنَ هُمْ مِنَ الْاَوَّلِيْنَ فَنُوحٌ وَ اِبْرَاهِيْمُ وَ مُوسٰى وَ عِيسٰى وَ اَمَّا الْاَرْبَعَةُ مِنَ الْاٰخِرِيْنَ مُحَمَّدٌ وَ عَلِيٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ ثُمَّ يَمْدُ الطَّعَامُ فَيَقْعُدُ وَ مَعَنَا زُوَّارُ قُبُورِ الْاَئِمَّةِ، اَلَا اَنَّ اَعْلَاهُمْ دَرَجَةً وَ اَقْرَبَهُمْ حَبِوَةً زُوَّارُ قَبْرِ وَلَدِي (وسائل الشيعة، ج ۱، ص ۴۴۳)؛

• کسی که قبر فرزندی علی را زیارت کند و شبی را نزد او به سر برد، مانند کسی است که خداوند را در عرش زیارت کرده است. راوی (از روی تعجب) گفت: مانند کسی که خدا را در عرش زیارت کرده است؟ حضرت فرمود: «آری، چون روز قیامت شود، چهار نفر از پیشینیان و چهار نفر از پسینیان بر عرش خدای رحمان قرار می‌گیرند. چهار نفر پیشینیان نوح و ابراهیم و موسی و عیسی هستند و چهار نفر پسینیان محمد و علی و حسن و حسین؛ بعد از آن خوان طعام گسترده می‌شود و زائران قبور ائمه به (گرد) آن می‌نشینند؛ بدانید که (در میان زائران قبور ائمه) مقام زائران قبر فرزندی از همه بلندتر و پراحتر است.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. گودینی، محمدجواد، چهل حدیث در فضیلت زیارت امام هشتم امام رضا علیه السلام، تهران: انتشارات نظری، ۱۳۹۸.
۲. تیمورزاده، سعیده و دیگران، یابوس: آموزه‌هایی برای زیارت مطلوب، مشهد: زائر رضوی (وابسته به معاونت تبلیغات آستان قدس رضوی)، ۱۳۹۷.

شخصیت شناسی یاران امام رضا علیه السلام

پیام: ایمان، وفاداری و پایبندی به ارزش های اسلامی از ویژگی های یاران امام رضا علیه السلام

سؤالات اساسی و چالش های فکری مخاطب:

- چطور در شرایط سخت خودمان و اطرافیان را پایبند به اصول نگه داریم؟

تبیین موضوع و پیام:

مطالعه در زندگی خوبان، خصوصاً یاران باوفای اهل بیت علیهم السلام که درنهایت به سعادت رسیدند، به خوبی راه و روش زندگی سالم را در پیش روی انسان قرار می دهد. تقید به باورها در رفتارهای انسان تأثیر مستقیم خواهد داشت و تأمل در زندگی اصحاب امام رضا علیه السلام این مهم را در انسان زنده خواهد کرد. بهره گیری بلکه الگوگیری از ائمه ع ع در زندگی این بزرگان متبلور است و تدبیر در زندگانی آنان برای ما می تواند چراغ راه زندگی باشد.

امام رضا علیه السلام در حدود ۲۰ سال دوران ولایت و امامت خویش، یاران بسیار خوبی تربیت کرد که شیعه را در آن زمان از خطر انحرافات فرقه ای مصون داشت. لذا با اینکه امام جواد علیه السلام در سن کم به امامت رسید اما شیعه در آن عصر دچار انحراف نشد. این امر به خاطر یاران باوفایی بود که حضرت در جای جای حکومت آن زمان از مدینه تا کوفه و قم تا خراسان تربیت فرموده بود؛ شخصیت هایی همچون بزنطی، احمد بن موسی، دعبل، زکریا بن آدم، صفوان بن یحیی، محمد بن سنان و محمد بن اسماعیل بن یزیع.

مستندات:

برخی از ویژگی های شخصیتی یاران امام رضا علیه السلام؛

- پیروی و متابعت محض از امام همچون بزنطی؛

♦ عن أحمد بن محمد عن أبي الحسن الرضا قال كَتَبَ إِلَيَّ إِنَّمَا شِيعَتُنَا مَنْ تَابَعَنَا وَلَمْ يُخَالِفْنَا وَمَنْ إِذَا خِفْنَا خَافَ وَإِذَا أَمَّنَّا أَمِنَ... (تفسير عياشي، ج ۲، ص ۱۱۷)؛

• از احمد بن محمد بن ابی نصر بزنطی، یکی از اصحاب و یاران امام رضا علیه السلام نقل شده است: «امام رضا در نامه‌ای به من چنین نوشت، به‌درستی که شیعه ما کسی است که از ما متابعت کند و مخالفت ما را نکند و در هنگام ترس ما، ترسناک و در هنگام آرامی و امنیت ما، آرام باشد...»

امین ولایت همچون احمد بن موسی؛

♦ فلما شاع خبر وفاة الإمام موسى بن جعفر عليهما السلام في المدينة اجتمع أهلها على باب أم أحمد و سار أحمد معهم إلى المسجد و لما كان عليه من الجلالة و وفور العبادة و نشر الشرائع و ظهور الكرامات ظنوا به أنه الخليفة و الإمام بعد أبيه فبايعوه بالإمامة فأخذ منهم البيعة ثم صعد المنبر و أنشأ خطبة في نهاية البلاغة و كمال الفصاحة ثم قال أيها الناس كما أنكم جميعا في بيعتي فأني في بيعته أخى على بن موسى الرضا و اعلموا أنه الإمام و الخليفة من بعد أبي و هو ولي الله و الفرض على و عليكم من الله و رسوله طاعته بكل ما يأمرنا. فكل من كان حاضرا خضع لكلامه و خرجوا من المسجد يقدمهم أحمد بن موسى عليه السلام و حضروا باب دار الرضا عليه السلام فجددوا معه البيعة فدعا له الرضا عليه السلام (بحارالانوار، ج ۴۸، ص ۳۰۸)؛

• «ای مردم، هم چنان که اکنون تمامی شما با من بیعت کرده‌اید، بدانید که من خود، در بیعت برادرم علی بن موسی الرضا علیه السلام هستم، او پس از پدرم، امام و خلیفه به حق و ولی خداست، از طرف خدا و رسولش بر من و شما واجب است که از او اطاعت کنیم.» پس مردم با احمد بن موسی همراه شدند و خدمت علی بن موسی علیه السلام رسیدند و به امامت آن بزرگوار اعتراف کردند. امام رضا علیه السلام نیز در حق ایشان چنین دعا کردند: «همچنان که حق را پنهان و ضایع نگذاشتی، خداوند در دنیا و آخرت تو را ضایع نگذارد.»

استفاده از شعر و هنر برای ارتقای شعور اجتماعی همچون دعبل خزاعی؛

• دعبل بن علی بن رزین خزاعی در انتقاد از خلفای عباسی و دشمنان خاندان پیامبر ﷺ ابایی نداشت و علت قتلش هم هجو خلفای عباسی بود. (الغدیر، ج ۲، ص ۵۴۷) وی قصیده‌ای درباره تاریخ شیعه سرود و در حضور امام رضا ﷺ خواند و آن حضرت لباسی از خز به همراه ۶۰۰ دینار به او بخشید. (رجال طوسی، ص ۳۷۶)

تقابل با جریان‌های انحرافی (زکریا بن آدم)؛

با درگذشت امام موسی کاظم ﷺ و شکل‌گیری جریان واقفیه، زکریا در منطقه قم توانست از گسترش این اعتقاد انحرافی جلوگیری کند و جریان تشیع را از گزند حفظ نماید.

عَلِيَّ بْنِ الْمُسَيَّبِ، قَالَ: قُلْتُ لِلرِّضَا شُقَّتِي بَعِيدَةً وَ لَسْتُ أَصِلُ إِلَيْكَ فِي كُلِّ وَفْتٍ فَمِمَّنْ أَخَذَ مَعَالِمَ دِينِي فَقَالَ مِنْ زَكْرِيَّا بْنِ آدَمَ الْقُمِّيِّ الْمَأْمُونِ عَلَى الدِّينِ وَ الذُّنْيَا (رجال کشی، ج ۱، ص ۵۹۵)؛

• علی بن مسیب نقل کرده به امام رضا گفتیم: من راهم دور است و نمی‌توانم هر وقت خواستم خدمت شما برسم، از چه کسی دانستنی‌های دینم را فراگیرم؟ حضرت فرمودند: از زکریا بن آدم قمی. او مورد اعتماد و امین در امور دینی و دنیایی است.

تبئیت و وفاداری (صفوان بن یحیی، محمد بن سنان)؛

امام جواد ﷺ: جَزَى اللَّهُ صَفْوَانَ بْنَ يَحْيَى وَ مُحَمَّدَ بْنَ سِنَانَ وَ زَكْرِيَّا بْنَ آدَمَ عَنِّي خَيْرًا فَقَدْ وَفَّوْا لِي... (معجم رجال الحديث، ج ۱۷، ص ۱۶۲)؛

• خداوند از صفوان بن یحیی، محمد بن سنان و زکریا بن آدم راضی و خشنود گردد، زیرا آن‌ها با من و پدرم هرگز مخالفت نکردند.

قبول مسئولیت و خطر برای خدمت به شیعه (محمد بن اسماعیل بن بزيع)؛

♦ الحسين بن خالد الصيرفي قال كنا عند الرضا و نحن جماعة فذكر محمد بن إسماعيل بن بزيع فقال وددت أن فيكم مثله (رجال نجاشي، ص ۳۳۳، عنوان ۸۹۳)

• حسین صیرفی گفت با جماعتی خدمت امام رضا بودیم و سخن از

محمد بن اسماعیل بن بزیع شد که حضرت فرمود: دوست داشتم در میان شما شخصیتی همانند او باشد.
او از محدثان بزرگ بود و مدتی برای حمایت از شیعیان وزیر هارون عباسی شد.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. نجفی، فاطمه، شخصیت شناسی یاران امام رضا علیه السلام، ایسنا، شهریور ۱۳۹۴.
۲. ربانی، محمدحسن؛ جلائیان اکبرنیا، علی؛ انصاری بایگی، علی، یاران علمی امام رضا علیه السلام، مشهد: دانشگاه علوم اسلامی رضوی، ۱۴۰۰.

پیام: آموزه قرآنی تواضع و مهربانی با مردم

سوالات اساسی و چالش‌های ذهنی مخاطب:

• شیوه امام رضا علیه السلام در برخورد با اقشار مختلف مردم چگونه بود؟

تبیین موضوع و پیام:

امام رضا علیه السلام در تعامل با مردم، الگویی کامل از اخلاق اسلامی را به نمایش گذاشتند. آن حضرت علیه السلام با تواضع بی‌نظیر، مهربانی فراگیر و احترام به تمام اقشار جامعه، اخلاق کریمانه اسلامی و نبوی را به نمایش گذارد. طبق اسناد تاریخی منزل آن حضرت علیه السلام، معمولاً محل رفت و آمد مردم بود و اقشار مختلف با ایشان هم‌سخن می‌شدند. روایت شده است که موسی‌الرضا علیه السلام هیچ‌گاه کسی را به دیده تحقیر مورد خطاب قرار نداد و محبت خود را از اطرافیان دریغ نمی‌داشتند. چهره گشاده و متانت و مهربانی که از ایشان فراوان دیده می‌شد، سبب شده بود که مردم بدون مشکل و واسطه، آن امام علیه السلام را ملجأ خویش دانسته و مشکلات خود را با ایشان در میان بگذارند. در احادیث منقول از ایشان نیز محبت و اظهار دوستی نسبت به مردم را از نشانه‌های عقل و خردمندی معرفی فرموده است. همچنین در برخی از دعا‌های خود رحمت و خیرخواهی برای مردم مسئلت نموده است.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه بقره / ۸۳: ... وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا...
- ♦ سوره مبارکه آل عمران / ۱۵۹: فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ ...
- ♦ سوره مبارکه فصلت / ۳۴: وَلَا تَسْتَوِ الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ
- ♦ ابراهیم بن عباس: مَا رَأَيْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا جَفَا أَحَدًا بِكَلَامِهِ قَطُّ وَمَا رَأَيْتُ

قَطَعَ عَلَى أَحَدٍ كَلَامَهُ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْهُ وَمَا رَدَّ أَحَدًا عَنْ حَاجَةٍ يَشْغُرُ عَلَيْهَا وَلَا مَدَّ رَجُلِيهِ بَيْنَ يَدَيَّ جَلِيسٍ لَهُ قَطُّ وَلَا اتَّكَأَ بَيْنَ يَدَيَّ جَلِيسٍ لَهُ قَطُّ وَلَا رَأَيْتُهُ سَتَمَ أَحَدًا مِنْ مَوَالِيهِ وَمَمَالِيكِهِ قَطُّ وَلَا رَأَيْتُهُ تَقَلَّ قَطُّ وَلَا رَأَيْتُهُ يُفْهَقُهُ فِي صَحِيحِهِ قَطُّ بَلْ كَانَ صَحِيحُهُ التَّبَسُّمُ وَكَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا خَلَا وَنُصِبَتْ مَائِدَتُهُ أَجْلَسَ مَعَهُ عَلَى مَائِدَتِهِ مَمَالِيكُهُ حَتَّى الْبُؤَابِ وَالسَّائِسِ ... (عيون

اخبارالرضا عليه السلام، ج ۲، ص ۱۸۴؛

• هیچ‌گاه ندیدم حضرت رضا با کسی در سخن خود جفا کند و ندیدم که سخن کسی را قطع کند تا از گفتار فارغ شود و ندیدم حاجت هیچ‌کس را که قدرت بر انجام آن را داشت رد کند و هیچ‌گاه پای خود را در برابر کسی که نشسته بود، دراز نمی‌کرد و در برابر کسی که روبرویش نشسته بود، تکیه نمی‌کرد و هیچ‌گاه ندیدم یکی از غلامان و بردگان خود را دشنام دهد و هیچ‌گاه ندیدم آب دهان خود را ببندازد و خنده قهقهه از او ندیدم، بلکه خنده‌اش تبسم بود و شیوه‌اش چنان بود که چون سفره غذا برای او پهن می‌کردند، همه نوکران و بردگان را سر سفره خود می‌نشانید حتی دربانان و مهتران و دام‌پروران را.

♦ امام رضا علیه السلام: لَا يَتِمُّ عَقْلُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ حَتَّى تَكُونَ فِيهِ عَشْرُ خِصَالٍ: الْخَيْرُ مِنْهُ مَأْمُولٌ وَالشَّرُّ مِنْهُ مَأْمُونٌ يَسْتَكْبِرُ قَلِيلَ الْخَيْرِ مِنْ غَيْرِهِ وَيَسْتَقِيلُ كَثِيرَ الْخَيْرِ مِنْ نَفْسِهِ لَا يَسْأَلُ مَنْ طَلَبَ الْخَوَائِجَ إِلَيْهِ وَلَا يَمَلُ مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ طُولَ دَهْرِهِ الْفَقْرُ فِي اللَّهِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الْغِنَى وَالذُّلُّ فِي اللَّهِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الْعِزِّ فِي عَدُوِّهِ وَالْخُمُولُ أَشْهَى إِلَيْهِ مِنَ الشُّهْرَةِ ثُمَّ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْعَاشِرَةُ وَمَا الْعَاشِرَةُ قِيلَ لَهُ مَا هِيَ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لَا يَرَى أَحَدًا إِلَّا قَالَ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي وَأَتَقَى إِنَّمَا النَّاسُ رَجُلَانِ رَجُلٌ خَيْرٌ مِنْهُ وَأَتَقَى وَرَجُلٌ شَرٌّ مِنْهُ وَأَذْنَى فَإِذَا لِيَ الَّذِي شَرٌّ مِنْهُ وَأَذْنَى قَالَ لَعَلَّ خَيْرَ هَذَا بَاطِنٌ وَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَخَيْرِي ظَاهِرٌ وَهُوَ شَرٌّ لِي وَإِذَا رَأَى الَّذِي هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ وَأَتَقَى تَوَاضَعَ لَهُ لِيَلْحَقَ بِهِ فَإِذَا فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ عَلَا بَجْدُهُ وَطَابَ خَيْرُهُ وَحَسُنَ ذِكْرُهُ وَسَادَ أَهْلُ زَمَانِهِ (تحف

العقول، ج ۱، ص ۴۴۳؛

• خرد مرد مسلمان کامل نشود تا آنگاه‌که ده ویژگی در او باشد: به نیکی او امید رود، از بدی او آسودگی باشد، نیکی اندک دیگری را بسیار بشمارد و نیکی بسیار خویش را ناچیز داند، از نیاز خواهی [دیگران] از

او دلگیر نمی‌شود، از علم‌جویی در طول عمرش دل‌خسته نمی‌شود، تهیدستی در راه خدا را بیشتر از توانگری دوست می‌دارد، خواری در راه خدا را از بزرگمندی در نزد دشمن خدا خوش‌تر دارد؛ و گمنامی برای او رغبت‌انگیزتر از بلندآوازی است. سپس امام فرمود، دهمی و چه دهمی؟ از ایشان پرسیده شد: آن چیست؟ فرمود: کسی را نبیند مگر آن‌که گوید: او از من بهتر و پارساتر است، به‌راستی جز این نباشد که مردم دو گونه‌اند: مردی بهتر و پارساتر از او و مردی بدتر و فرومایه‌تر از او. پس آن هنگام که بدتر و فرومایه‌تر از خویش را ببیند بگوید: شاید نیک و خوبی او در درون و باطن اوست و این نیک باطنی برایش بهتر است و نیکي من آشکار است و نیک ظاهری برای من بدتر است و چون بهتر و پارساتر از خویش را ببیند در برابرش فروتنی کند تا همپای او گردد؛ پس چنانچه این‌گونه کند بی‌گمان بزرگمندی‌اش فراز گیرد و نیک‌اش پاکیزه شود و یاد او نیک گردد و سرور مردم دوران خویش باشد.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. زارع، محبوبه، سلطان مهر، مشهد: انتشارات مؤسسه بوستان کتاب، ۱۳۹۵.

پیام: گسترش عدالت و رحمت

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- آیا عدالت به معنای واقعی کلمه در زمان ظهور اتفاق می‌افتد یا صرفاً فقط یک شعار خواهد بود؟

تبیین موضوع و پیام:

امام رضا علیه السلام در روایات متعددی به موضوع ظهور حضرت مهدی عجله الله تعالی فرجه الشریف و گسترش عدالت و رحمت در دوران حکومت ایشان اشاره کرده‌اند. ایشان ظهور منجی موعود را وعده‌ای الهی می‌دانند که جهان را از ظلم و جور پاک خواهد کرد و حکومتی مبتنی بر عدالت و رحمت برقرار خواهد نمود. امام رضا علیه السلام تأکید می‌کنند که حضرت مهدی عجله الله تعالی فرجه الشریف با دانش بی‌کران، اخلاق نیکو و مدیریت قوی، زمین را پر از عدل و داد خواهد کرد، همان‌گونه که از ستم پر شده باشد.

از دیدگاه امام رضا علیه السلام، غیبت امام زمان عجله الله تعالی فرجه الشریف دارای حکمت‌هایی الهی از جمله حفظ جان ایشان، امتحان مؤمنان و جلوگیری از بیعت با ستمگران است. ایشان به شیعیان توصیه می‌کنند در دوران غیبت، با صبر، تقوا و انتظار فرج، خود را برای ظهور آماده کنند و با عمل به دستورات دینی، زمینه‌ساز حکومت عدل جهانی باشند. امام رضا علیه السلام فضیلت انتظار فرج را هم‌تراز با جهاد در راه خدا می‌دانند و می‌فرمایند: «انتظار فرج، خود بخشی از فرج است».

امام رضا علیه السلام همچنین ویژگی‌های حضرت مهدی عجله الله تعالی فرجه الشریف از جمله سیمای جوان، قدرت فوق‌العاده جسمانی، دانش بی‌نظیر و اخلاق نیکوی آن حضرت را در روایات خود بیان کرده‌اند. ایشان ظهور آن حضرت را رویدادی ناگهانی و الهی می‌دانند که جهان را دگرگون خواهد کرد و مؤمنان راستین را به پیروزی خواهد رساند. امام رضا علیه السلام به شیعیان یادآوری می‌کنند که در عصر غیبت، باید با ایمان راسخ و عمل صالح،

خود را در زمره یاران حضرت مهدی (عج) قرار دهند.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه اسراء / ۸۱: وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبُطْلُ إِنَّ الْبُطْلَ كَانَ زَهُوقًا
- ♦ سوره مبارکه طه / ۱۳۵: قُلْ كُلُّ مُتَرَبِّصٍ فَتَرَبِّصُوا فَسْتَغْلَمُونَ مَنْ أَصْحَبَ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى
- ♦ سوره مبارکه انبياء / ۱۰۵: وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ

♦ امام رضا علیه السلام: يَا دُعْبَلُ الْأَمَامُ بَعْدِي مُحَمَّدُ ابْنِي وَبَعْدَ مُحَمَّدٍ ابْنُهُ عَلِيٌّ وَبَعْدَ عَلِيٍّ ابْنُهُ الْحَسَنُ وَبَعْدَ الْحَسَنِ ابْنُهُ الْحُجَّةُ الْقَائِمُ الْمُنْتَظَرُ فِي غَيْبَتِهِ الْمُطَاعُ فِي ظُهُورِهِ لَوْ لَمْ يَبْقَ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا يَوْمٌ وَاحِدٌ لَطَوَّلَ اللَّهُ لَهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ حَتَّى يَخْرُجَ فَيَمْلَأَهَا عَذْلًا كَمَا مِلْتُ جُورًا (بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۱۵۴)؛

- ای دعبل! امام بعد از من پسر محمد و بعد از محمد پسرش علی و بعد از علی فرزند او حسن و بعد از حسن فرزندش، حجت قائم منتظر خواهد بود که در دوران غیبتش انتظارش را می‌کشند و در زمان ظهورش، اطاعتش می‌نمایند. اگر از عمر دنیا، تنها یک روز باقی مانده باشد همان یک روز را خداوند آن قدر طولانی گرداند تا این‌که او قیام کند و زمین را مالا مال از عدل نماید، چنانکه از ظلم پر شده باشد.
- ♦ امام رضا علیه السلام: أَمَّا يَرْضَى أَحَدُكُمْ أَنْ يَكُونَ فِي بَيْتِهِ يَنْفِقُ عَلَى عِيَالِهِ يَنْتَظِرُ أَمْرًا فَإِنْ أَذْرَكَهَ كَانَ كَمَنْ شَهِدَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ بَدْرًا وَإِنْ لَمْ يَدْرِكْهُ كَانَ كَمَنْ كَانَ مَعَ قَائِمًا فِي فُسْطَاطِهِ (کافی، ج ۴، ص ۳۶۰)؛

• آیا هیچ‌یک از شما خوش ندارد که در خانه خود بماند، نفقه خانواده‌اش را بپردازد و چشم‌به‌راه امر ما باشد پس اگر در چنین حالی از دنیا برود مانند کسی است که به همراه رسول خدا در (نبرد) بدر به شهادت رسیده است؛ و اگر هم مرگ به سراغ او نیاید مانند کسی است که به همراه قائم ما و در خیمه او باشد.

- ♦ امام رضا علیه السلام: وَإِذَا خَرَجَ أَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِهِ... وَهُوَ الَّذِي تُطَوَّى لَهُ الْأَرْضُ (معجم احادیث الامام المهدی علیه السلام، ج ۵، ص ۳۷۷)؛
- هنگامی که مهدی ظهور کند، زمین از نور خداوند روشن می‌شود... و

زمین زیر پای آن حضرت به سرعت حرکت می‌کند.

♦ امام رضا علیه السلام: **يَكُونُ أَوَّلَىٰ بِالنَّاسِ مِنْهُمْ بِأَنْفُسِهِمْ وَأَشْفَقَ عَلَيْهِمْ مِنْ آبَائِهِمْ وَأُمَّهَاتِهِمْ وَيَكُونُ أَشَدَّ النَّاسِ تَوَاضُعًا لِلَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ وَيَكُونُ أَخَذَ النَّاسِ بِمَا يَأْمُرُ بِهِ وَأَكْفَ النَّاسِ عَمَّا يَنْهَىٰ عَنْهُ** (من لا يحضره الفقيه، ج ۴، ص ۴۱۸)؛

• او برای مردم از خودشان اولی‌تر، از پدر و مادرشان مهربان‌تر و در برابر خدا از همه متواضع‌تر است. آنچه به مردم فرمان می‌دهد، خود بیش از دیگران به آن عمل می‌کند و آنچه مردم را از آن نهی می‌کند، خود بیش از همگان از آن پرهیز می‌کند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. طاهری، مرتضی، آفتاب در نگاه خورشید، قم: انتشارات دلیل ما، ۱۳۸۸.
۲. موحد ابطحی، محمدباقر، امام مهدی عجل الله تعالی فرجه در سخنان امام رضا علیه السلام، مشهد: انتشارات بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۳۹۳.

پیام: امام رضا علیه السلام: الگوی اخلاق، تواضع و خدمت به خلق

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چگونه می‌توان در دنیایی که موفقیت با ثروت و قدرت سنجیده می‌شود، مانند امام رضا علیه السلام موفقیت را در خدمت به دیگران و تقویت ارزش‌های اخلاقی جست‌وجو کرد؟

تبیین موضوع و پیام:

سیره اخلاقی و اجتماعی امام رضا علیه السلام به عنوان الگویی از سبک زندگی اسلامی در تمام ابعاد زندگی ایشان مشهود است. امام رضا علیه السلام به طور مؤکد بر کرامت ذاتی انسان‌ها تأکید داشتند و هیچ‌گاه اجازه نمی‌دادند که تفاوت‌های نژادی، طبقاتی یا اجتماعی میان افراد باعث تبعیض شود. ایشان در عمل نیز این اصول را پیاده می‌کردند و با احترام فراوان با همه اقشار جامعه رفتار می‌کردند. امام رضا علیه السلام رفتار محترمانه‌ای با خدمتکاران و غلامان خود داشتند و آن‌ها را بر سر سفره غذای خود می‌نشانددند که این رفتار نشان‌دهنده توجه ایشان به جایگاه انسانی همه افراد بود.

در سیره اجتماعی امام رضا علیه السلام، محبت و اخلاق نیکو نیز جایگاه ویژه‌ای داشت. ایشان همان‌طور که پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله با مردم رفتار می‌کردند، با گشاده‌رویی و مهرورزی با آنان برخورد می‌کردند. امام رضا علیه السلام محبت به مردم را نیمی از عقل دانسته و در دعا‌های خود همواره برای همه مؤمنان خیر و رحمت می‌خواستند. منزل ایشان همیشه محل پذیرایی از اقشار مختلف مردم بود و هیچ‌گاه، هیچ فردی را تحقیر نمی‌کردند. این رفتارهای امام رضا علیه السلام موجب شده بود که مردم به ایشان به عنوان پناهگاهی مطمئن و منبع رحمت الهی بنگرند.

ترکیب کرامت انسانی و مهرورزی در سیره اجتماعی امام رضا علیه السلام به‌طور شگفت‌انگیزی در گفتار و عمل ایشان نمایان بود. ایشان توانسته

بودند در عین رعایت اصول اخلاقی و انسانی، ارتباطی محبت‌آمیز و سازنده با تمام اقشار جامعه برقرار کنند. از رفتار با خدمتکاران گرفته تا تعامل با عموم مردم، همه نشان‌دهنده شخصیت والای ایشان بود. این سیره رضوی، امروزه نیز می‌تواند راهنمایی کامل برای زندگی اجتماعی مسلمانان و همه انسان‌ها باشد.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه قلم / ۴: وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ
- ♦ سوره مبارکه آل عمران / ۱۵۹: فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ...
- ♦ سوره مبارکه بقره / ۱۹۵: ... وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ
- ♦ سوره مبارکه حجرات / ۱۰: إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ...
- ♦ امام رضا (ع): لَا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنًا حَتَّى تَكُونَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ سُنَّةٌ مِنْ رَبِّهِ وَ سُنَّةٌ مِنْ نَبِيِّهِ وَ سُنَّةٌ مِنْ وَلِيِّهِ فَأَمَّا السُّنَّةُ مِنْ رَبِّهِ فَكِتْمَانُ سِرِّهِ وَ أَمَّا السُّنَّةُ مِنْ نَبِيِّهِ فِدَارَةُ النَّاسِ وَ أَمَّا السُّنَّةُ مِنْ وَلِيِّهِ فَالصَّبْرُ فِي الْبَأْسَاءِ وَ الصَّرَاءِ (تحف العقول، ج ۲، ص ۳۰۸)؛

• مؤمن، مؤمن واقعی نیست، مگر آن‌که سه خصلت در او باشد: سنتی از پروردگارش و سنتی از پیامبرش و سنتی از امامش. اما سنت پروردگارش، پوشاندن راز خود است، اما سنت پیغمبرش، مدارا و نرم رفتاری با مردم است، اما سنت امامش، صبر کردن در زمان تنگدستی و پریشان‌حالی است.

- ♦ امام رضا (ع): لَا يَتِمُّ عَقْلُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ حَتَّى تَكُونَ فِيهِ عَشْرُ خِصَالٍ الْخَيْرُ مِنْهُ مَأْمُولٌ وَ الشَّرُّ مِنْهُ مَأْمُونٌ يَسْتَكْبِرُ قَلِيلَ الْخَيْرِ مِنْ غَيْرِهِ وَ يَسْتَقِلُّ كَثِيرَ الْخَيْرِ مِنْ نَفْسِهِ لَا يَسْأَلُ مَنْ طَلَبَ الْحَوَائِجَ إِلَيْهِ وَ لَا يَمَلُّ مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ طُولَ دَهْرِهِ أَلْفَقَرُّ فِي اللَّهِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الْغِنَى وَ الدَّلُّ فِي اللَّهِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الْعِزِّ فِي عَدُوِّهِ وَ الْحُمُولُ أَشْهَى إِلَيْهِ مِنَ الشُّهُرَةِ ثُمَّ قَالَ أَلْعَاشِرَةُ وَ مَا الْعَاشِرَةُ قِيلَ لَهُ مَا هِيَ قَالَ لَا يَرَى أَحَدًا إِلَّا قَالَ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي وَ أَتَقَى (تحف العقول، ج ۲، ص ۳۱۰)؛
- عقل شخص مسلمان تمام نیست، مگر این‌که ده خصلت را دارا

باشد: ۱. از او امید خیر باشد ۲. از بدی او در امان باشند ۳. خیر اندک دیگری را بسیار شمارد ۴. خیر بسیار خود را اندک شمارد ۵. هر چه حاجت از او خواهند، دل گیر نشود ۶. در عمر خود از دانش طلبی خسته نشود ۷. فقر در راه خدایش از توانگری محبوب‌تر باشد ۸. خواری در راه خدایش از عزت با دشمنش محبوب‌تر باشد ۹. گمنامی را از پرنامی خواهان‌تر باشد. سپس فرمود: دهمی چیست؟ به او گفته شد: چیست؟ فرمود: ۱۰- احدی را ننگرد جز این که بگوید او از من بهتر و پرهیزکارتر است.

♦ امام رضا علیه السلام: **إِنَّ مِنْ حَقِّ الْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ الْمَوَدَّةَ لَهُ فِي صَدْرِهِ وَالْمُؤَاَسَاةَ لَهُ فِي مَالِهِ وَالنَّصْرَةَ لَهُ عَلَى مَنْ ظَلَمَهُ وَإِنْ كَانَ فِيءٌ لِلْمُسْلِمِينَ وَكَانَ غَائِباً أَخَذَ لَهُ بِنَصِيْبِهِ وَإِذَا مَاتَ فَالزَّيَارَةُ إِلَى قَبْرِهِ وَلَا يَظْلِمُهُ وَلَا يُغَشَّهُ وَلَا يَخُونُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَغْتَابُهُ وَلَا يَكْذِبُهُ** (بحار الأنوار، ج ۷۴، ص ۲۳۲، ح ۲۸)؛

• از جمله حقوق مؤمن بر مؤمن، این است که در دل، او را دوست بدارد، با مالش به او کمک برساند، او را در برابر کسی که به وی ستم کند، یاری دهد، اگر مسلمانان غنیمت و خراجی داشتند و او غایب بود، سهم او را برایش بگیرد، هرگاه درگذشت تا قبرش او را تشییع کند، به او ستم نکند، با او دغلی نکند، به او خیانت نکند، او را وانگذارد، از او غیبت نکند، دروغ‌گویی نشمارد.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. فعالی، محمدتقی، سفر با خورشید زندگی به سبک امام رضا علیه السلام، تهران: مؤسسه دین و معنویت آل یاسین، ۱۳۹۶.
۲. شمس، لیل، به شرط آفتاب، قم: انتشارات شهید کاظمی، ۱۴۰۰.
۳. غلامعلی، مهدی، زندگی به سبک خورشید، قم: انتشارات جمال، ۱۳۹۲.

پیام: عالم بما سوی الله و صندوق انوار الهی

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- اگر علم امام رضا (ع) برگرفته از منبع الهی است، چرا در مناظرات از استدلال‌های عقلی و مباحث علمی متداول زمانه استفاده می‌کردند؟

تبیین موضوع و پیام:

امام رضا (ع) با هجرت به خراسان، حتی تحت فشار مأمون عباسی، فرصتی استثنایی برای گسترش معارف شیعی ایجاد کردند. حضور ایشان در مرکز خلافت عباسیان، نه تنها به افشای سیاست‌های مأمون انجامید، بلکه با تشکیل حلقه‌های علمی و تربیت شاگردان، پایه‌های فکری تشیع را استحکام بخشید. امام (ع) با درک نیاز جامعه به هدایت عقیدتی، خراسان را به کانونی برای نشر علوم اهل بیت (ع) تبدیل کردند و با جذب شیعیان و علاقه‌مندان، زمینه‌ساز گسترش سریع تشیع در ایران شدند.

یکی از برجسته‌ترین جلوه‌های مقام علمی امام رضا (ع)، مناظرات ایشان با نمایندگان ادیان و مذاهب مختلف بود. امام با تسلط حیرت‌انگیز بر کتاب‌های آسمانی و زبان‌های مختلف، در این گفت‌وگوهای علمی، هم بر حقانیت اسلام و امامت تأکید کردند و هم عظمت علمی خویش را به نمایش گذاشتند. این مناظرات که با استقبال گسترده مردم مواجه شد، علاوه بر رسوایی مأمون و دستگاه خلافت، موجب گرایش بسیاری از اندیشمندان به تشیع گردید؛ به گونه‌ای که حتی پیش از برگزاری مناظرات، امام (ع) به نوفلی فرمودند که مأمون وقتی ببیند چگونه با هر گروه به زبان و متون خودشان بحث می‌کنم، پشیمان خواهد شد.

درنهایت، تأثیر این اقدامات علمی امام رضا (ع) چنان عمیق بود که حتی محدودیت‌های مأمون نیز نتوانست مانع گسترش تشیع شود. تشکیل حوزه‌های علمی در منزل و مسجد مرو، استجابت دعای باران و نشر احادیث ناب اسلامی، همگی بر مقام والای علمی و معنوی امام

گواهی می دهند.

مستندات:

♦ سوره مبارکه بقره / ۲۶۹: يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ...

♦ سوره مبارکه نحل / ۱۲۵: ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجِدْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ...

♦ سوره مبارکه مجادله / ۱۱: ... يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ ...

♦ امام رضا علیه السلام: كُنْتُ أَجْلِسُ فِي الرُّوضَةِ وَالْعُلَمَاءُ بِالْمَدِينَةِ مُتَوَافِرُونَ فَإِذَا أَغْيَا الْوَاحِدُ مِنْهُمْ عَنْ مَسْأَلَةٍ أَشَارُوا إِلَيَّ بِأَجْمَعِهِمْ وَبَعَثُوا إِلَيَّ بِالْمَسَائِلِ فَأُجِيبُ عَنْهَا (إعلام الوری بأعلام الهدی، ج ۲، ص ۶۴)؛

• من در مدینه در روضه حضرت رسول می نشستم و علما هم در آنجا زیاد بودند، هرگاه آنان در مسئله ای درمی ماندند به طرف من اشاره می کردند و مسائل خود را از من سؤال می نمودند و من هم به همه سؤالات آن ها پاسخ می دادم.

♦ عَنْ أَبِي الصَّلْتِ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ صَالِحِ الْهَرَوِيِّ قَالَ مَا رَأَيْتُ أَعْلَمَ مِنْ عَلِيٍّ ابْنِ مُوسَى الرِّضَا وَلَا رَأَهُ عَالِمٌ إِلَّا شَهِدَ لَهُ بِمِثْلِ شَهَادَتِي وَلَقَدْ جَمَعَ الْمَأْمُونُ فِي مَجَالِسَ لَهُ ذَوَاتِ عَدَدِ عُلَمَاءِ الْأَذْيَانِ وَفُقَهَاءِ الشَّرِيعَةِ وَالْمُتَكَلِّمِينَ فَعَلَبَهُمْ عَنْ آخِرِهِمْ حَتَّى مَا بَقِيَ أَحَدٌ مِنْهُمْ إِلَّا أَقَرَّ لَهُ بِالْفَضْلِ وَأَقَرَّ عَلَى نَفْسِهِ بِالْقُصُورِ (إعلام الوری بأعلام الهدی، ج ۲، ص ۶۴)؛

• حاکم نیشابوری از اباصلت هروی روایت می کند که وی گفت: من داناتر از علی بن موسی الرضا ندیدم و هر دانشمندی هم که با وی مجالست می کرد این مطلب را تصدیق داشت، مأمون علمای ادیان و فقهای شرایع را در مجلسی گرد آورد و حضرت رضا را دعوت کرد تا با آنان گفتگو کند، حضرت همه آن ها را مجاب کرد و همگان فضل و دانش وی را ستودند و عجز و ناتوانی خود را ثابت کردند.

♦ امام کاظم علیه السلام: كَانَ يَقُولُ لِبَنِيهِ هَذَا أَخُوكُمْ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى عَالِمٌ لِ مُحَمَّدٍ

فَأَسْأَلُوهُ عَنْ أَدْيَانِكُمْ وَ اخْفُظُوا مَا يَقُولُ لَكُمْ... (إعلام الوری بأعلام الهدی، ج ۳، ص ۶۴)؛

• همواره امام موسی بن جعفر به فرزندان‌ش می‌فرمود: این برادران علی بن موسی داناترین فرد خاندان پیامبر است، از او مسائل دینی خودتان را بپرسید و آنچه به شما می‌گوید به خاطر بسپارید (و به آن عمل کنید).

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. قائمی، علی، در مکتب عالم آل محمد امام علی بن موسی‌الرضا علیه السلام، تهران: انتشارات امیری، ۱۳۷۸.
۲. ابن‌الرضا، سیدمحسن، وارثان کتاب در بیان عالم آل محمد علیه السلام، تهران: انتشارات انصاریان، ۱۴۰۲.

پیام: صبر راهی برای تقرب به خداوند و پذیرش قضای الهی

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- صبر تا چه حد مطلوب است؟
- آیا برای همه کار می‌توان صبر را پیشه کرد؟

تبیین موضوع و پیام:

آمارها نشان می‌دهند خشونت و درگیری‌های خیابانی و خانوادگی، یکی از ده جرم اول قضائی و پنج مسئله اول اجتماعی است. در حقیقت بسیاری از کسانی که مرتکب جرائمی همچون قتل، ضرب و جرح، فحاشی، زورگیری، نزاع خیابانی، دعوای زناشویی، کودک‌آزاری و ... شده‌اند، تنها به دلیل بی‌صبری و عدم کنترل خشم، گرفتار زندان و فروپاشی خانواده خود شده‌اند.

متون دینی به روشنی بیان می‌کنند که صبر و خویش‌داری، نقشی اساسی در رسیدن به آرامش درونی، اجتماعی و دور شدن از ناراحتی‌های روانی و اجتماعی دارند. قرآن کریم در سوره آل عمران با اشاره به ماجرای جنگ بدر، صبر و تقوا را شرط نصرت الهی معرفی می‌کند. این آموزه الهی هم در سطح فردی و هم اجتماعی، کارکرد دارد و انسان را از خفت و ذلت نجات می‌دهد.

امام رضا علیه السلام در احادیث متعددی بر اهمیت صبر در سختی‌ها تأکید فرموده است. ایشان صبر را از ویژگی‌های اساسی مؤمن دانسته و آن را میراثی از پیامبران علیهم السلام پیشین معرفی می‌کنند. همچنین صبر در بلایا را موجب پاداشی بزرگ، به اندازه اجر هزار شهید می‌دانند.

منزلت والای صبر در آموزه‌های دینی و احادیث رضوی تا بدان پایه است که امام رضا علیه السلام آن را راهی برای رسیدن به عبودیت و بهشت معرفی می‌کنند. آن حضرت در توصیه‌هایشان به یاران، بارها آن‌ها را به صبوری در برابر مشیت الهی و سختی‌های روزگار دعوت می‌نمایند و این مسیر را

عامل رشد روحی و رضای الهی می دانند. صبر، نه فقط یک واکنش در برابر بلا، بلکه نوعی سلوک و سبک زندگی است که انسان را به رضای خداوند نزدیک می کند.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه بقره / ۴۵: وَأَسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ
- ♦ سوره مبارکه بقره / ۱۵۳: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ
- ♦ سوره مبارکه یونس / ۱۰۹: وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّىٰ يَخُصِمَ اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ

♦ امام رضا علیه السلام: لَا يَسْتَكْمِلُ عَبْدٌ حَقِيقَةَ الْإِيمَانِ حَتَّىٰ تَكُونَ فِيهِ خِصَالٌ ثَلَاثُ التَّقَوُّهِ فِي الدِّينِ وَ حُسْنُ التَّقْدِيرِ فِي الْمَعِيشَةِ وَالصَّبْرُ عَلَى الرَّزَايَا (بجارات الانوار، ج ۷۵، ص ۳۳۹)؛

• هیچ بنده ای حقیقت ایمانش را کامل نمی کند مگر این که در او سه خصلت باشد: دین شناسی، تدبیر نیکو در زندگی و شکیبایی در مصیبت ها و بلاها.

♦ امام رضا علیه السلام: أَيْكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنًا حَتَّىٰ يَكُونَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ سُنَّةٌ مِنْ رَبِّهِ وَ سُنَّةٌ مِنْ نَبِيِّهِ وَ سُنَّةٌ مِنْ وَلِيِّهِ فَالْسُّنَّةُ مِنْ رَبِّهِ كِتْمَانُ سِرِّهِ وَ أَمَّا السُّنَّةُ مِنْ نَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ فَمُذَارَاةُ النَّاسِ وَ أَمَّا السُّنَّةُ مِنْ وَلِيِّهِ فَالصَّبْرُ فِي الْبُاسَاءِ وَ الضَّرَاءِ (اصول کافی، ج ۳، ص ۳۳۹)؛

• مؤمن، مؤمن واقعی نیست، مگر آن که سه خصلت در او باشد: سنتی از پروردگارش و سنتی از پیامبرش و سنتی از امامش؛ اما سنت پروردگارش، پوشاندن راز خود است، اما سنت پیغمبرش، مدارا و نرم رفتاری با مردم است، اما سنت امامش صبر کردن در زمان تنگدستی و پریشان حالی است.

♦ امام رضا علیه السلام: أَنَّهُ سُئِلَ الْعَالِمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ خِيَارِ الْعِبَادِ فَقَالَ الَّذِينَ إِذَا أَحْسَنُوا اسْتَبَشَرُوا وَإِذَا أَسَاءُوا اسْتَغْفَرُوا وَإِذَا أُعْطُوا شَكَرُوا وَإِذَا أُبْتُلُوا صَبَرُوا وَإِذَا غَضِبُوا عَفَوْا (تحف العقول، ص ۴۶۹)؛

• از امام رضا علیه السلام درباره بهترین بندگان سؤال شد. فرمود: آنان هرگاه نیکی کنند خوشحال شوند و هرگاه بدی کنند آمرزش خواهند و هرگاه عطا شوند شکرگزارند و هرگاه بلا بینند صبر کنند و هرگاه خشم کنند، درگذرند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. حسینی قمی، حسین، وعده‌های الهی به صابران، قم: انتشارات عطش، ۱۳۹۰.
۲. اداره تولیدات فرهنگی آستان قدس رضوی، اندکی صبر، مشهد: زائر رضوی، ۱۳۹۸.

فرازهایی از تاریخ زندگی امام رضا علیه السلام (خلاصه‌ای از زندگی سیاسی و اجتماعی حضرت)

پیام: مجاهدت‌های علمی، فرهنگی و سیاسی امام رضا علیه السلام

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

• امام رضا علیه السلام چه کارهایی در جهت ترقی تفکر شیعه انجام دادند؟

تبیین موضوع و پیام:

دوران امامت امام رضا علیه السلام هم‌زمان با حکومت مستبدانه هارون عباسی بود که با سرکوب خونین مخالفان و ایجاد فضای رعب و وحشت همراه شد. در چنین شرایطی، امام علیه السلام با درایت و شجاعت، هم‌زمان با دو چالش عمده روبرو بود:

۱. تهدیدات حکومت عباسی؛

۲. انحرافات درونی جامعه شیعه، مانند پیدایش فرقه واقفیه.

مأمون با محاسبه‌ای صرفاً سیاسی و برای تحکیم پایه‌های قدرت خود و به ضعف کشاندن حرکت معرفتی اهل بیت علیهم السلام، امام رضا علیه السلام را تحت فشار و به اجبار از مدینه به خراسان آورده و به دلایل سیاسی ایشان را ولیعهد خود نمود.

امام رضا علیه السلام برای مقابله با این چالش‌ها، اقداماتی هوشمندانه انجام داد؛ از جمله تأکید صریح بر امامت خود با استناد به روایات پیامبر صلی الله علیه و آله و بیان نشانه‌های روشن برای شیعیان. ایشان همچنین با تفسیر قرآن، تبیین سیره نبوی و پاسخ به شبهات، به تقویت بنیان‌های فکری شیعه پرداختند. این رویکرد نه تنها موجب آرامش یاران شد، بلکه خط مشی روشنی در برابر حکومت جور و انحرافات درونی ایجاد کرد. در مقابل این حرکت سیاسی و زیرکانه مأمون، امام هشتم علیه السلام یک برنامه مدبرانه الهی را طراحی و اجرا نمود که نه فقط خواسته‌های دستگاه خلافت برآورده نشد، بلکه درست به عکس، موجب رواج و گسترش معارف قرآنی و منتسب به اهل بیت علیهم السلام در اقطار دنیای اسلام شد. در نهایت، امام علیه السلام با تعریف

امامت به عنوان «محور نظم دین و دنیای مسلمان» و تشبیه آن به خورشید هدایت بخش، جایگاه رهبری الهی را تثبیت نمودند.

مستندات:

♦ سوره مبارکه نحل / ۱۳۵: اذْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِهِمْ بِالتِّي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُنْتَهِدِينَ

♦ سوره مبارکه قصص / ۵: وَتُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ

♦ سوره مبارکه انبیاء / ۷۳: وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ...

♦ امام رضا علیه السلام: إِنَّ الْإِمَامَةَ زِمَامُ الدِّينِ وَنِظَامُ الْمُسْلِمِينَ وَصَلَاحُ الدُّنْيَا وَعِزُّ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ الْإِمَامَةَ أَسُّ الْإِسْلَامِ النَّامِي وَفَرْعُهُ السَّامِي بِالْإِمَامِ تَمَامُ الصَّلَاةِ وَ الزَّكَاةِ وَالصِّيَامِ وَالْحَجِّ وَالْجِهَادِ وَتَوْفِيرُ الْفَقْرِ وَالصَّدَقَاتِ وَإِمْضَاءُ الْحُدُودِ وَالْأَحْكَامِ وَمَنْعُ التُّغُورِ وَالْأَظْرافِ الْإِمَامُ يَحِلُّ حَلَالُ اللَّهِ وَيُحَرِّمُ حَرَامُ اللَّهِ وَيُقِيمُ حُدُودَ اللَّهِ... (الكافي، ج ۱، ص ۴۸۹)؛

• به راستی امامت، زمام دین و نظام مسلمان و عزت مؤمنین است. امامت بنیاد پاک اسلام و شاخه بابرکت آن است. به وسیله امامت نماز، روزه، زکات، حج و جهاد درست می شوند، غنیمت و صدقات بسیار می گردند، حدود و احکام اجرا می شوند، مرزها و نواحی کشور مصون می شوند، امام حلال و حرام خدا را بیان می کند و حدود خدا را بر پا می دارد... [این حدیث، از احادیث مفصل و عمیق است که در آن، حضرت علیه السلام به روشنی جایگاه، وظایف و کارکردهای امام را تبیین می فرمایند.]

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. مرتضی حسینی، جعفر، زندگی سیاسی هشتمین امام حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام، مترجم: خلیل خلیلیان، تهران: انتشارات دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۲.
۲. نجفی، موسی، تمدن رضوی، اصفهان: انتشارات نشر آرما، ۱۳۹۷.

پیام: پایداری در مسیر حق، لازمه حق‌گرایی

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- چرا هرکسی که در مسیر حق پایدار بوده، به سرانجام کار خود نرسیده است یا از بین رفته است؟

تبیین موضوع و پیام:

استقامت و پابندی به حق، پایه‌ای اساسی برای دیانت و حقیقت است. ادعای پیروی از حق بدون استقامت، صرفاً یک سخن بی‌پایه است. خداوند انسان را در رنج آفریده و بر اساس سنن الهی، در مسیر حق، موانع و چالش‌های زیادی وجود دارد که می‌تواند برای مؤمنان دشواری‌هایی ایجاد کند؛ بنابراین، بدون صبر و تلاش، پیشرفت و اعتلای پرچم حق ممکن نخواهد بود.

امیرالمؤمنین علی علیه السلام در موقعیت‌های مختلف به اهمیت این اصل در زندگی اسلامی و مبارزات سیاسی اشاره و تأکید کرده‌اند که باید همیشه با حق بود، حتی اگر همراهی اندک و دشمنی زیاد وجود داشته باشد. نتایج استقامت نیز نهفته در پیروزی حق است که هم در قرآن و هم در کلام حضرت علی به آن اشاره شده: «پایان شب سیه سپید است».

مستندات:

♦ سوره مبارکه هود / ۱۱۲: فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

♦ سوره مبارکه احقاف / ۳۵: فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ

♦ سوره مبارکه فصلت / ۳۰: إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ

♦ امیرالمؤمنین علی علیه السلام: أَيُّهَا النَّاسُ لَا تَسْتَوْحِشُوا فِي طَرِيقِ الْهُدَى لِقَلَّةِ أَهْلِهِ

فَإِنَّ النَّاسَ قَدْ اجْتَمَعُوا عَلَى مَائِدَةٍ شَبَعَهَا قَصِيرٌ وَجُوعُهَا طَوِيلٌ أَيُّهَا النَّاسُ
إِنَّمَا يَجْمَعُ النَّاسَ الرِّضَا وَ الشُّحْطُ وَإِنَّمَا عَقَر نَاقَةُ ثَمُودَ رَجُلٌ وَاحِدٌ فَعَمَّهُمْ
اللَّهُ بِالْعَذَابِ لَمَّا عَمَّوهُ بِالرِّضَا فَقَالَ سُبْحَانَهُ فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ فَمَا كَانَ
إِلَّا أَنْ خَارَتْ أَرْضُهُمْ بِالْخَسْفَةِ خُوَارَ السَّيْكِةِ الْمُحْمَاةِ فِي الْأَرْضِ الْخَوَّارَةِ أَيُّهَا
النَّاسُ مَنْ سَلَكَ الطَّرِيقَ الْوَاضِحَ وَرَدَ الْمَاءَ وَمَنْ خَالَفَ وَقَعَ فِي التَّيْبَةِ (نهج
البلاغه، خطبه ۲۰۱)؛

• ای مردم، در راه هدایت از کمی اهل آن وحشت نکنید، که مردم بر سر
سفره‌ای گرد آمده‌اند که زمان سیری آن اندک و مدت گرسنگی آن طولانی
است. ای مردم، جز این نیست که خشنودی و خشم است که مردم را
بر محوری جمع می‌کند. غیر این نبود که ناقه ثمود را یک نفر پی کرد،
اما عذاب خداوند همه را گرفت چون همگان به آن برنامه رضایت دادند،
خداوند سبحان فرمود: «همه آن را پی کردند، پس همه پشیمان شدند».
آنگاه سرزمین آنان بر اثر فرورفتن صدا کرد مانند صدای فرورفتن آهن داغ
در زمین نرم و هموار. ای مردم، هر که راه راست و روشن را به پیماید به آب
رسد و هر که بیراهه رود در بیابان به سرگردانی افتد.

♦ امیرالمؤمنین علی علیه السلام: مَا شَكَّكَتْ فِي الْحَقِّ مُذْ [مُنْذُ] أُرِيْتَهُ (نهج البلاغه، حکمت ۱۸۴)؛
• از زمانی که حق به من ارائه شد، در آن شک نکردم.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. فلاح بابلی، حسن، صبر و استقامت دو پشتوانه انقلاب، قم: دفتر انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۳۶۵ق.
۲. مظاهری، حسین، صبر کیمیای سعادت انسان، اصفهان: موسسه فرهنگی مطالعاتی الزهرا علیها السلام، ۱۳۸۳.

پیام: ایثار؛ نقطه اوج اخلاق و مکارم انسانی

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- اگر اسلام، انسان را نسبت به خانواده و فرزندانش مسئول دانسته، پس چرا به جهاد و شهادت تشویق نموده که خود باعث بی‌سرپرستی و مشکلات فراوان برای خانواده می‌گردد؟

تبیین موضوع و پیام:

بارزترین جلوه‌های ایثار و شهادت در دین تجلی پیدا می‌کند. اهمیت این آموزه بدان پایه است که دین اسلام، ایثارگری و شهادت‌طلبی را در راه تعمیق آرمان‌های مذهبی تشویق نموده و بیش از هرچیز دیگری بدان پرداخته است؛ چراکه در اسلام کشته شدن آگاهانه در راه خدا و در راستای گسترش اهداف الهی و اسلامی، بارها مورد تأکید قرار گرفته است. فرهنگ ایثار و شهادت در اسلام، دربردارنده مجموعه‌ای از آگاهی‌ها، باورها، اعتقادات و اعمالی است که موجب تقرب انسان به عالی‌ترین درجه کمال یعنی انتخاب آگاهانه مرگ در راه خدا می‌گردد.

ایثار در روایات به‌عنوان خوی و خصلت ابرار و برگزیدگان الهی، نیکوترین احسان و اعلی مراتب ایمان شمرده شده است. در حدیثی نورانی از امیرمؤمنان علی (ع) روایت شده که در صحنه‌های ایثار، جوهر واقعی، کرامت نفس، پاکیزگی، صفا و بلندی مرتبه انسان‌های بزرگوار آشکار می‌شود. همچنین در احادیث معصومین (ع)، ایثار به‌عنوان برترین عبادت و بالاترین مرتبه سیادت و سروری معرفی شده است. این آموزه والای اسلامی و الهی در دوران دفاع مقدس به بارزترین شکل ممکن توسط شهدا و جانبازان تبلور یافت و حماسه‌هایی همچون فتح خرمشهر را رقم زد.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه حشر / ۹: وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ
- ♦ سوره مبارکه احزاب / ۲۳: مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا
- ♦ سوره مبارکه بقره / ۲۰۷: وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ
- ♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): غَايَةُ الْمَكَارِمِ الْإِيثَارُ (غررالحکم، ح ۶۳۶۱)؛
• نقطه اوج خصلت های اخلاقی، ایثار است.
- ♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): الْإِيثَارُ شِمَّةُ الْأَبْرَارِ (غررالحکم، ح ۶۰۶ و ۸۸۲)؛
• ایثار، خوی نیکان است.
- ♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): الْإِيثَارُ أَفْضَلُ عِبَادَةٍ وَأَجَلُ سَيَادَةٍ (غررالحکم، ح ۱۱۴۸)؛ ایثار، برترین عبادت و شکوهمندترین آقایی است.
- ♦ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام): بِالْإِيثَارِ يُسْتَرْقَى الْأَحْرَارُ (غررالحکم، ح ۴۱۸۷)؛
• با ایثار، آزادگان به بندگی کشیده می شوند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. حمود الخالصی، ثامر، رازهای دوران پراشتهاب (خاطرات سروان عراقی ثامر حمود الخالصی)، تهران: سوره مهر، ۱۳۸۶.
۲. دهقان، احمد، آزادی خرمشهر (خاطرات سپهبد شهید علی صیاد شیرازی)، تهران: سوره مهر، ۱۴۰۰.

پیام: مواسات؛ تکلیف دینی و راه سعادت اجتماعی

سؤالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- آیا مواسات تنها یک تکلیف دینی است یا ابزاری ست برای تغییر ساختار اجتماعی ناعادلانه و رفع تبعیض‌ها ؟

تبیین موضوع و پیام:

مواسات یعنی همراهی کردن و کمک کردن به برادر مؤمن در همه امور. انسان وظیفه بداند؛ کمک فکری، کمک مالی، کمک جسمانی، کمک آبرویی. (مقام معظم رهبری، بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۶/۰۶/۳۱) امام جواد علیه السلام در سیره خود، مواسات و همدلی با مؤمنان را به عنوان تکلیف دینی و راه سعادت اجتماعی به قرار داده‌اند. مواسات در نظر ایشان تنها به کمک مالی محدود نمی‌شد، بلکه شامل امداد علمی، عاطفی و اخلاقی نیز می‌شد. امام جواد علیه السلام با تعالیم معرفتی و روایات عمیق خود، تلاش نمود تا جامعه را از جهل و گمراهی نجات دهد. ایشان با مناظرات علمی و شبکه وکالت، شیعیان را در مسیر هدایت قرار دادند.

یکی از جلوه‌های بارز مواسات در زندگی امام جواد علیه السلام، سخاوت و بخشش بی‌نظیر ایشان به نیازمندان بود تا جایی که به «جوادالائمه» ملقب شدند. در روایات متعددی کمک‌های مالی و به موقع ایشان به محرومان نقل شده است.

مستندات:

- ♦ سوره مبارکه آل عمران / ۹۳: لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ
- ♦ سوره مبارکه بقره / ۱۹۵: أَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ
- ♦ سوره مبارکه بقره / ۲۵۴: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ

يَوْمَ لَا يَبِيعُ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفْعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ
 • امام جواد عليه السلام: ثَلَاثُ خِصَالٍ تُجْتَلَبُ بِهِنَّ الْمَحَبَّةُ الْإِنْصَافُ فِي الْمُعَاشَرَةِ
 وَالْمُؤَاسَاةُ فِي الشَّدَّةِ وَالْإِنْطِوَاعُ وَالرُّجُوعُ إِلَى قَلْبِ سَلِيمٍ (كشف الغم، ج ۳، ص ۱۳۹)؛

• سه خصلت است که به وسیله آن‌ها جلب محبت می‌شود: رعایت
 انصاف در معاشرت با دیگران، همیاری دیگران در سختی و برخورداری
 از قلبی سلیم و مهربان.

• امام جواد عليه السلام: ثَلَاثُ خِصَالٍ هُنَّ مِنْ أَحَبِّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ مُسْلِمٌ أَطْعَمَ
 مُسْلِمًا مِنْ جُوعٍ وَفَكَ عَنْهُ كَرْبَهُ وَقَضَى عَنْهُ دَيْنَهُ (وسائل الشیعه، ج ۲۴، ص ۳۹۰)؛
 • سه خصلت از محبوب‌ترین اعمال نزد خدا است: مسلمانان، مسلمان
 دیگر را در گرسنگی اطعام کند و گرفتاری او را رفع کند و قرض او را ادا
 نماید.

مُطَرَفُی می‌گوید: حضرت رضا عليه السلام از دنیا رفت و من چهار هزار درهم
 از ایشان طلب داشتم و جز خودم کسی از آن خبر نداشت. امام جواد عليه السلام
 شخصی را پی من فرستاد و فرمود: فردا نزد ما بیا. روز بعد به خدمت
 امام عليه السلام رفتم. فرمود: پدرم از دنیا رفت و به شما چهار هزار درهم بدهکار
 بود. آن گاه از زیر سجاده خود، دینارهایی را به من داد. آن‌ها را شمردم،
 برابر چهار هزار درهم بود. (ابن شهر آشوب، ج ۴، ص ۴۲۳)

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. باباجانی، علی، غریب و بخشنده، قم: انتشارات زائر آستانه مقدسه، ۱۳۹۷.
۲. قزوینی، محمدکاظم، زندگانی امام جواد عليه السلام از ولادت تا شهادت، قم: انتشارات نشر
 مرتضی، ۱۳۹۵.

پیام: مبارزه مستمر با ظلم و انحراف، شاخصه زندگی امام جواد علیه السلام

سوالات اساسی و چالش‌های فکری مخاطب:

- امام جواد علیه السلام از چه روشی برای نشان دادن عدم مشروعیت نظام طاغوتی حاکم استفاده کرد؟
- شیوه مبارزاتی امام جواد علیه السلام با انحرافات عقیدتی چه بود؟

تبیین موضوع و پیام:

بزرگان و صاحب‌نظران حوزه تاریخ اسلام معتقدند در مواضع ائمه علیهم السلام، بُعد عقیدتی توأم با بعد سیاسی و در تعامل و تأثیر و تأثر است (الحياة السياسية للإمام الجواد عليه السلام، صص ۷-۸) امامان شیعه علیهم السلام در طول حیات خود، همواره مبارزه با طاغوت‌های زمان و مقابله با ستم و بی‌عدالتی را برای برپایی جامعه توحیدی، مهم‌ترین رسالت خود دانسته و برای تحقق آن، بسته به شرایط سیاسی و اجتماعی حاکم، به شکل‌های گوناگون تلاش کرده‌اند. برخی از مهم‌ترین اقدامات مبارزاتی آن حضرت به صورت زیر است:

افشای عدم مشروعیت خلفا: امام جواد علیه السلام با برگزاری مناظرات علمی و جلسات پرسش و پاسخ، به صورت غیرمستقیم بی‌کفایتی خلفا را در اداره امور دینی و حکومتی نشان می‌دادند. این مناظرات اغلب در حضور خلیفه برگزار می‌شد و هدف آن روشن کردن افکار عمومی درباره ناتوانی خلفا در مسائل و آموزه‌های دینی بود.

مقابله با فرقه‌های انحرافی: امام جواد علیه السلام با موضع‌گیری شفاف علیه فرقه‌هایی مانند زیدیه، واقفیه و غلات، تلاش کردند تا جریان فکری شیعه را از انحراف حفظ کنند.

فعالیت‌های مخفیانه: امام جواد علیه السلام شبکه‌ای از نمایندگان خود را در مناطق مختلف ایجاد کردند تا ارتباط با شیعیان حفظ شود. این فعالیت‌ها به صورت مخفیانه انجام می‌شد تا از آسیب حکومت عباسی جلوگیری شود.

رد سیاست‌های عباسیان: مأمون عباسی تلاش کرد با ازدواج دخترش با امام جواد علیه السلام، مشروعیت خود را تقویت کند، اما امام علیه السلام با رفتارهای هوشمندانه، این نقشه را ناکام گذاشتند. همچنین، ایشان به طور علنی از حضور در دربار خلیفه ناراضی بودند و این ناراضیتی را به پیروان خود منتقل می‌کردند.

تلاش برای وحدت شیعیان: امام جواد علیه السلام علاوه بر تأکید بر امامت خود، برای ایجاد وحدت بین شیعیان تلاش کردند و آنان را برای دوران سخت غیبت آماده ساختند.

مستندات:

♦ سوره مبارکه قصص / ۵: وَرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ

♦ سوره مبارکه انبیاء / ۷۳: وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ

مناجات؛ بهترین وسیله توحیدی برای مبارزه فرهنگی با طاغوت؛

وقتی مأمون دخترش را به عقد امام جواد علیه السلام درآورد حضرت نامه‌ای به او نوشت به این معنا که مهریه زن بر مرد واجب است اما اموال ما، بعد آخرتی دارد همان طور که اموال شما بعد دنیوی دارد، سپس اشاره می‌کنند به مناجاتی که به تعبیر ایشان ده وسیله است برای ده مقصود (وَ قَدْ أَمَهَرْتُ ابْنَتَكَ الْوَسَائِلَ إِلَى الْمَسَائِلِ) ...

یکی از مناجات‌های ده گانه:

♦ الْمُنَاجَاةُ بِكُشْفِ الظُّلْمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ اللَّهُمَّ إِنَّ ظُلْمَ عِبَادِكَ قَدْ تَمَكَّنَ فِي بِلَادِكَ حَتَّى أَمَاتَ الْعَدْلَ وَقَطَعَ السُّبُلَ وَحَقَّقَ الْحَقُّ وَأَبْطَلَ الصِّدْقَ وَأَخْفَى الْبُرَّ وَأَظْهَرَ الشَّرَّ وَأَهْمَلَ التَّقْوَى وَأَزَالَ الْهُدَى وَأَزَاحَ الْخَيْرَ وَأَثَبَتِ الضُّيْرَ وَأَتَمَّى الْفَسَادَ وَقَوَّى الْعِبَادَ [الْعِنَادَ] وَبَسَطَ الْجَوْرَ وَعَدَى الظُّوْرَ اللَّهُمَّ يَا رَبِّ لَا يَكْشِفُ ذَلِكَ إِلَّا سُلْطَانُكَ وَلَا يُجِيرُ مِنْهُ إِلَّا ائِمَّتَانِكَ اللَّهُمَّ رَبِّ فَابْتَرِ الظُّلْمَ وَبَتَّ جِبَالِ الْعُشْمِ وَأَحْمِلْ سُوقَ الْمُتَكَبِّرِ وَأَعِزَّ مَنْ عَنْهُ رُجْرَ ...

(بحار الأنوار، ج ۹۱، ص ۱۱۸)

• مناجات برای رفع ظلم: خداوندا ستم بر بندگان تو همه جا را فراگرفته، به طوری که عدالت را کشته و از بین برده، امنیت را از راه‌ها گرفته، حق را محو کرده و راستی را به صورت باطل جلوه‌گر ساخته، نیکوکاری را پنهان نموده و بدی‌ها را آشکار کرده، ... فساد را نمودار ساخته و آن را رشد داده، لجاجت را تقویت کرده، ستم را گسترش داده و از حق خود درگذشته... خداوندا آن کسانی را که از ستمکاری بیزارند، عزیز گردان. بیخ و بن ستم‌پیشگان را برکن...

♦ امام جواد (علیه السلام): **الْعَامِلُ بِالظُّلْمِ وَالْمُعِينُ لَهُ وَالرَّاضِي بِهِ شُرَكَاءُ** (کشف الغمّه، ج ۲، ص ۳۴۸)؛

• ستمکار و آن‌کس که با او همکاری می‌کند و آن‌کس که به این ستم رضایت می‌دهد، هر سه در جرم شریک‌اند.

♦ امام جواد (علیه السلام): **لَا يَضُرُّكَ سَخَطُ مَنْ رِضَا الْحَوْرُ** (بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۳۸۰)؛
• ناخشنودی کسی که ستم خشنودش می‌کند، به تو زیان نرساند.

منابع مطالعاتی برای مخاطب:

۱. جعفریان، رسول، حیات فکری و سیاسی امامان شیعه (علیهم السلام)، ج ۲، تهران: مرکز چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۱.

اهل بیت (علیهم السلام) تنها «مزارهای مقدس» نیستند، بلکه «مدارس زنده»‌اند.

